

Ἀπῆλασάν τε εὐσεβῶς τῶν θείων περιβόλων
 Εὐάγριον καὶ Δίδυμον μετὰ τοῦ Ὀριγένους,
 Ἄνδρας προτελευτήσαντας, ἀλλὰ συγγραψαμένους
 Νόθα καὶ ξένα δόγματα τῆς θείας Ἐκκλησίας.
 Σωμάτων μὲν ἀνάστασιν νῦν μὲν ἀνήλον ἔλωσ,

Nūn δὲ παρεδογματίσαν ἔγερσιν ἀλλοτρίων,
 Ἄδὰμ τε καὶ παράδεισον ἐξεῖπον ἀσωμάτως.
 Καὶ τέλος συνεπέραν τὴν κόλασιν ἐν χρόνῳ,
 Καὶ τῶν δαιμόνων ἔγραψαν, φεῦ! ἀποκαταστάσεις.

Ἄνήλον τὸν Θεόδωρον τὸν τῆς Μοψουεστίας,
 Μυσταγωγὸν τυγχάνοντα τοῦ δευνοῦ Νεστορίου,
 Καὶ τὴν πρὸς Μάριν πρῶτην ἐπιστολὴν τοῦ Ἰβᾶ,
 Ὅσα τε συνεγράψατο κατὰ Κυρίλλου πάλαι
 Ὁ Κύρου Θεοδώρητος ἴσος ἐν ὑποκρίσει.
 Ἡ δ' ἕκτη πάλιν σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει
 Συνέστη καὶ διεῖρήξε δόγματα Θεομάχων,
 Ἐν οἷς προστάται λόγιοι καὶ πολλοὶ καὶ ποικίλοι,
 Ὁ τῆς Φαράς Θεόδωρος, Ὁνώριος ὁ Ῥώμης,
 Κύρος Ἀλεξανδρείας τε, Σέργιος τε καὶ Πύρρος.
 Καὶ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς, πρὸς τούτοις δὲ καὶ

[Πέτρος,

Μακάριος ὁ ἄθλιος καὶ Στέφανος πρὸς τούτῳ,
 Οὐ δύο φύσεις λέγοντες τοῦ σαρκωθέντος Λόγου,
 Μίαν δὲ τινὰ σύνθεσιν, ἐνέργειαν δὲ μίαν,

Σὺν τούτοις Πολυχρόνιον ἀπέκτειναν τελείως,
 Καὶ δύο ἔδογματίσαν τοῦ σαρκωθέντος Λόγου
 Τὰς φύσεις ὡς πανευσεβεῖς, ὡς δὲ καὶ τὰς θελήσεις.
 Ἡ δὲ ἑβδόμη γέγονεν ἐσχάτως ἐν Νικαίᾳ,
 Πεντήκοντα συνήλθον γὰρ πρὸς τοῖς τριακοσίοις (1),
 Λογὰς ἐν ταύτῃ εὐσεβῶν Θεοφόρων Πατέρων,
 Εἰρήνης τῆς δεσπότιδος τότε βασιλευούσης,
 Σὺν Κωνσταντίνῳ τῷ υἱῷ καὶ νέῳ στεφηφόρῳ.
 Καὶ τὰς εἰκόνας τὰς σεπτὰς ἐθέσπισαν τιμᾶσθαι,
 Καλῶς δ' ἀναθεμάτισαν τοὺς δυσσεβοῦντας τότε

Βασίλειον ἐπίσκοπον τὸν ὄντα Πισιδίας,
 Ἐφέσου Θεοδόσιον Σισίννιον τὸν Πέργης, [μῶντας.
 Ἄλλους τε πλείστους τὰς σεπτὰς εἰκόνας μὴ τι-

(1) Ἑξακοσίοις.

A Rejecerunt pio animo a divinis liminibus
 Evagrium atque Didymum cum Origene
 Qui, licet jam mortui, tamen conscripserant
 Spuria et a Dei Ecclesia aliena dogmata.
 Nunc quidem corporum resurrectionem prorsus
 [negabant,
 Nunc vero resuscitationem aliorum fabulabantur.
 Adam porro et paradisum incorpore accipiebant,
 Et penas temporis limitibus definiebant,
 Dæmonum quoque, heu! restitutionem in inte-
 [grum docebant.

Sustulerunt Theodorum Mopsuestenum
 Qui miseri Nestorii fuerat præceptor,
 Et primam Ibae ad Marim epistolam,
 Et quæcunque contra Cyrillum conscripserat olim
 B Cyri Theodoretus, hypocrisi haud inferior.
 Sexta Synodus iterum Constantinopoli
 Convenit et abolevit dogmata Theomachorum
 Quorum duces docti et multi et varii,
 Pharae Theodorus, Honorius Romæ,
 Cyrus Alexandriae, Sergius et Pyrrhus,
 Necnon Paulus Samosatensis, præterea Petrus,

Miser Macarius atque Petrus,
 Non duas Verbi incarnati naturas dicebant,
 Sed unam quamdam compositionem unamque
 [actionem.

Cum his omnino represserunt Polychronium,
 Atque duas sanxerunt incarnati Verbi
 Naturas, utpote pii, sicut et duas voluntates.
 Septima denique habita est Nicææ.
 C Quinquaginta ibi convenere super trecentis,
 Manus electa piorum ac religiosorum Patrum,
 Quo tempore Irene imperatrix gubernabat
 Cum Constantino filio recens coronato.
 Et imagines sacras honorandas sanxerunt,
 Riteque anathemate perculerunt impios illius
 [ætatis,

Basilium qui Pisidiæ episcopus erat,
 Theodosium Ephesi, Sisinnium Pergæ,
 Aliosque permultos sacras imagines non hono-
 [rantes.

MICHAELIS PSELLI

DIALOGUS

DE OPERATIONE DÆMONUM

GAULMINI PRÆFATIO.

Amice lector, Psellum *Περὶ ἐνεργείας δαιμόνων*, Græce nunquam antea editum, nunc primum tibi
 damus (a); notas præterea quas singulis diebus pro penso operarum scripsimus. In illis quid præstiterim

(a) Parisiis, 1615.

tu pro candore tuo judicabis, ego pro modestia mea tibi indicabo. Auctoris ipsissima verba quam emendata ut haberes maxime curavi; sed ne hoc quidem per operarum quas non inspexi celeritatem licuit. Quæ corrupta in man. erant emendavi; quæ difficilia, explicui; quæ interpolata, restitui sed magna tui fiducia, mei majore.

Religentem esse oportet religiosum nefas (b).

Equidem odi cane pejus et angue illos homines, qui auspicato libros tractant et de mendo in aliquo libro tanquam de mustela in via judicant: ignavissimi mortalium qui hoc adhuc nesciunt, quod nihil sciunt.

*Non tali auxilio nec defensoribus istis
Tempus eget.*

Si interfecto, ut vocant, loco medicina facta, si leve quid interpugendo sanatum,

Τόδ' ἐστὶ πολλῶ μείζον ἢ Τροίαν εἶλεῖν (c).

Longe aliter omnes mellioris mentis scribent, et nos conati sumus scribere. Sed omiseram pene quae duo maxima in hoc opusculo praestiti, brevitatem et modestiam. Utramque invenies, qui candide de utraque senties. Caeterum theologica et philosophica, quæ quam plurima sunt, ideo non attigi, quia hoc fuisset μάζαν ὑφ' ἐτέρου μεμαγμένην ἀρπάζειν (d). Vale, candide lector. Sed hoc praeterea te monitum volo; usum me duobus man. codicibus, altero meo et altero eruditissimi Federici Morelli, cui nullis nominibus multum me debere profiteor. Sed et symbolam contulit, characteres Arabicos suos, Gul. Lebé typographus, vir linguarum orientalium studiosissimus, et, si hæc sæcula permitterent, eximius illarum propagator futurus.

(b) Versus ex antiquo carmine memoria hercle dignus ap. A. Gell. *N. Att.* 419.

(c) Hic versus est inter Proverbia metrica v 872, formatus, ut videtur, ad imitationem Euripidei

Andr. 368: Τοῦτ' ἔσθ' ἐκάστῳ μείζον ἢ Τροίαν εἶλεῖν.

(d) Est inter Suidæ Adagia ix, 66, ἐπὶ τῶν ἀλλοτρῴοις πόνοις ἐγκυχωμένων.

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

ΠΕΡΙ

ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ⁽¹⁾ ΔΑΙΜΟΝΩΝ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ.

MICHAELIS PSELLI

DIALOGUS

DE DÆMONUM ENERGIA SEU OPERATIONE

Contra Manetem et Euchitas seu Enthusiastas.

DIALOGI PERSONÆ :

TIMOΘΕΟΣ. ΘΡᾶΞ. — TIMOTHEUS. THRAX.

CAPUT PRIMUM.

De Euchitis et Enthusiastis. Hæreticorum dogmatum cognitionem piis non minus prodesse, quam pharmacorum lethalium medicis.

TIMOTHEUS. Longum jam, o Thrax, tempus interfluxit, ex quo Byzantium non venisti.

TIMOΘΕΟΣ. Χρόνιος, ὦ Θρᾶξ, ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἀπαντᾷς.

GAULMINI NOTÆ.

(1) Ἐνέργεια vera vox. Chryst. homil. 4, Περὶ ἀκαταλ. : "Ἄλλοις πονηρὰ καὶ χαλεπὴ τῶν δαιμόνων

ἐστὶν ἡ ἐνέργεια. Τὸ ἐνεργεῖσθαι, ἀντὶ τοῦ δαιμονῶν, pridem est cum viri docti observarunt.

ΘΡΑΞ. Χρόνιος, ὦ Τιμόθεε, δύο πον ἔτη, καὶ πρὸς, A
ἐντεῦθεν ἔκδημος ὢν.

TIMOTH. Ποί δὲ δὴ, τί καὶ τίνα πράγματα ἔχων ἐπὶ
τοσοῦτον ἐνδιατέτριψας;

ΘΡΑΞ. Μακροτέρως ἢ κατὰ τὴν παροῦσαν σχολὴν
ἀπαιτεῖς ὑποθέσεις λόγων. Ἀνάγκη γάρ με συνεί-
ρειν τὸν Ἀλκίνοῦ ἀπόλογον (1*), εἰ δεῖοι λέγειν ὅσα
ἐπείν, ὅσα τε ἔτλην ἀσεβέσι συμπλακίς ἀνδράσιν.
Εὐχίτας (2) αὐτοῦ καὶ Ἐνθουσιαστὰς (3) οἱ πολλοὶ
καλοῦσιν. Ἢ οὐκ ἀκοήν τινα ἔχων περὶ τούτων καὶ
αὐτὸς τυγχάνεις;

TIMOTH. Μανθάνω μὲν (4) τινὰς θεομάχους ἀνδράς
καὶ ἀτόπους ἐπεικῶς ἐν μέσῳ στρέφεσθαι τοῦ καθ'
ἡμῶν ἱεροῦ κόμματος, κατὰ τὴν κωμωδίαν εἰπεῖν
δόγματα δὲ αὐτῶν, καὶ ἔθη, καὶ νόμους, καὶ ἔργα,
καὶ λόγους παρ' οὐδενὸς οὐδεπῶ μοι μαθεῖν ἐξεγένετο. B
Καὶ σου δεόμεναι ἅττα ἂν εἰδείης σαφέστατα ἐπελθεῖν, εἴ
τι βούλει ἀνδρὶ συνήθει, πρὸς θήσω δὲ καὶ φίλῳ, χα-
ρίζεσθαι.

ΘΡΑΞ. Ἐα, φίλε Τιμόθεε. Ἀνάγκη γάρ ἐμέ τε
περιωσθῆναι πρὸς ῥιγγόν, ἐπιόντα δόγματά τε ἀλ-
λόκοτα καὶ ἔργα δαιμόνια, καὶ σέ γε μηδὲν περὶ
τούτων ἐσχηκέναι κέρδος. Εἰ γάρ, κατὰ τὸν Σιμωνί-
δην (5), ὁ λόγος τῶν πραγμάτων εἰκὼν ἐστίν, ὡς εἶναι
τὸν μὲν τῶν ὠφελίμων ὠφέλιμον, τὸν δὲ μὴ τοιούτων
οὐκ ἀγαθόν, τί ἂν οἴσοι χρηστὸν, ὁ τοὺς ἐναγεῖς εἰκο-
νίζων λόγους;

TIMOTH. Καὶ πάνυ γε, ὦ Θραξ· εἴπερ καὶ ἰα-
τροῖς εἰδέναι τὰ θανατώδη τῶν φαρμάκων οὐκ ἀχρησ-
τον, ὡς μὴ τῷ τούτων περιπεσεῖν τινα κινδυνεῦσαι· C
ἐῷ γὰρ λέγειν, ὅτι καὶ ἕνια τούτων εἰς ὑγίαν οὐκ
ἀσυντέλεστα. Ὡστ' ἔσται καὶ ἡμῖν δυοῖν θάτερον· ἢ γὰρ
ἀποισόμεθά τι χρηστότερον ἐκ τοῦ σκέμματος, ἢ φυ-
λαξόμεθα εἴ τι πρόσσεσι βλαβερόν.

ΘΡΑΞ. Εἴεν· Ἀκούσῃ, κατὰ τὴν ποίησιν, ἐτήτυμα
μὲν, οὐχ ὡς ἤδιστα δέ (6). Εἰ δὲ τινῶν ἀσχημόνων ὁ
λόγος ἐπιμνησθῆ, μὴ χαλέπαινε· μηδ' ἐμέ τὸν παρε-
νείροντα, τοὺς δὲ δρωῶντας αἰτιῶ δικαίως.

GAULMINI NOTÆ.

(1*) Diogenianus ἐπὶ τῶν φλυάρων καὶ μακροῦς D
ἀποτεινόντων λόγους· ut *aretalogus Ulysses Auso-*
nio [imo *Juvenali xv, 14*]:

Tale super cœnam facinus narraret Ulysses
Alcinoῦ, bilem aut risum fortasse quibusdam
Moverat, ut mendax aretalogus.

Idem in *Polluce et Suida*. Adagii origo notissima
ex *Aristotele lib. iii Rhetor.*

(2) Massalianos, quod vocabulum interpretati
sunt εὐχίτας. *Parmenop. De sect.*; τὸ τῶν Μασσα-
λιανῶν ὄνομα ἐξελληνιζόμενον εὐχίτας δηλοῖ· πολὺ
γὰρ αὐτοῖς τὸ τῆς εὐχῆς ὄνομα. Nihil lingit. *Ῥήγχις*
orantes, Eser. x, 6. Nisi obstet *Chronologus* περὶ
αἰρέσε. *ineditus*, qui ἀπὸ τῆς εὐχῆς, ἢ ἀπὸ τῆς ἐπι-
νόμου χώρας τῆς *Περσίδος* vocatus scribit, forte
melius si *Assyriæ* dixisset, quia *Mosel Arabum*
geographis Assyria est. Tamen prima nebulonum
istorum origo *Persica a Manete Persa.* — Ex *Eu-*
thymii titulo de Bogomillis, patet cum eis fere con-

THRAX. Longum, o Timothee; biennium enim,
et ultra, hinc peregre abfui.

TIMOTH. Ubinaam vero, quibusque de causis,
tandiu abfuisi?

THRAX. Prolixiora, quam quæ huic tempori
convenient, dicendi argumenta postulas. Necessè
enim est, ut Alcini apologo utar, si dicenda sint,
quæcunque subii, quæcunque passus sum in ho-
minum impiorum consortio: Euchitas eos multi
et Enthusiastæ appellant. Numnam vero et ipse
de iis quidpiam fando audiisti?

TIMOTH. Audio quidem nescio quos impios
homines, et merito execrandos in medio sacri
nostri comitatus, ut comice loquar, hoc est ordinis
sacro designati caractere, versari. Eorum autem
dogmata, mores, leges, opera et sermones a ne-
mine adhuc mihi discere contigit; proinde te rogo,
ut ea quæ nosti apertissima mihi narratione per-
curras, si quid homini sodali, addo etiam amico,
gratificari velis.

THRAX. Missa isthæc facito, chare Timothee.
Necessè est enim, ut capitis ultro mihi vertiginem
accersam, si et dogmata absurda, et diabolica ope-
ra narrare occipiam, tuque lucri ex iis nihil omni-
no reportes. Si enim oratio, ut Simonidi placet,
rerum imago est, ut sit ea utilis, quæ de rebus
utilibus instituitur, quæ vero de iis, quæ secus se
habent, non bona censeatur, quidnam tibi proderit,
cum sermones impios delineavero?

TIMOTH. Certe nullum proderit, o Thrax. Si-
quidem et medicis lethalia nosse pharmaca non
inutile sit; ne quis ea contrectans in periculum
incurrat: ut taceam eorum quoque nonnulla non
inutilia esse. Itaque duorum alterum conseque-
mur. Aut enim ex huiusmodi disquisitione et
investigatione boni quidpiam reportabimus, aut
si quid ei lethale insit et noxium, ab eo cavebi-
mus.

THRAX. Age vero, audies quidem vera, ut poeta
inquit, at minime jucunda. Quod si obscenorum
quorundam mentionem dicendo faciam, ne suc-
censeas: neque me, qui talia tibi referam, sed eos
ipsos qui agunt, incuses.

spirare Massalianos vel Euchitas. Vide *Patrologiæ*
t. CXXX. Edit.

(3) *Chronologus ineditus* Περὶ αἰρέσε. Καλοῦνται
δὲ ἐκ τοῦ πράγματος καὶ Ἐνθουσιασταί· δαίμωνος
γὰρ ἐνέργειαν λαθόντες, Πνεύματος ἁγίου εἶναι
ταύτην ὑπολαμβάνουσιν· ὕπνῳ δὲ τὰ πολλὰ σοῦς
αὐτοῦ ἐνδιδόντες, ἐνθουσιασμὸν τὰς τῶν ὀνειρίων
φαντασίας καλοῦσιν. Alii sine numero, quos non
exscribo, *Acyanitæ, Cubrici, Martyriani. Nicet.*
Thes. orth. fid. lib. iv.

(4) Habet ex *Aristoph. in Pluto, vers. 862*: Προ-
έρχεται γὰρ τις κκῶς πράττων ἀνὴρ· Ἔοικε δ'
εἶναι τοῦ πονηροῦ κόμματος. Et οἱ παρακόπτοντες
sunt qui οἱ παραχαρῆκται *JC. Græcorum.* Παραχα-
ρῆκται τὸ δίκαιον ἰντε dixit *Anastasius. Sinit. ἐν*
Ὀδηγῷ.

(5) Κατὰ *Simonidum, et Democritum, λόγος ἐργου-*
σικῆ. *Laert.*

(6) *Homer.*

CAPUT II.

De duobus Manichæorum et tribus Euchitarum principiis.

Exsecrando huic dogmati, seu hæresi, vesanus A ille Manes ansam præbuit. Inde enim ipsis Euchitis tanquam ex fœculento quopiam fonte, principiorum multitudo profluxit. Atque sacer quidem ille intestabilisque Manes duo eorum quæ sunt principia commentus est, Deoque Deum; bonorum creatori, malorum opificem; bono cœlestium principi, nequitiae terrestrium principem nequiter opposuit. Hi vero cacodæmones, seu malo genio perciti Euchitæ, tertium etiam aliud principium addiderunt: Pater enim ipsis, duoque filii, antiquiora sunt et recentiora principia. Quorum patri quidem supramundana sola, filiorum autem juniori cœlestia, alteri denique seniori, eorum quæ sunt in mundo imperium tribuunt. Quod quidem delirium nihil a Græca illa mythologia differt:

Triplici sunt omnia sorte dirempta.

Jam vero, putri hoc fundamento jacto, corrupti mentibus homines, hac quidem in parte inter se

GAULMINI NOTÆ.

(7) Παλαμναῖον δόγμα, μιᾶρόν. Nolo argutari in τὸ παλαμναῖον propter infanticia, quia παλαμναῖος in commentariis Græcorum est ὁ τῆς οἰκείας χειρὶ φόνον ἐργασάμενος. Unde et παλαμναίας ἱερείας, ut Apollonio, Ἄργον (iv, 709), τὰς ὑπὲρ φόνου γινόμενας grammatici cum Varino pertendunt.

(8) Ita Polybio (xxvi, 10) Ἐπιφανῆς est Ἐπιφανῆς. Nomen illius furiosi Paracleti (ita se vocabat), a cujus nomine postmodum omnes impii Manetes Judæis dicti, ut Mezentii Latinis. Elias in Thesh.: *עלפאן פהוה עינה ערסב נצנב כי יאן פיהוה עינהרנ ימו ליעתה ליעה פיהלה ינו כי ימו פיהוה תאן ינוי פיהוה עינהרנ לה. Idque ego miror, cum inveniatur in libris Græcorum fuisse hominem quemdam nomine Manem, qui vixerit sine lege, a quo omnes qui eum secuti fuerunt Manetes appellati sunt.* Male omnes, quicumque τὸ Μάνης id significare putant. Epiphanius: Τὸ γὰρ Μάνη ἀπὸ τῆς Βαουλωνίας εἰς τὴν Ἑλληνίδα μεταφερόμενον σκεῦος ὑποφαίνει τοῦνομα. Verum est. *ינב Daniel. (v, 5) vas, man.* Turbat Nicet. in *Thesaurο orthodox. fid.*, qui dialecticum etiam significare pertendit. Viderit ille; nam in Chaldaica, de qua cum Epiphanio intelligere debuit, nihil tale, sed neque in Arabica, quam illius tempore certum est loculos illius tractus incolat.

(9) Pater ille Persis, e quorum magia nugas suas cudit Manes, Ζαρουάμ est, Oromasdis et Arimani pater: quod hactenus omnes fugit qui de magia Persarum dixerunt. Theodorus Mopsuestæ docuerat in libro Περὶ τῆς ἐν Περσίδι μαγικῆς, Photii (*Bibl. cod. 81*): Ἐκτίθεται τὸ μιᾶρόν τῶν Περσῶν δόγμα, ὃ Ζαράσδης εἰσηγήσατο, ἤτοι περὶ τοῦ Ζαρουάμ, ὃν ἀρχηγὸν πάντων εἰσάγει, ὃν καὶ Τύχην καλεῖ, καὶ ὅτι σπένδων (lege σπεύδων) ἵνα τέκη τὸν Ἄβρομάσδην, ἔτεκεν ἐκεῖνον καὶ τὸν Σατανᾶν. Ille Satanas Arimanius est notissimus: at de Ζαρουάμ non est cur aliquis dubitet: Syriace ad verbum, ἀρχηγὸς πάντων, *salor omnium.*

(10) Solius cæli καὶ τῶν οὐρανίων dominum, reliquorum incuriosum credabant, qualis vulgo ignotus Grughamo Africanorum in Leone Africō. (nos alibi plenius de illo), vel Βαλαάμης Phœnicum in Philonis Bybliensis fragmentis (apud Euseb. *Præp.*

Ἔχει μὲν τὸ παλαμναῖον (7) τοῦτο δόγμα παρὰ Μάνεντος τοῦ μάνεντος (8) τὰς ἀφορμὰς. Ἐκεῖθεν γὰρ αὐτοῖς αἱ πλείους ἀρχαί, καθάπερ ἐκ πηγῆς τινος δυσώδους, ἐβρύθησαν. Ἀλλὰ τῶ μὲν ἱπαράτῳ Μάνεντι δύο ὑπετίθησαν τῶν ὄντων ἀρχαί, θεῶ θεόν, δημιουργῶ τῶν ἀγαθῶν ἀνουργὸν κακίας, τῶ ἀγαθῶ ἀρχοντι τῶν οὐρανίων τὸν τῆς κακίας ἀρχοντα τῶν ἐπιγείων, πλημμελιῶς ἀντιτάττοντι. Εὐχίταις δὲ τοῦτοις τοῖς κακοδαίμοσι καὶ ἑτέρα τις ἀρχὴ προσελήφθη τρίτη· Πατήρ γὰρ αὐτοῖς (9) οἰοῖ τε δύο, πρεσβύτερος καὶ νεώτερος, αἱ ἀρχαί ὧν τῶ μὲν πατρὶ τὰ ὑπερκόσμια μόνα, τῶ δὲ νεωτέρῳ τῶν οὐρανίων τὰ οὐράνια (10), πατέρῳ δὲ τῶ πρεσβυτέρῳ τῶν ἐγκοσμίων τὸ κράτος (11), ἀποτετάχασιν, ὃ κατὰ μηδὲν ἐστὶ τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας ἀπολειπόμενον, κατὰ τὸ,

Τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται (12).

Ταύτην δὲ τὴν σαθρὰν ὑποθάθραν ὑποθέντες οἱ σαθροὶ τὰς φρένας, τὸ μὲν μέχρι ταύτης εἰσὶν ἀλ-

Evang. i; de quo ingeniosissime ὁ μακαρίτης Scaliger: Τοῦτον γὰρ θεὸν ἐνόμιζον μόνου οὐρανοῦ κύριον, Βεελσαμὴν καλοῦντες, ὃ ἐστὶ παρὰ φοίνιξι κύριος οὐρανοῦ, *ענש ליעב*, dominus cœlorum: epithetum quod sæpissime Deo Judæi tribuunt, ut *Esr. c. vi*: *ענש להנה*. Unde et forte cœli numen adorare dicti: *Nil præter nubes et cœli numen adorant* (Juven. xiv, 97). Non pertendimus tamen neque Arabibus aliquid illius fermenti inbæsisse, quia frequentissima illis hæc jurandi formula per cœli Deum vel Dominum. Cæterum illas nugas habebant in libro quem Gigantæum vocabant, Γιγάντειον Pholio (*Bibl. cod. 85*); forte et ex evangeliiis suis quæ κατὰ Θωμᾶν καὶ Φίλιπποι habuerunt: *Leont. De Sectis* (p. 432).

(11) Τῶν ἐγκοσμίων τὸ κράτος Satanae tribuebant quem ἀρχοντα τῶν ἐπιγείων, κόσμου κράτορα εἰ κοσμοκράτορα vocabant impie prorsus illi, sed sancti Patres pio. OEcumen. in *Epist. I Joannis* (c. ii, 15): Τοῦτου δὲ τοῦ κόσμου πατῆρ ὁ διάβολος, τῆς κοσμικῆς φημι ἡδωποθείας καὶ συγχύσεως. Alique sine numero. Damascenus pariter et Athanasius κοσμοκράτορας τοῦ σκότους ταύτου δαίμονας vocant, diversa prorsus a Manichæis ratione, sed magi diversissima, apud quos septem κοσμοκράτορες δαίμονες sunt. Liber nugicanoricrepus et fictus, *Testamentum Salomonis ms.*: Καὶ ἐκέλευσα παρεῖναι μοι ἕτερον δαίμονα, καὶ εἰσήλθουσαν πνεύματα συνδεδεμένα, εὐμορρα τῶ εἶδει. Καθὼ Σαλομὸν ταῦτα ἐθαύμασα, καὶ ἐπηρώτησα λέγων· Καὶ ὑμεῖς τίνας ἐστέ; οἱ δὲ ὁμοθυμαδὸν ἐφῆσαν μὴ φωνῆ καὶ εἶπον· Ἡμεῖς ἐσμεν τὰ λεγόμενα στοιχεῖα, οἱ κοσμοκράτορες τοῦ σκότους ταύτου, Ἀπάτη, Ἔρις, Κλώθων, Ζάλη, Πλάνη Δύναμις, etc.

(12) *Ex Iliad. O, 187*:

Τρεῖς γὰρ εἴ ἐκ Κρόνου ἐσμὲν ἀδελφοί, οὓς τέκε

[Ραίη,

Ζεὺς καὶ ἐγὼ, τρίτατος δ' Αἰῶης ἐνέροισιν ἀν-

[άσσων·

Τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται, ἕκαστος δ' ἔμμορε τι-

[μῆς

Loquacissimus interpres Eustathius τὸ ἑγεμονικὸν τοῦ κόσμου, τὸ συνέχον αἴτιον τὴν θάλασσαν, τὸν ὑπὸ γῆν ἄερα, somniat.

λήλοις ὁμόφρονες· τὸ δ' ἐντεῦθεν τριχῆ ταῖς γνώ-
μαις δαίττανται. Οἱ μὲν γὰρ τούτων νέμουσιν ἀμ-
φοῖν τοῖν υἱῶν τὸ σέβας (κἄν γὰρ πρὸς ἀλλήλους
διαφέρεσθαι φῶσι νῦν, ἀλλ' ὅμως ἀμφω σεβαστέον
ὡς ἐκ πατρὸς ἑνὸς καταλλαγησομένους ἐπὶ τοῦ μέλ-
λοντος)· οἱ δὲ θατέρῳ τῷ νεωτέρῳ λατρεύουσιν, ὡς
τῆς κρείττονος καὶ ὑπερκειμένης μερίδος κατάρ-
χοντι· τὸν πρεσβύτερον οὐκ ἀτιμάζοντες μὲν, φυ-
λαττόμενοι δ' αὐτὸν ὡς κακοποιῆσαι δυνάμενον. Οἱ
δὲ χεῖρους αὐτῶν τὴν ἀσέβειαν τοῦ μὲν οὐρανίου
διιστώσιν ἑαυτοῦς ἐπὶ πᾶν, αὐτὸν δὲ μόνον τὸν ἐπί-
γειον Σαταναήλ (13) ἐνστερνίζονται. Τῶν τε ὀνομάτων
τοῖς εὐφημοτέροις ἀποσεμνύοντες πρωτότοκον τὸν
ἀλλότριον ἐκ πατρὸς καλοῦσι, φυτῶν τε καὶ ζώων καὶ
τῶν λοιπῶν συνθέτων δημιουργὸν τὸν φθοροποιὸν καὶ
ὀλέθριον. Ἀποθεραπεύειν δ' αὐτὸν καὶ μᾶλλον ἐπι-
βουλόμενοι, φεῦ! ὅποσα παροινούσιν εἰς τὸν οὐράνιον.
φθονερὸν τε λέγοντες εἶναι, τάδελεφῶ παραλόγως διαφ-
θονούμενον εἰς διακυσμοῦντι τὰ ἐπὶ γῆς, καὶ φθόνῳ
τυφόμενον σεισμούςς (14) καὶ χιλιάζας (15) καὶ λοιμούςς
ἐπάγειν. Διὸ καὶ ἐπαρῶνται αὐτῷ ἄλλα τε καὶ τὸ
παλαμναῖον ἀνάθημα (16).

terrestria recte administrantur : qui etiam invidiæ fastu elatus terræmotum, grandinem et famem inducat. Proinde cum alia ipsi imprecantur, tum et exsecrandum illud anathema.

CAPUT III.

Quare Satanael Dei filius ab Euchitis dicatur. Hæreseon origo u Satana. Quam cæci mentisque capti sint hæretici, qui dæmonis illusiones non deprehendant.

TIMOTH. Τίσι δὲ λόγοις, ὦ Θρᾶξ, πεπεύχασιν ἑαυ-
τοῦς τὸν Σαταναήλ υἱὸν Θεοῦ καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν,
τῶν τε προφητικῶν καὶ θείων χρησμῶν ἕνα υἱὸν
πανταχοῦ λεγόντων, τοῦ τε ἐπιστηθίου (17) κατὰ τὰ
ἄχραντα εὐαγγέλια κεκραγῶτος περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ
Λόγου· δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός· καὶ αὖ,
ὁ Μονογενῆς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς,
αὐτὸς ἐξηγήσατο. Πόθεν οὖν αὐτοῖς ἐπῆλθεν ἡ τοσαύτη
κλάνη,

ΘΡΑΞ. Πόθεν ἄλλοθεν, ὦ Τιμόθεε, ἢ καὶ αὐτὸς ὁ
τοῦ ψεύδους ἄρχων ταῦτα περιαιτολογῶν τῶν ἀνοσί-

¹ Joan. i, 14.

GAULMINI NOTÆ.

(13) Inde Sataniæ dieti Nicetæ in *Thesaurο arth. fid.* a numinis sui cultu, cui et tribuebant τινὰ βιβλία τῆς παλαιᾶς Γραφῆς· Leont. p. 432 *De sect.* Nec soli coluere. Ophitæ in Philastr. init. Hodie Calcutensium Deum notissimus ex Ludov. Var-
lorn. (v, c. 2). Nec alios exscribo.— Tollius *Insign. it. Ital.*, p. 407, ait esse pro Σατανᾶν, insuper mo-
nens errare Psellum, quod Euchitis originem sectæ a Manete repetat, cum hæ sectæ initio longe diversæ fuerint, sed postea in unum con-
fluxerint, salva tamen sententiarum seu dogmatum diversitate. Edit.

(14) Σεισμοὺς immittit, sed per ἀγγέλους σεισμῶν, ut credebant illi siderali, quos magi quinque esse agnoscent, pulo, ob quinque σεισμῶν εἶδη, quia sunt ἐπικλινίαι, βράσται, ῥήκται, σεισταί, ἰζηματίαι. Astrologus man. plura disserit. Inde et veteribus Persarum, si nebuloni Græculo adhibenda fides est, οἱ μάγοι τῶν σεισμῶν.

(15) Ἀγγέλουσ χιλιάζης inde nugantur magi; quos

consentiunt, in ea vero quæ consequitur, trifariam sententiis differunt. Eorum enim alii utrique filio cultum divinum delerunt (quamvis enim dissidere nunc alterum ab altero dicant, ambos tamen adorandos asserunt, quippe qui ab uno patre procedentes olim sint in gratiam redituri); alii autem alterum illum venerantur, tanquam melioris et supramundanæ regionis moderatorem; seniore inter interim honore suo nequaquam dedignant, ita tamen ut ab ipso sibi caveant, tanquam eo qui nocere possit. Cæterum qui maxima inter eos impie-
late laborant, cœlestis illius cultu se prorsus abdicant, terrestremque solum Satanael pectorum suorum penetralibus induunt: quem insignioribus nominibus venerantes, Primogenitum eum, qui a Patre alienus est, appellant, plantarum omnium, animalium et cæterorum compositorum corporum creatorem, eum qui corruptionis pernicipi auctor est. Quem ut majore etiam honore cultuque prosequantur, Dii boni, quod contumeliis cœlestem illum lacessunt! quem invidum esse fratri dicunt: quippe qui nefando eum odio prosequatur, a quo

quæ consequitur, trifariam sententiis differunt. Eorum enim alii utrique filio cultum divinum delerunt (quamvis enim dissidere nunc alterum ab altero dicant, ambos tamen adorandos asserunt, quippe qui ab uno patre procedentes olim sint in gratiam redituri); alii autem alterum illum venerantur, tanquam melioris et supramundanæ regionis moderatorem; seniore inter interim honore suo nequaquam dedignant, ita tamen ut ab ipso sibi caveant, tanquam eo qui nocere possit. Cæterum qui maxima inter eos impie-
late laborant, cœlestis illius cultu se prorsus abdicant, terrestremque solum Satanael pectorum suorum penetralibus induunt: quem insignioribus nominibus venerantes, Primogenitum eum, qui a Patre alienus est, appellant, plantarum omnium, animalium et cæterorum compositorum corporum creatorem, eum qui corruptionis pernicipi auctor est. Quem ut majore etiam honore cultuque prosequantur, Dii boni, quod contumeliis cœlestem illum lacessunt! quem invidum esse fratri dicunt: quippe qui nefando eum odio prosequatur, a quo

TIMOTH. Quibus rationibus, o Thrax, adducuntur Euchitæ, ut Satanael filium Dei esse credant, et dicant propheticis divinisque oraculis unum ubique Filium astruentibus, sanctoque illo, qui supra pectus Domini recubuit, in sacris Evangelii clamante de Deo et verbo, *Gloriam quasi unigeniti a Patre*¹; et iterum, *Unigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarravit*²? Unde igitur in tantum errorem inpegerunt?

THRAX. Undenam, o Timothee, nisi quia mendacii princeps hæc ex seipso contingens, vecor-

primi Babylonii commenti sunt. Sed et μάγους χιλιάζης habuerunt. Docuerat Iamblicus ἐν Βαβυλωνικοῖς. Photius (*Bibl. cod. 94*, p. 241), ex illo: Καὶ μάγον μουῶν, ἐξ οὗ καλεῖσθαι καὶ τὰ μυστήρια ἀπὸ τῶν μουῶν· πρώτην γὰρ εἶναι τὴν τῶν μουῶν μαγικὴν· καὶ μάγον δὲ λέγει χιλιάζης. Mox ab illis Græci magicas χιλιάζων ἐκχύσεως καταστολάς καὶ κωμάτων ποταμῶν τε καὶ θαλασσίων ἀπευδιασμοὺς didicerunt: Malch. et Jambl. in Vita Pythag. Pariter λοιμῶν ἀποπροπαί notiores sunt, quam ut debeant illini huic chartæ.

(16) Proverbialis loquendi formula, ἐπαρᾶται ἀνάθημα, quam alibi observamus. Glossar. Reg. ineditum (ἐκλογὴν κατὰ στοιχεῖον vocant): χάσμα, κατάρρα. Proterum τὸ χάσμα Syriacum est ܢܘܪܝܢܐ charma. Nemo sanæ mentis dubitabit.

(17) Ὁ Ἐπιστηθίος est discipulus ille quem diligebat Jesus; ut ὁ Θεόπτης, Moses; οἱ Ἀνάργυροι. Cosmas et Damianus (*Jus. Gr. Rom. περὶ ἡμερ-ἀπράκτ.*).

dium illorum mentes fascinat. Qui enim thronum se nubibus impositurum gloriatur. Altissimoque similem futurum prædicat, eaque de causa dejectus est in tenebras, is ipse illis apparens, seipsum primogenitum Dei esse ait, atque terrestrium omnium creatorem, qui pro animi arbitrio quæ in mundo sunt omnia susque deque ferat: atque hoc pacto in uniuscujusque cogitationem penetrans suam dementibus facit, qui cum arrogantiae mendacique auctorem esse sibi persuadere, atque vana omnia insolentius efferentem ludibrio habere deberent, non ita faciunt, sed in omnibus ei fidem habent, agunturque naribus tanquam boves: at qui poterant cum non ita multo post mendacii convincere. Si enim ab eo petiissent, ut jactabunda illa promissionum lenocinia factis exhiberet, nihil aliud eum esse deprehendissent, quam asinum Cumanum leonis pelle amictum, quem rugire conantem rugitus coarguisset. Nunc autem velut oculis capti audituque privati, nec sane mentis compotes, nec eorum quæ sunt cognatione adducti, unum esse Creatorem vident, nec idipsum attestantes Scripturas³ audiunt, nec ad rationis examen explorant, si duo eorum quæ sunt diversi creatores essent, haud unum fore ordinem illum conjunctionemque, quibus omnia colligantur atque connectuntur. At qui asini quidem et boves, attestante propheta⁴, nec præsepe, nec dominum suum ignorant, hi autem Domino suo longum valere jussu, eum sibi deum elegerunt, qui creaturarum omnium abjectissimus et despiciatissimus est, seque adeo ipsos pyraustæ, ut proverbio fertur, in ignem præcipitant, qui jam olim et ipsi et coepostalis, hoc est defectio- nis ejus consortibus, præparatus est⁵.

των ἀπατᾶ τὰς γνώμας, ὁ γὰρ τὸν αὐτοῦ θρόνον θεῖναι (18) ἐπὶ τῶν νεφελῶν καυχώμενος καὶ ἔσεσθαι ὅμοιος τῷ Ὑψίστῳ λέγων, καὶ διὰ τοῦτο ἔκπτωτος καὶ σκότος γενόμενος (19), αὐτὸς οὗτος τούτοις ἐμφανιζόμενος, υἱὸν θεοῦ πρωτότοκον ἑαυτὸν ἀναγγέλλει καὶ τῶν ἐπιγείων ἀπάντων δημιουργὸν, ἄγειν τε καὶ φέρειν (20) τὸ ἐγκόσμιον πᾶν. Καὶ οὕτω, τὴν ἐκάστου ἄνοιαν μετιῶν, φανακίζει τοὺς ἄφρονας, οὓς δέον, κατὰ νοῦν λαδόντας ὡς ἀλαζῶν καὶ ψεύδους ἀρχηγός ἐστι, καταγελάσαι κομπάζοντος. Οἱ δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ πείθονται ταῦτα λέγοντι, καὶ ἄγονται καθάπερ βόες ἀπὸ βίνων (21). Καίτοι ἐνῆν οὐ διὰ πολλοῦ φηράσαι ψευδόμενον. Εἰ γὰρ ἀπῆτουν αὐτὸν τὰς μεγαληγόρους ταύτας ἐπαγγελίας ἐπὶ τῶν ἔργων ἐνδείξασθαι, οὐδὲν ἄλλο πλὴν ὁ περὶ Κύμην ὄνος ἐνδεδυμένος λεοντῆν εὐρέθη (22), ὃν ἔλεγε βρυχήσασθαι πειρώμενον ἢ βοῆ. Νῦν δὲ, ὡς περ ἐκκεκομμένοι τοὺς ὑφθαλμοὺς καὶ ἐκκεκοφημένοι τὰ ὄτια καὶ νοῦ μηδαμῶς μετέχοντες ἔμφρονος, οὔτε παρὰ τῆς τῶν ὄντων συγγενείας ἕνα τὸν δημιουργὸν ὁρῶσιν, οὔτε τοῦτ' αὐτὸ λεγούσης [τῆς Γραφῆς] ἐπαίουσιν, οὔτε λογισμῶν βασανίζουσιν ὡς, εἰ δύο διειστώτες τῶν ὄντων ἦσαν δημιουργοὶ, οὐκ ἂν ἦν μία τὰ πάντα συνδέουσα τάξις καὶ ἔνωσις. Καὶ ὄνοι μὲν καὶ βόες, κατὰ τὸν προφήτην, οὐκ ἠγνοήκασιν τὴν φάτνην καὶ τὸν κτησάμενον· οἱ δὲ, χαίρειν τὸν ἑαυτῶν θεὸν καὶ δεσπότην ἔασαντες, θεὸν αὐτοὶ χειροτονήκασιν τὸν ἐν τοῖς κτίσμασιν ἀτιμότερον, καὶ ἔπονται οἱ πυραύσαι, κατὰ τὴν παροιμίαν (23), εἰς τὸ πῦρ ἑαυτοὺς καθιέντες, ὃ παλαι αὐτῶ καὶ τοῖς αὐτῶ συναποστᾶσιν ἠτοίμασται.

CAPUT IV.

De spurcissimis Euchitarum cæremoniis, qui sacrorum inilio cibos et pocula oleo et stercore perlita degustant.

TIMOTH. Quid autem ex eo percipiunt lucri, quod abjurato cultu divino a patribus accepto, certam in perniciem ruunt?

THRAX. Certe num quid inde lucri percipiunt, ignoro; nullum tamen eos percipere arbitror. Aurum enim, possessiones et gloriosam, ut se datura

TIMOTH. Κέρδους δὲ τίνος παραπολαύοντες ἐξῶμνυται μὲν τὸ θεῖον σέβας καὶ πάτριον, ὀλέθρῳ δὲ προφανεῖ στοιχοῦσι;

ΘΡᾶΞ. Κέρδους μὲν οὐκ οἶδ' εἴ τοῦ παραπολαύουσιν· ἀλλ' οἶμαι ὡς οὐδενός. Χρυσὸν μὲν γὰρ καὶ κτήσεις καὶ τὸ παρ' ἀνθρώποις δοξάριον εἴ καὶ

² Ibid. 18. ³ Psal. xviii. ⁴ Isai. i, 3. ⁵ Matth. xxv, 41.

GAULMINI NOTÆ.

(18) Hoc ex fastu τοὺς χθονίους καὶ ψευδεῖς καὶ κακοὺς in theurgicis sacris agnoscunt magi mediæ ævi. Porphyr. II. ἀποχ. (ii, 42): Βούλονται γὰρ εἶναι θεοὶ, καὶ ἡ προστώσα αὐτῶν δύναμις δοκεῖν θεὸς εἶναι ὁ μέγιστος. Nos sine ullo differentia omnes malos scimus et credimus.

(19) Habemus ab ipsomet mendacii patre testimonium verissimum. Ἐξοφώθημεν φρωτεινοὶ ὄντες τὸ πρότερον· Testam. Salom.

(20) Proverbialis loquendi formula, quam restitimus fidenter, sublato συν, quia συνάγειν legabatur.

(21) Utimur hoc adagio Galli, se laisser mener par le nez.

(22) Affertur ὄνος εἰς Κυμαῖους a Suida, ἐπὶ τῶν παραδόξων καὶ σπανίων, διότι παρὰ Κυμαίοις ἐδό-

κει φοβερὸς ὄνος (ῥυτα λεοντῆν ἐνδεδυμένος). Καὶ κατὰ ταυτουσί τοὺς καιροὺς πάντες ἦσαν Κυμαῖοι σεισμοῦ καὶ χαλάξης φοβερώτερον εἶναι τὸν ὄνον ἠγούμενοι. Quæ verba alienius vetusti scriptoris sunt. Apologus asini λεοντῆν ἐδεδυμένου cuique obvius.

(23) Zenobius: Εἴρηται ἡ παροιμία ἐπὶ τῶν ἑαυτοῖς προξενούντων ἀπώλειαν. Ælian. lib. xii, c. 8, Hist. Anim. Simile in Suida χαρὰν πυραύστου χαίρειν, et in Eustath. Πυραύστης κανδηλοῦστρα postea Tzetzae Chil. 9. Cui non dictus Hylas?

(24) Πάτριον σέβας non est πατροπαράδοτον, ut accipit interpretes, sed simpliciter paternum; quia scelerati nebulones, patre et altero filio contemptis, solum Salanum, dignum se numen, colebant.

παρέχειν ἐπαγγέλλεται τὰ δαιμόνια, πλὴν οὐχ οἷά τε ἔστι διδόναι (25), μηδενὸς κρατοῦντα (26) - φαντάσματα δὲ τοῖς τελοῦμένοις ἐμποιεῖ ποικίλα καὶ ἑξάλλα, ἃς θεοπτίας οἱ θεοστυγεῖς καλοῦσιν (27). Ὡν βουλομένοις γίνεσθαι θεαταῖς, τοῦ τοῦ, πόσα μὲν αὐτοῖς τῶν αἰσχυρῶν τελεῖται, πόσα δὲ τῶν ἀρήτων καὶ μυσαρῶν! ἅπαν γὰρ ἔννομον παρ' ἡμῖν ῥητόν τε δόγμα πρακτόν τε ἔργον ἀθετοῦντες, λυτῶσι, καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς φυσικοὺς ἀθετοῦντές εἰσι νόμους. Καὶ τὰς παροιμίας εἰς γραφὴν ἐνεῖναι μόνης ἂν εἴη τῆς Ἀρχιλόχου βδελυρίας (28) ἔργον. Οἶμαι δὲ κάκεινον, εἰ παρῆν, ὀκνήσειν ἀξιῶσαι μνήμης ὄργια κατάπτυστα καὶ ἐξάγιστα, μῆτε ἐφ' Ἑλλάδος, μῆτε βαρβάρου γῆς γενόμενα πώποτε. Τοῦ γὰρ καὶ πότε καὶ παρὰ τίσιν ἔχουσαι; που τῆς ὕγρᾶς καὶ τῆς ξηρᾶς (29) ἀπογεύσασθαι περιττώματος ἀνθρώπου, τίμιον ζῶον καὶ ἱερόν; ὃ μὴδὲ τοὺς λυτῶντας θῆρας καρτερήσιν οἶμαι. Ἄλλ' ὅμως τοῖς κακοδαίμοσι τούτοις προτελεῖται τοῦτο (30).

TIMOTH. Δι' ἣν αἰτίαν, ὦ Θρᾶξ;

ΘΡΑΞ. Τὸ μὲν ἀπόρρητον, ὦ ἑταῖρε, εἶδεις ἂν οἱ ταυτὶ τελοῦντες; ἐμοὶ δὲ πολλάκις ἀνεκρομένῳ πλέον εἶπον οὐδὲν, πλὴν ὅτι τῶν περιττωμάτων μεταλαχούσαι φίλα σφίσι γίνεται καὶ προσήγορα τὰ δαιμόνια. Καὶ ταυτὶ τὸ μέρος οὐτε μοι δοκοῦσιν ἐφεῦσθαι, καίτοι τᾶλλα μὴδὲν ἀληθὲς εἰδότες λέγειν. Οὐδὲν γὰρ οὕτω τοῖς ἀντικειμένοις πνεύμασιν ἠδίστον, ὡς τὸ τὸν φθονούμενον ἀνθρώπου, εἰκόνι τιμηθέντα θεῖα, πρὸς τοσαύτην ὀλισθαίνειν ὑβρίν. Ταυτοῦτον μὲν δὴ τῆς ἀνοίας αὐτῶν τὸ ἀποτέλεσμα, κοινὸν δὲ οὐ μόνον τοῖς προσηγῶσι τοῦ δόγματος, εἰς οὓς καὶ τὴν τῶν ἀποστόλων καταβρίπτουσι προσηγορίαν, ἀλλὰ καὶ τοῖς Εὐχίταις καὶ τοῖς Γνωστοῖς (31) - τὴν δὲ δὴ μυστικὴν θυσίαν (32), ἀλεξίκακε Λύγε, τίς ἂν ἐξενέγκῃ λόγος; Ἐγὼ μὲν αἰσχύνομαι (33), νῆ τὴν

GAULMINI NOTÆ.

(25) Et tamen angelos sive dæmones divitiarum sibi lingunt. De aliquo ex illis *Testam. Salom.* Ἐμφαίνει θησαυροὺς, ποιεῖ δὲ καὶ τὸν χρώμενον ἀθεώρητον ὑπὸ μηδενὸς θεωρούμενον. *Nugæ*, quas viri docti pridem est cum ludibrio, ut fieri debuit, traduxerunt.

(26) Μηδενὸς κρατοῦντα, quia *Domini est terra et plenitudo ejus* (*Psal.* xxiii, 1).

(27) Θείας ἀτοφίας vocat Damascius in Isidori Vita apud Photium (*Bibl. cod.* 181, p. 4029). Illarum duo genera in theurgicis veteres constituere, τὸν αἰσθητικὸν τῶν ἐγρηγορότων, τὸν δὲ φαντασιώδη τῶν καθευδόντων. *Jamblichus lib. De myster. Ægyptior.* quomodo alia numina aliter appareant atque videntur optime omnium ex theurgica doctrina distinguit; quo toto capite nihil apud veteres magis accuratius reperies.

(28) Illius qui *Lycambæ spretus infido gener* et quem ideo *proprio rabies armavit iambo.* Ἀρχιλόχου πατρὶς εἰς Ἀρχιλόχον πατρῴν ἰνδε ἰν Diogeniano (ii, 95) et *Suida*, ἐπὶ τῶν λοιδορούντων καὶ κατηγόρων, notiora sunt. Nos, ne quod omnes sciunt dicamus, habimus illius epitaphium, quod ex tempore scripsimus:

Ἦν ἀποστάζουσα σαλὶς καὶ πικρὸς ἱαμεδός

Εἴσεται μηχανομένης μάρτυρες εὐεπίης.

A dæmonia polliceantur, dare certe non possunt, quæ nihil possidebant. Initiatis autem phantasmata igneosque fulgores sæpe obtrudunt. Θεοπτίας, hoc est *Dei visiones*, impii vocant, quas qui spectare velint, heu! quot turpia ipsis, quotque infanda et execrabilia designant! Nam quod unquam legitimum prædicandumque dogma, faciendumve opus esse censemus, antiquantes illi et abolentes, insaniant, imo naturales quoque leges antiquant. Atque hujusmodi contumelias litterarum monumentis commendare, unius fortasse Archilochi fuerit, hominis impuri ac petulantis. Quia et illum existimo, si adesset, memoria nequaquam orgia illa dignaturum esse, quippe quæ execranda detestandaque sint, nec ulla in regione, seu Græca, seu barbarâ, celebrentur. Ubi enim, et quando, et apud quos auditum fuit alicubi siccæ et arridæ, excrementum ab homine, venerando illo et sacro animali, degustari? Quod ne rabidas quidem feras facturas esse puto, ad hoc tamen execrandi illi sacrorum suorum initio faciunt.

TIMOTH. Quanam de causa, mi Thrax?

THRAX. Arcanum quidem sacrum, o amice, si noverint qui eo initiantur certe mihi quamlibet seiscitanti nihil aliud responderunt, quam excrementa degustantibus benevola tandem et affabilia fieri dæmonia. Et hac quidem in parte mihi neutiquam mentiri videntur, quamvis alias verum nihil effari soleant. Siquidem nulla res est quæ spiritus adversarios æque delectat, atque si homo, cui invident, quia divina imagine sit insignitus, eo contumeliæ prolabatur. Hic ergo est dementiæ illorum effectus, qui communis est non solum hæresicos autistitibus, quos apostolos appellant, sed etiam Euchitis et Gnostis. Mysticum porro seu arcanum illorum sacrificium, o Deus Verbum malorum averruncator! quisdam verbis assequatur? Me certe,

Βαίος Ἔρωσ καὶ πικρὸν ἔπος καὶ κηκάδα γλώσσαν

Καὶ ἐμὰ νίκησέν στήθεα πυρπολέων.

Κάμνε τὸ πῦρ θυμοῦ ἐτέρῳ πυρὶ (*Amoris scilicet*)

[ἀλλὰ Λυκάμνης

Ἦρῆσις] σφηκῶν ἔσμον ἀπηλεγεῖα.

(29) Reposui ξηρᾶς, quod deperat in ms. meo. Familiarem Hebræis loquendi modum, et Græcis postea, viri docti observarunt.

(30) Verum est, imo et signum τοῦ ἐνεργουμένου. Athanas. in Antonii Vita (num. 63): Ἄλλος δὲ τις τῶν ἐπιφανῶν ἦλθεν, ἔχων δαίμονα, πρὸς αὐτόν - ἦν δὲ ὁ δαίμων ἐκεῖνος οὕτω δεινός, ὡς τὸν ἐνεργοῦμενον μὴ γινώσκειν εἰ πρὸς Ἀντώνιον ἦει, ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ τὰ περιττὰ κατήσθειεν.

(31) Loge Γνωστικοῖς, qui notissimi ex Philastrio et aliis.

(32) Μυστικὴν θυσίαν nebulones acceperant a fidelibus Christianis, qui sacratissimum Eucharistiæ sacramentum τὴν μυστικὴν θυσίαν vocabant. Ταμὲν αἰρετικῶν μυστήρια vocat occultas hæreticorum caeremonias Attaliata Procons. tit. iii *Synopsis*.

(33) Alcæus:

Θέλω τι' εἰπεῖν - ἀλλὰ [μς] κωλύει αἰδώς.

per sanctum pudorem juro, me illa affari pudet, quæ procul dubio libens relicuero. Quia vero me precibus tuis, o Timothee, prævertisti, et illa ut edissererem obtinuisti, modeste dicam, turpibus longum valere jussis, ni videar etiam, tanquam e proscenio tragœdiam agere.

CAPUT V.

Mystici Euchitarum sive potius execrandi sacrificii explicatio, quod cineribus et sanguine infantis ex incestu concepti et a se occisi constat.

Vesperis enim luminibus accensis, quo tempore salutarem Domini celebramus passionem, puellis quas sacrilegis saceris suis initiaverunt, in domum præscriptam deductis, luminibusque restinctis, ne lucem execrandi, quod designant, flagitii litem habeant, cum puellis libidinosè volutantur, in quacumque tandem, seu sororem, seu propriam filiam quilibet incidit. Siquidem et in hac re se dæmonibus rem gratam facere arbitrantur, si leges divinas transgressi fuerint in quibus cautum est, ne nuptiæ cum sanguine cognato contrabantur. Et hoc quidem sacro tunc peracto, domum dimituntur. Novem autem mensium decurso spatio, inextanteque tempore, ut infandi fetus ex infando semine procreati nascantur, eundem in locum denuo conveniunt, quartoque post partum die infelices a matribus infantes depellunt, eorumque carunculis novacula circumscarificatis et incisus defluentem sanguinem phialis excipiunt, ipsos autem adhuc spirantes in pyram coniectos exurunt, tum postea eorum cinerem cum sanguine phialis contento miscent, pharmacumque abominandum componunt, quo cibos et pocula inficiunt, quemadmodum ii qui melicrato venenum inspargunt. Et hæc est ipsorum communio, etque cæterorum, qui delitescens virus ignorant.

Α αὐτῶν, διὰ γλώττης ἄγειν, καὶ ποῦ καὶ ἐπεῖχον ἂν ἐπεὶ δὲ σὺ μου. Τιμόθεε, φθάσαι κεκρατηκῆς, μετρίως φῶ, τὰ αἰσχίῳ παρεάσας χεῖρην, μὴ καὶ δόξῳ καθάπερ ἐν σκηνῇ τινὶ καὶ δράματι (34) τραγωδεῖν.

Β Ἐσπέρας γὰρ περὶ λύχνων ἀφᾶς, ὀπόθ' ἡμῶν τὸ σωτήριον ἐξυμνεῖται πάθος (35), εἰς ἀποτεταγμένον δωμάτιον ἀγνηρότερος τὰς παρ' αὐτοῖς ἐνασκουμένας (36) κόρας, τοὺς τε λύχνους ἀποσβεννύοντες, ἵνα μὴ τὸ φῶς τοῦ γιγνομένου μύσου ἔχῃσι μάρτυρα, ταῖς κόραις ἐνασελγαίνουσι ὅποιαν ἂν ἕκαστος, κἂν ἀδελφῇ κἂν ἰδίᾳ θυγατρὶ, ξυντόχη. Οὐκ ὄνται γὰρ κἂν τούτῳ χαριεῖσθαι τοῖς δαίμοσιν, εἰ περὶ αὐτοῦ τοὺς θεοὺς θεομοῖς, ἐν οἷς τὰ περὶ τῶν ἐξ αἵματος ὁμογενίου γάμων ἀπαγορεύουσι. Καὶ τότε μὲν ταῦτ' ἐτελέσαντες ἀπαλλάττονται τὴν δ' ἐννεάμηρον περίοδον ἀναμείναντες, ὅτε καιρὸς ἐκτεχθήσεται τὰ ἐξ ἀθεμίτου σπέρματος ἀθέμιτα ἔκγονα, κατὰ ταῦτ' ἀπαντῶσιν αὐθις. Καὶ δὴ, τῇ μετὰ τὸν τόκον τρίτῃ, τὰ δύστηνα τῶν μητέρων ἀποσπῶντες (37) βρέφη, καὶ ξυρῶν τὰ τούτων σαρκίᾳ περιεσπῶντες, τὸ βύσσομενον αἷμα φιάλαις ὑπολαμβάνουσιν· αὐτὰ δὲ, ἐπὶ πυρᾶν βάλλοντες (38), εἰς ἐμπνέοντα κέουσι. Ἔπειτα, τὴν ἐκ τούτων τέφραν τῶν ἐν φιάλαις αἵματι φύροντες, σύνθετόν τι βδέλυγμα συντιθέασιν, ᾧ τὰ τε σῖτα καὶ τὰ ποτὰ λαθραίως μολύνοντες, καθάπερ οἱ τῶν μελικράτων παραμιγνύοντες τὸ δηλητήριον, αὐτοὶ τε τούτων καὶ τῶν ἄλλων οἱ τὸ κρυπτόμενον μὴ φωράσαντες συμμετέχουσι.

GAULMINI NOTÆ.

(34) Proverbialis loquendi formula, quæ ubique obvia.

(35) Accepi de lucernario, ut vocat Augustinus, vel περὶ λυχνικοῦ, ut Græci. Riturum integrum hauries ex Menolog.; de quo vir diffusæ lectionis Meursius in Glossario. Sed antiquior illa temporis designatio, imo et vetustissimis Græcorum nota. Herodot. lib. vii, (215) : Ὁρμέατο δὲ περὶ λύχνων ἀφᾶς ἐκ τοῦ στρατοπέδου.

(36) In nis. eruditiss. viri Fed. Morelli erat ἐνησκημένας, ita ut legerat interpretes; puta quod τῆς ἀσκητικῆς, vocabulo abuterentur illi tenebriones. In meo ἐνεσκαμμένας. Scio σκαμμάδας πόρνους in Variano; σκάμμα etiam turpi notionē, ut sulcum et vomerem Lucretio, scrobem Arnobio, *scrobem virginalem effodere*; παρθενίαν ἀποσπῶν, Gelas. Id poetæ dicerent ὀποκλέπτειν φιλότητα εἰ φιλότητος ἀνάγκη, Museo. Tamen rejicio illam lectionem. — Τὰς παρ' αὐτοῖς ἐνησκημένας κόρας significat puellas apud eos vitam asceticam professas. Ἐνεσκαμμένας vero mendium est; ex quo tamen suspicari datur Psellum scripsisse ἐνεσκαμμένας, *illusas, delusas*. Verum nolim asseverare. COTELERIUS.

(37) Extrahabant sacrificaturi dæmonibus, aliquando cæso ventre quod Lucanus (vi, 558) :

*Vulnere sic ventris, non qua natura vocabat,
Extrahitur partus, calidus ponendus in aris.*

Mantuanus illum locum in mente habebat, cum in vita Kath. scriberet. :

*Viventum gravidus matrum secut ensibus alvos,
Immatura trahens, Stygiis quæ destinet aris,
Pignora : funestos docuit Proserpina ritus.*

Quintiliani pariter pueri occisi sanguine initiati Epiphania hæresi xl : Gnostici hæresi xxvii ; Carpocratiani Philastrio ; Cataphryges, Popusiani Augustino Catalog. hæres., aliisque plures, quorum aut cætus nequissimi aut infanticidia notissima. Ritus infandus primum a Simone Mago (Clem. Rom., quisquis ille fuerit, de rebus gest. Petri), ob illa male intellecta : « Nisi comederitis carnem Filii hominis, » etc. (Joan. vi, 54.)

(38) Ut arderent Satanæ. Antiquissimus ritus תְּהַבְנֵנּוּ תְּהַבְנֵנּוּ שְׂנַי הַבְּנַי תָּן עִיפֵי עִיפֵי עִיפֵי עִיפֵי עִיפֵי הָלֵךְ Hæbræorum magistri de illis ut et de תְּהַבְנֵנּוּ mira somniant. Ritus traducendi per ignem alius est, qui satis notus. Sed illius prima inter Græcos vestigia liquido exstant. Πόρσοος (πορίσσοος) Ἀχιλλεὺς Didymo, sive quis alius sit, ad Iliad. π. Scholiastæ Apollon. ad lib. iv Argon. (816), et Aristoph. ad Νεφέλ. (106). Et de Carthaginensibus nemo nescit, qui a Phœnicibus, ut Phœnices ab Assyriis habuerunt.

TIMOTH. Τί βούλεται οὗτος αὐτοῖς ὁ ἀποτρόπιος ἅ-
μολυσμός;

ΘΡᾶΞ. Πείθονται, φίλ' ἑταῖρε, διὰ τούτου τὰ ἐν
ταῖς ψυχαῖς θεῖα σύμβολα (39) διωθεισθαί τε καὶ
απαλειφεσθαί· τούτων γὰρ ταῖς ψυχαῖς ἐνόητων,
ὡσπερ τινὸς ἐν οὐκίσκῳ σημαίας βασιλικῆς, τὸ δαι-
μόνιον φῶλον ἐέδιδε καὶ ἀφίσταται. Ἴν' οὖν δύνηται
τὰ δαιμόνια ταῖς σφῶν ψυχαῖς ἐνδιατρίβειν ἐπὶ σχο-
λῆς, τὰ θεῖα σύμβολα διώκουσι τοῖς βδελύγμασι
τούτοις οἱ νήπιοι, ἀνθ' οἷων οἷα διαμειθόμενοι (40).
Καὶ οὐ μόνον τούτῳ τὸ δεινὸν ἀγαπῶσιν ἔχειν· ἀλλ'
ἵνα πρὸς τὸν αὐτὸν αὐτοῖς καὶ ἑτέροις ὑποσπῶσι
βόθρον (41), ἀποπειρῶνται καὶ τῶν εὐσεβῶν τὰ κα-
θάρματα (42), καὶ τούτοις τοῖς θαυμαστοῖς ἐδῆμασι
λανθάνοντες ἐστιῶσι. Τάνταλοι τινες παρατιθέντες
πανδαισίαν Πελόπειον.

CAPUT VI.

*Querela de bonarum litterarum bonorumque morum studio, hæreticorum Antichristi præcursorum strophis
et seditionibus ubique gentium profligato.*

TIMOTH. Βαβαί, ὦ θρᾶξ! τοῦτο ἐκεῖνο ὃ πάλαι
μοι κάππος ὁ πρὸς πατρός προσηγόρευσεν. Ἀσχάλλ-
λων γὰρ ἐγὼ ποτε τὰ τε ἄλλα τῶν ἀγαθῶν καὶ δὴ
καὶ τὰ μαθήματα ὑποβρέειν, ἠρόμην ἐκεῖνον εἴ τις
ἔσται αὐθις ἐπίδοσις. Ὁ δὲ, κάρτα γέρον ὢν καὶ
πολλὰ τῶν ἐσομένων ξυριδεῖν ἀγγέλιους, ἠρέμα κατα-
ψήσας μου τὴν κόμην, καὶ βαθύ στενάξας, ὦ τέ-
κνον, ἔφη, φίλον, ὦ παῖ, λόγους τὸ ἀπὸ τοῦδε ἢ τινα
ἄλλην ἀρετὴν ἐπιδώσειν οἷσι; Καιρὸς ἐφέστηκε νῦν
ὅτε βιώσουσιν οἱ ἄνθρωποι χεῖρον καὶ αὐτῶν τῶν
θηρίων (43). Τὸ γὰρ τοι κράτος τοῦ κοσμοκράτορος
ἐγγύς ἐπὶ θύραις ἔκει· καὶ δεῖ τῆς αὐτοῦ παρου-
σίας πρόδρομα κακὰ προηγήσασθαι, δόματα τε
ἀλλόκοτα καὶ ἀθέτους πράξεις, οὐδὲν τῶν ἐν Διο-
νύσου τελεταῖς ἀμείνους· καὶ ἄσπερ Ἑλλησι τετρα-
γυρῆται, Κρόνος ἢ Θυέστης ἢ Τάνταλος τὰ ἔκγονα
καταθύοντες, Οἰδίπους τε μητρὶ συμφυρόμενος καὶ
Κινύρας τῇ θυγατρὶ, ταῦτα δὴ τὰ πάνδεινα καὶ
περὶ πολιτείαν ἐπεισφρήσει τὴν ἡμετέραν. Ἄλλ'
ὄρα καὶ φυλάττου, τέκνον. Ἴσθε γὰρ, καὶ πάνυ γε
ἴσθε ὡς οὐ μόνον τῆς ἀπαιδεύτου καὶ ἀμούσου μοί-
ρας, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ τῆς πεπαιδευμένης, εἰς ταῦτα
συναπαχθῆσονται. Ταῦτα ὁ μὲν, ὡς εἶοικεν, ἐπεθεσί-
ασεν· ἐγὼ δὲ, ἕκτοτε καὶ εἰς δεῦρο τῶν ἐκεῖνου
μειντημένους λόγων, σοῦ ταῦτα λέγοντος νῦν θαυμά-
ζων διατελῶ.

imperita populi face, verum etiam ex doctorum grege precipites ea in mala ferantur. Hæc ille, ut

GAULMINI NOTÆ.

(39) Θεῖα σύμβολα· quæ in anima constituunt
magi ex Zoroastre (*Orac. Mag.* p. 22 θεῖα σύμ-
βολα ψυχῆς πατρικῆς νόος ἐνέσπειρε), illa deleri
putabant ἀλογιστί τῶν παθῶν· Porphy. *Περὶ*
ἀποχ. (1, 31). Chaldæi in anima ponebant divini-
tatis et originis suæ μνημόσυνον, quia esset θεότη-
τος ἀποβρόξ, ut loquitur Nazianzenus; Platonici,
quod docerent cum Pythagoræis, τὰς ἀνθρωπίνας
ψυχὰς γίνεσθαι ἐκ τοῦ αὐτοῦ κρατῆρος τοῖς τε ἐγκο-
σμίσις θεοῖς καὶ τοῖς δαίμοσιν καὶ τοῖς ἀγαθοῖς
ἤρωσιν· Hierocl. ad Pythag.

(40) Ἄνθ' οἷων οἷα διαμ. Adagium est de quo
alibi plenius.

TIMOTH. Quid hæc exsecranda corruptione lau-
dem sibi volunt?

THRAX. Ejus intermedio sibi persuadent, mi
Timothee, divina illa nostris animis impressa sym-
bola depelli atque aboleri. Illa enim animis nostris
non aliter inhærentia, quam vexillum aliquod
regium in ædibus, dæmones timeant et adversantur.
Itaque ut dæmones in eorum animis conversari
queant, vecordes illi symbola divina spurcitiis hu-
jusmodi exagitant, talia talibus compensantes; nec
se solos hoc scelere contaminare volunt, sed ut
alios etiam eandem in fraudem pelliciant, pios
quoque viros lentant abominandi epulones, eosque
tam mirorum cibariorum apparatus clam, quidem
quasi Tantalii, convivio Pelopeo excipiunt.

TIMOTH. Papæ! hoc illud est mi Thrax, quod
mihi pridem pateraus avus prædixit. Cum enim
aliquando graviter et iniquo animo ferrem, quod
cum alia bonorum virorum ornamenta, tum vero
maxime liberalium disciplinarum studia pessum-
irent, eum percontatus sum, numnam pristinis
illis bonis accessio ulla fieri denuo posset. At ille
jam senio gravis, et futurorum pleraque animo
præsentiscere gnarus, sensim capitis hujus comam
denudans, et ab imo pectore suspirans. O chare
fili, o puer, inquit, censent' vero fore, ut discipli-
nis liberalibus, aut cuivis alii virtuti, ulla unquam
fiat accessio? Tempus jam instat, cum homines
vitam vel brutis animantibus deteriorem agent.
Antichristi enim regnum jam pro foribus est. Cu-
jus adventum necesse est mala præcurrere, absurdas
inquam, hæreses, exlegesque actiones, nihilo Bac-
chanalibus orgiis illis meliores, quæque adeo Græ-
corum tragicæ poetæ in theatra invexerunt, Satur-
nus vel Thyestes, vel Tantalus, filiorum se san-
guine commaculantes. Oedipus nefando cum matre
concupitu se commiscens, et Cinyras cum filia, ea,
inquam, malorum omnium gravissima, in nostram
quoque rempublicam obreptura sunt. Sed attendito,
tibi que caveto, fili. Scias enim, scias, inquam, fu-
turum, ut plerique non tantum ex indocta illact
grege precipites ea in mala ferantur. Hæc ille, ut

(41) Utimur Galli: il est tombé dans la fosse
qu'il avait préparée aux autres.

(42) Καθάρματα· περικαθάρματα καὶ περιψήματα
D. Paulus (*1 Cor.* iv, 13), ἀντὶ ἀποβλήτων, sed et
ἀπονίματα Eustathius ad Homer. (*Ad. Od.* A);
σπογγίσματα et λύματα etiam grammatici Græco-
rum; illa tamen distinguunt. Ritus notissimus est
καθαμάτων, φαρμακίων, etc.

(43) Prorsus habet ex Athanasio, apud quem An-
tonius de Arianis, ut iste de Manichæis: μέλλει
τὴν ἐκκλησίαν ὀργῇ καταλαμοσάνειν, καὶ μέλλει
παραδίδοσθαι ἀνθρώποις ὁμοίοις ἀλόγοις κτήνεσιν.
Utrumque suo tempore verum fuit.

e re nata constat, divino afflatus numine vacinatus est. Ego vero jam inde usque ad hæc tempora sermones illius memoria repetens, te nunc talium dicentem subinde admiror.

THRAX. Est etiam mehercule, quod admireris, A
Timothæ. Cum enim multæ perabsurda gentes apud Hyperboreos, multæ item circa Libyam et Syrtim ab historiographis esse memorentur, hujusmodi certe absurditatis flagitium nullum apud ipsos commissum, neque apud Celtas audies, neque si ulla gens alia Britannicæ proxima exlex et effera sil.

ΘΡΑΞ. Καὶ θαυμάζειν δεῖ σε, Τιμόθεε. Ἄτοπα μὲν γὰρ πολλὰ καὶ περὶ τῶν ἐν Ὑπερβουρείοις ἔθνῶν, πολλὰ καὶ τῶν ἀμφὶ Λιβύην καὶ Σύρτιν ἱστούρηται· τοιοῦτον δὲ κακίας εἶδος οὐδὲν ἀκούσῃ οὔτε περὶ αὐτοῦ, οὔτε περὶ Κελτῶν, οὔδ' ἂν τι περὶ Βρετανίαν ἔθνος ἔκνομον καὶ ἄγριον ᾗ.

CAPUT VII.

Corpora, dæmonibus nihilo secius atque angelis ipsis cælestibus esse hominibusque apparere.

TIMOTH. Certe dolendum est, mi Trax, quod hujusmodi piaculum in hunc nostrum orbem irrepsit. At vero suis eos hæresibus intabescere, malosque male perdi sinito. Me autem scrupulus nescio quis de dæmonibus multos ante annos subortus dubium discruciat, cum aliis de rebus, tum B
vero, an cacodæmonibus illis, malove genio percitis Euchitis videndos se dæmones exgibeant?

THRAX. Atqui, o bone vir, eo illorum omnium studium, conciliabulum, sacrificium, cultusque divinus tendit, nihilque non spurcitæ ab ipsis perpetratur, quo hujusmodi præsentia dæmonum composites evadant.

TIMOTH. Qui vero, cum incorporei sint, exterioribus oculis apparent?

THRAX. At, heus tu, dæmones incorporei non sunt; imo corporei, et circa corpora versantur; quod quidem vel ab ipsis venerandis Patribus, religionis nostræ antistitibus, ediscere possumus, si modo quis ea quæ illis exciendis necessaria sunt sedulo exsequatur. Audire vero multos quoque C
licet, qui eos sibi cum corporibus apparuisse dicant. Et magnus Basilius exponens Isaiæ verba, *Uulate sculptilia*⁶ ait quia « idolis latenter assident astantes quidam dæmones ex impuris sacris voluptatem capientes. Quemadmodum enim in locis macellorum ubi cruor et sanguis jam corruptus invenitur, canes eupediis dediti commorantur; ita et dæmones gulæ servientes, voluptatemque ex sanguine ac nidore sacrificiorum captantes, circa aras statuasque sibi consecratas volutantur. Forte etiam nutriuntur eorum corpora quæ æria sunt aut ignita aut ex utroque elemento composita. » Et rursus divinus ille Basilius, rerum quæ sub aspectum non cadunt, et nobis incognitæ sunt, inspector, non dæmonibus solis, at intemeretatis D
etiam angelis, inesse corpora contendit, quasi tenues

TIMOTH. Δεινὸν γε, ὦ Θράξ, εἰ τοιοῦτον μύθος εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς εἰκουμένην ἐπεχωρίασεν. Ἀλλὰ τούτους μὲν ἔα φθινύθειν, καὶ κακοὺς κακῶς αὐτοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἐξαπόλλυσθαι· ἐμὲ δὲ δαιμόνων περὶ πολυετῆς ἀπορία διαταράττει, τὰ τε ἄλλα καὶ εἰ τοῖς κακοδαίμοσι τούτοις ἐμφανῶς ὁρῶνται.

ΘΡΑΞ. Καὶ μὲν, ὦ λῶστε, πρὸς τοῦτο πᾶσιν αὐτοῖς ἡ σπουδὴ συντείνει· καὶ ἐντευξίς καὶ θυσία καὶ τελετή, καὶ πᾶν ἐπιβόητον καὶ ἀπόβόητον, τῆς αὐτοφανεῖας ταύτης ἕνεκα, παρ' αὐτοῖς τελεῖται.

TIMOTH. Πῶς οὖν, μὴ σῶμα ὄντες, τοῖς ἐκτὸς ὀμμασιν ὁρῶνται;

ΘΡΑΞ. Ἄλλ' οὐκ ἀσώματον (44), ὦ γενναῖε, τὸ δαιμόνιον ἔστι φύλον· μετὰ σώματος δέ γε καὶ ἀμφὶ σώματα διατέτριψε. Καὶ τοῦτο ἔστι μὲν καὶ παρ' αὐτῶν μαθεῖν τῶν ἡμεδαπῶν καὶ σεπτῶν πατέρων, εἴ τις τὰ αὐτῶν οὐκ ἀργῶς ἐπίοι· ἔστι δὲ καὶ πολλῶν ἀκούσαι, τὰς μετὰ σωμάτων αὐτοῖς αὐτοφανεῖας διηγουμένων. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, ἐξηγούμενος τὸ ἐν Ἰσαΐᾳ ῥητὸν, τὸ φάσκον « ὀλοθύετε, τὰ γλυπτὰ, » ταῦτά φησιν (45), ὅτι « τοῖς εἰδώλοις ἐκ τοῦ ἀφανοῦς δαίμονες τινες πρυσκτάντες παρακαθεζονται, τῆς ἀπὸ τῶν μiasμάτων ἡδονῆς ἀπολαύοντες· ὥσπερ γὰρ τὰ λίχνα κονίδια περὶ τοὺς τόπους τῶν μακέλλων παρακαθεζονται, ἐν οἷς αἶμα καὶ ἰχθῶρες εἰσιν, οὕτω καὶ τὰ λίχνα δαιμόνια, θηρόμενα τὴν ἀπὸ τῶν κινήτων καὶ τῆς κνίσσης τῶν θυσιῶν ἀπολαυσιν, περὶ τοὺς βωμοὺς εἴληται καὶ τὰ ἀγάλματα αὐτοῖς ἀνακείμενα· τούτοις γὰρ που καὶ τρέφεται τὰ ἀέρια αὐτῶν σώματα, εἴτε καὶ πύρινα, ἢ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν στοιχείων μικτά. Καὶ πάλιν ὁ θεῖος Βασίλειος, ὁ τῶν ἀθεάτων ἐπόπτης τῶν ἡμῖν ἀδύλων, οὐ δαίμοσι μόνοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀχράντοις ἀγγέλοις ἐνεῖναι σώματα διατείνεται (46), οἷά τινα πνεύματα λεπτά

⁶ Isa x, 11.

GAULMINI NOTÆ.

(44) Dionys. *De cælesti Hier.* c. 15. Οἱ θεόσοφοι τὰς οὐρανίας οὐσίας ἐκ πυρὸς διαπλάττουσιν.

(45) Basil. in Isaiam, t. I, ed. Garnerii, p. 558.

(46) Basilii testimonium quod laudat est cap. 16 ib. ad Amphilocho. *De Spiritu sancto*: Ἡ μὲν οὐσία αὐτῶν (περὶ τῶν οὐρανίων δυνάμεων) τὸ ἀέριον

πνεῦμα, εἰ τύχοι, ἢ πῦρ αἶθρον κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον. Διὸ καὶ ἐν τόπῳ εἰσὶ καὶ ὄρατοὶ γίνονται, ἐν τῷ εἶδει τῶν οἰκείων αὐτῶν σωμάτων τοῖς ἀξίοις ἐμφανιζόμενοι.

καὶ ἀερώδη καὶ ἄχραντα · καὶ τοῦ λόγου παρέχεται μαρτυρα Δαυὶδ, τὸν ἐν προφήταις ὀνομαστότατον, Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα λέγοντα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς φλογίνους. Καὶ πᾶσα ἀνάγκη · τοῖς γὰρ λειτουργοῖς καὶ ἀποστελλομένοις πνεύμασιν, ὡς ὁ θεσπέσιος ἀποφαίνεται Παῦλος, ἔδει σώματός τινος ὡς κινήσονται καὶ ἐστήξονται καὶ φανήσονται γε. Οὐ γὰρ ἄλλως ταῦτα ἐνόν, ἀλλὰ διὰ σώματός τινος, οὕτως τελεῖσθαι.

TIMOTH. Πῶς οὖν ὡς ἀσώματοι πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς ὑμνοῦνται ;

ΘΡΑΞ. Ὅτι καὶ τοῖς ἡμετέροις καὶ τοῖς θύραζε (47) καὶ τοῖς ἀπωτέροις καὶ θύραθεν εἰωθός ἐστι τὰ παχύτερα τῶν σωμάτων σωματοῶδη λέγειν · ὁ δὲ λεπτομέρής ἐστι, καὶ τὴν ὑψὶν διαφυγγάνον καὶ τὴν ἀφῆν, ἀσώματον οὐ μόνον οἱ καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν ἐκτὸς ἀξιοῦσι λέγειν (48).

A quosdam aereos defæcalosque spiritus; et in dictorum suorum confirmationem Davidem illum prophetarum omnium celeberrimum testem citat cujus hæc verba sunt. *Qui facit angelos spiritus, et ministros flammeos*⁷. Quod ita se habeat necesse est. Ministris enim et in suam ablegatis provinciam spiritalibus, ut D. Paulus asserit⁸, corpore quoque opus est, ut moveantur, et quiescant, atque adeo appareant. Nec enim fieri hæc alio modo possunt, at cujusdam corporis intermedio ita fiunt.

TIMOTH. Qui fit ergo, ut plerisque Scripturæ locis tanquam incorporei celebrantur ?

THRAX. Et nostri et externi, atque adeo a nostra religione remotissimi et antiquissimi quique corpora illa, quæ crassiora sunt, corporea dicere solent, quod autem perexiguum est et pertenuè, nec sub aspectum cadit, nec tactui exponitur, id incorporeum non solum religionis nostræ, verum etiam externæ superstitionis antistites appellandum censent.

CAPUT VIII.

De angelici corporis a dæmoniacò, splendorisque a solari differentia et discrimine.

TIMOTH. Ἀλλὰ τί δὴ ; τοῦτο τὸ συμφυές τοῖς ἀγγέλοις σῶμα πότερον ταυτόν ἐστι καὶ τοῖς δαίμοσιν ;

ΘΡΑΞ. Ἀπαγε · πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Τὸ μὲν γὰρ ἀγγελικόν, αὐγὰς τινα ἐξανίσχον ξένας, τοῖς ἐκτὸς ὀφθαλμοῖς ἐστὶν ἀφώρητόν τε καὶ ἀνυπόστατον · τὸ δαιμόνιον δὲ, εἴ μὲν τοιοῦτον δὴ ποτε ἦν οὐκ οἶδα εἰπεῖν · ἔοικε δ' οὖν, Ἐπισφόρον Ἡσαίου τὸν ἐκπεσόντα κατονομάζοντος · νῦν δὲ ἀλλὰ ζοφῶδες οἶον καὶ ἀμαυρόν ἐστι, καὶ τοῖς ὕμνασι λυπηρόν, γυμνωθὲν τοῦ συζύγου φωτός. Καὶ τὸ μὲν ἀγγελικόν παντάπασιν ἐστὶν ἄυλον · διὰ καὶ διὰ παντός ἐστι στερεοῦ διαδύον καὶ διαδόν, καὶ τῆς ἡλικίης ἀκτίνας ὄν ἀπαθείστερον. Τὴν μὲν γὰρ διὰ σωμάτων διαφανῶν ἰοῦσαν ἀποστέγει τὰ γεώδη καὶ ἀλαμπῆ, ὡς καὶ κλάσιν ὑπομένειν, ἅτε δὴ τὸ ἔνυλον ἔχουσαν · τῇ δὲ οὐδὲν αὐτῶν ἐστι πρόσαντες, οἷα μηδεμίαν ἔχοντι πρὸς μηδὲν ἀντίθεσιν, μηδέ τισιν ὁμόστοιχον ὄν. Τὰ δὲ δαιμόνια σώματα, κἂν ὑπὸ λεπτότητος ἀφανῆ καθέστηκεν, ἀλλ' ὅμως ἔνυλά πη καὶ ἐμπαθῆ, καὶ μάλιστ' ἡσα τοὺς ὑπὸ γῆν ὑποδέδουκε τέπους. Ταῦτα γὰρ τοσαύτην ἔχει τὴν σύστασιν, ὡς καὶ ἀφαῖς ὑποπίπτειν, καὶ πληττόμενα ὀδυνᾶσθαι, καὶ πυρὶ προσομιλήσαντα κάεσθαι, ὡς καὶ ἔνια τούτων ἀπολεί-

TIMOTH. Age vero, numnam corpus illud quod angelis innatum est, idem et dæmones habent ?

THRAX. Apage, alterum sane ab altero permultum differit. Angelicum enim, quia extraneos nescio quos splendoris emittit et ejaculatur, idcirco exteriores oculos fulgore suo perstringit, nec ab iis ferri tolerarive potest. Dæmoniacum vero an hujusmodi quondam fuerit, affirmare non ausim, fuisse tamen videtur. Cum enim qui lapsus est Luciferum vocet Isaias⁹, nunc vero tenebricosum nescio quid et obscurum est, atque visu tristificum, utpote cognato lumine orbatum. Atque angelicum quidem omni prorsus materia vacat, quo fit etiam, ut semper solidum, penetrabile, atque permeabile sit ipsoque solari radio impatibilis. Hunc enim transparentia seu pellucida corpora permeantem ea refringunt, quæ terrena et opaca sunt. ita ut ictum quidem luminis ferant quippe qui materiæ non sit expers ; at angelico corpori hujusmodi corporum nullum obsistit, quippe cui nihil adversetur consentaneumve sit. Dæmoniacæ vero corpora, quamlibet visum præ tenuitate subterfugiant, materiæ tamen non nihil habent, patibiliaque

⁷ Psal. civ, 13. ⁸ Heb. i, 14. ⁹ Isa. xiv, 12

GAULMINI NOTÆ.

(47) Οἱ θύραζε, Græci vel gentiles. Οἱ ἔξω Damascio contra Manich. ; ἡ ἔξω φιλοσοφία Gregorio Nyssen. in Vita Greg. Thaum. (p. 241) ; σοφοὶ οἱ ἔξω in Theoriani legatione ad Armeniorum Catholicum, qui illorum patriarcha est. Discas ex Joseph. Ind. Quod moneo, quia vir doctus *consularem* interpretatus est. Habent a Pythagoreis Christiani. Malchus : μόνον τῶν δυσσυνέτων (lege δυσσυνέτων) παρὰ τοῖς ἔξω διαμνημονευμένων. Οἱ ἔξω

apud illos sunt philosophi non ejusdem sectæ.

(48) Quos alios simul sentire inquit non exscribo, quia pridein est cum alii exscriperunt ; sed Aristotelem (*Metaph.* iv, 8) crucem philosophis relinquimus : Ὀὐσία λέγεται τὰ τε ἀπλᾶ σώματα, οἶον γῆ καὶ πῦρ καὶ ὕδωρ, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ ὕλως σώματα, καὶ τὰ ἐκ τούτων συνεστῶτα, ζῷά τε καὶ δαιμόνια, καὶ τὰ μέρη τούτων.

quodammodo sunt, eaque cum primis quæ subter- **A** πειν τέφρην · ὃ καὶ συμβῆναι περὶ τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ
rancos specus subeunt. Ea enim illorum est consti-
tutio, ut contactibus exponantur obnoxiae sint, **Τούσκους (49) ἰστέρηται.**
eorum, quorum nonnulla sui vestigium cinerem **percutta ingemant, et flammis admota urantur, ut**
relinquant, quod in Italia apud Tuscos accidere **relinquant, quod in Italia apud Tuscos accidere**
viunt.

TIMOTH. Senesco, ut in proverbio est, mi Thrax,
semper nova quæpiam addiscens, ut etiamnum
dæmonas quosdam esse corporeos et passioni ob-
noxios.

THRAX. Novi nihil est, mi Timothee, si cum
simus homines, ut ait ille, multa ignoremus. Nam
perbelle nobiscum agatur, si una cum senectute
mens nobis accrescat et adaugeatur. Porro sic tibi
persuadeas velim, hæc nequiquam a me, veluti
commentitiis quibusdam rhapsodiis conficta esse,
ut Cretensibus aut Phœnicibus moris est: scilicet
hæc me vel Servatoris ipsius verba ¹⁰ docuerunt
quæ dæmonas igne puniendos asserunt, quem quo **B**
modo paliantur, si corpore careant? Fieri enim
nullatenus potest, ut quod corporis expertus est, id
a corpore intertrimenti quidquam patiat. Necesse
est ergo, ut ipsi corporibus pœnas luant, quippe
qui passioni sint obnoxii. Possum vero multa in
medium proponere ab iis audita, qui se præsen-
tibus eorum obtutibus objecerunt. Nihil dum enim **talē quidquam a me visum est atque utinam a me**
hoc absit, ut terrificos dæmonum vultus conspiciam.

CAPUT IX.

*Dæmonia lucifuga, aquea et subterranea, tanquam materix affecta passioni obnoxia esse, spermisque emittere
atque uli.*

Cæterum cum monacho quoddam in peninsula
Græciæ contermina degente collocutus sum;
nomen ei Marco et ad Mesopotamiam genus refe-
rebat. Qui cum mystes et inspector, si quis alius,
diabolicorum phasmatum, seu spectrorum fuisset,
ea quidem tanquam vana et falsa flocci fecit et
abjuravit, palinodiamque canens veris fidei nostræ
placitis subscripsit, quæ quidem a me audita et
percepta edidit studiose. Itaque multa ille dixit
atque declaravit absurda et diabolica. Et cum ab
eo aliquando sciscitarer, Numnam sint ulli dæmo-
nes passioni obnoxii? Maxime, inquit, quemadmo- **Μονάζοντι δὲ τινι περὶ χερβύνησον τὴν ὄμορον**
Ἑλλάδος ξυγγέγονα · Μάρκος ὄνομα τούτῳ ἦν, καὶ
τὸ γένος ἐπὶ τὴν μέσσην τῶν ποταμῶν ἀνέφερον · ὅς
τελευστῆς καὶ ἐπόπτης, εἴπερ τις ἄλλος, τῶν δαιμό-
νίων γεγονώς φασμάτων, ταῦτα μὲν ὡς ἔωλα καὶ
κατεφουσμένα περιεῖδεν τε καὶ ἐξωμόσατο, παλινω-
δίαν δὲ ἄσας, δόγμασι προσέθετο τοῖς ἀληθέσι καὶ
ἡμετέροις, ἃ καὶ ἐσπουδασμένως παρ' ἐμοῦ κατήχη-
ται. Πολλὰ γοῦν οὗτος εἶπέ τε καὶ ἐπεσάφησεν ἄτοπα
καὶ δαιμόνια. Καὶ ποτὲ μου προσημένου εἶ τινές εἰσι
δαίμονες ἐμπαθεῖς, καὶ μάλα, ἧ δ' ὅς · ὥστε καὶ
σπερμαίνειν (55) τούτων ἐνίους καὶ σκώληκας ἀπο-

¹⁰ Matth. xxv, 41.

GAULMINI NOTÆ.

(49) Uli? quando? disputavimus libello (non **D** hoc pulvere.

(50) Solonis: Ἰηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος.

(51) Arabes habent: *Dicitur homo esse filius defectus*: Cent. 2, adag. 14. Quæ proverbialia eruditissimo et linguarum orientalium callentissimo Errenio debemus.

(52) Κρητίζειν, ἀντὶ τοῦ ψεύδεσθαι καὶ ἀπατᾶν. *Nota magis nulli domus est sua.* Φοινικικὸν pariter ἀντὶ ψεύδους. Plato, μηδὲν καινόν, ἦν δ' ἐγὼ, ἀλλὰ φοινικικόν, lib. iii, (§ 20) *De republ.* Ψεύσμα φοινικικόν Straboni pariter lib. iii. Junius in Adagio *Phœnicium mendacium.* Etiam Phœnicum fides tibi notissima erit ex Anton. Diog. ὑπὲρ Θούλην, in Phot. *Bibl. cod.* 466).

(53) Theologi longo et fidente paratu sudarunt in

(54) Nemo nescit adagium, cujus a Stesichoro et Helena origo. Iserat. in *Eucom. Helenæ* § 28: Ἐπεδείξατο καὶ Στησιχόρω τῆρ ποιητῆ τὴν ἐαυτῆς δόναμιν · ὅτε μὲν γὰρ ἀρχόμενος τῆς φθῆς ἐβλάσφημησέ τι περὶ αὐτῆς, ἀνέστη τῶν ὀφθαλμῶν ἀπεστερημένος · ἐπειδὴ δὲ, γνοῦς τὴν αἰτίαν τῆς συμφορᾶς, παλινωδίαν ἐποίησε, πάλιν αὐτὸν εἰς τὴν αὐτὴν φύσιν κατέστησε.

(55) Ἴδρον δὲ καινὸς οὗτος παλαιώματος, sed ἀλαοσκόπην ἔχει. Theologorum et medicorum filii pene omnes moverunt hunc lapidem de Merlino Anglo, quem ab incubo dæmone seminalium esse narratur, familia cygni, crocotti indicis ut plura dicere nugari sit. Huc pertinet solidorum in corpus infusio tam mirabilis, de qua vir doctiss. et piissimus Delrius docte pariter et pie in *Disquisit. magic.*

γενῆσθαι τοῖς σπέρμασιν. Ἄλλ' ἄπιστον, ἦν δ' ἐγὼ, περίπτωσιν ἐνεῖναι δαίμοσι καὶ μόρια σπερμύγονα καὶ ζωικά. Μόρια μὲν αὐτοῖς, ἦ δ' ὅς, οὐκ ἐνεῖται τοιαυτὴ· περίπτωσις δὲ τις ἐξ αὐτῶν ἐστὶ. Καὶ λέγοντι πείθου μοι. Ἀπάρ, ἦν δ' ἐγὼ, κίνδυνος αὐτοῖς καὶ πρέφεισθαι καθ' ἡμᾶς. Τρέφονται, ὁ Μάρκος εἶπεν, οἱ μὲν δὲ εἰσπνοῆς, ὡς τὸ ἐν ἀρτηρίαις καὶ ἐν νούροις πνεῦμα, οἱ δὲ δὲ ὑγρότητος· ἀλλ' οὐ στόματι (56) καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὡσπερ σπύγγαι καὶ ὑπερακίδερμα, σπῶντες μὲν τῆς περικειμένης ὑγρότητος ἔξωθεν, αὐθις δὲ λαβοῦσάν σύστασιν σπερματικὴν ἀποκρίνοντες. Τοῦτο δὲ πάσχουσιν οὐ πάντες, ἀλλὰ μόνον τὰ πρόσυλα τῶν δαιμόνων γένη, τὸ τε μισοφαῆς καὶ τὸ ὑδραῖον, καὶ ὅσον ἐστὶν ὑποχθόνιον.

genera, quæ materiæ affecta et obnoxia sunt, lucifugum, inquam, et aqueum, et quodcunque subterraneum est.

CAPUT X.

Aerem, terram, aquas, universum denique mundum dæmonibus scatere plenumque esse.

Πολλὰ δ' ἐστὶν, ὦ Μάρκε, δαιμόνων γένη; ἀνηρόμην αὐθις. Πολλὰ, ἦ δ' ὅς, καὶ παντοδαπὰ τὰς ἰδέας τε καὶ τὰ σώματα, ὡς εἶναι πλήρη μὲν τὸν ἀέρα (57) τὸν τε ὑπερθεὸν ἡμῶν καὶ τὸν περὶ ἡμᾶς, πλήρη δὲ γαίαν καὶ θάλατταν καὶ τοὺς μυχαιτάτους καὶ βουθίους (58) τόπους. Ἄλλ', εἴ τι μὴ ἐπαχθῆς, ἀπαριθμητέον ἕκαστα, ἔφη. Ἐπαχθῆς, ἦ δ' ὅς ἅπαντα ἀπωμοσάμεν, ταῦτα διὰ μνήμης ἄγειν. Πλήν οὐ παρατιτέον, σοῦ κελεύοντος. Οὕτω δὲ τὰ εἰπὼν, πολλὰ δαιμόνων ἀπηρίθμησε γένη, προστιθεὶς ὀνόματά τε αὐτῶν καὶ ἰδέας, καὶ τόπους οἷς διατρέθουσι.

num genera percensuit, subjunctis etiam eorum solent.

TIMOTH. Τί οὖν, ὦ Θραξ, καὶ σὲ πρός ἡμᾶς ταῦτα ἐπελθεῖν κωλύει;

ΘΡΑΞ. Τὰ μὲν κατὰ μέρος, ὦ βελτίστε, τῶν τῆνικᾶδε λεχθέντων οὔτε τότε μοι κατὰ λόγον ἐσπούδαστο, καὶ οὐδὲ νῦν ἐπὶ μνήμης ἄγω. Καὶ τί γὰρ ἔμελλον ἀποισεσθαι κέρδος, ὀνόματά τε αὐτῶν καὶ ἡ ἀλλίξεται γένος ἕκαστον, καὶ οἷον ἐνθάλλεται, καὶ τίσι διαλλάττουσιν ἀλλήλων διαφοραῖς, ἐκφροντίσας ἔχειν; Διὸ καὶ ὡς ἔωλα ταῦτα περὶ κα διαβροῦσασθαι· ἐκ πολλῶν δ' ὀλίγ' ἅπαντα κατὰ νοῦν συνέχω, καὶ τούτων ὃ ἂν ζητήσης ἐρωτῶν ἀκούσῃ.

memoria effluere passus sum, ut ex multis pauca quædam recorder, quorum quidquid a me sciscitaberis, id audies.

GAULMINI NOTE.

(56) Quales fieri veterum ἄστομοι. Quod præcedit δὲ ὑγρότητος, de Pythagora Diogen. (ap. Porphyry. Vita Pythag. p. 13) in ἀπίστοις ὑπὲρ θεούλην εἰσι ἄστομος non esset), ait Mesarchum ἐπιτουγῆν ποτε παιδὶ νηπίῳ ὑπὸ λέοντι μεγάλη καὶ εὐφραϊκῆ μὲν· ἐπιστάνα δὲ θεάσασθαι ὑπτιον εἰς τὸν αὐρανὸν ἀποβλέποντα πρὸς ἥλιον ἀσκηδωμένον, καὶ τῷ στόματι ἐνόντα κάλαμον σμικρὸν καὶ λεπτὸν καθάπερ αὐλὸν· θαυμάσαντα δὲ, καὶ ἄριστον ἐκ τῆς λέοντος κατασταλοῦσθαι, θεασάμενον τρεψάμενον, ἀναλαθεῖν, θεῖον τινὰ νομίζοντα τὴν παιδίον εἶναι γενεσιν.

(57) Chaldaei primi docuerunt. Laert. 1, 7: Ἄλλὰ καὶ εἰδιόλων πλήρη εἶναι τὸν ἀέρα κατὰ ἀπόρροϊαν ὑπὸ ἀναθυμιάσεως εἰσκρινομένην ταῖς ἄψαι τῶν

dum et sperma nonnulli eorum emittunt, et vermes quosdam spermate procreant. At incredibile est, inquam, excrementi quidquam dæmonibus inesse, vasave spermatica et vitalia. Vasa quidem cis, inquit ille, hujusmodi nulla insunt, superflui autem seu excrementi nescio quid emittunt; hoc mihi asserenti credito. At vero, inquam, eos more quoque nostro ali oportet. Marens ad hæc: Aluntur, inquit, alii quidem inspiratione, ut spiritus arteriis nervisque contentus; alii humiditate, non tamen ore, ut solemus, excepta, sed spongiarum testaceorumque piscium more adjacentem quidem humorem extrinsecus attrahentes, posteaque concretionem spermaticam excernentes. Hoc autem non omnia patiuntur, at ea solum dæmoniorum

genera, quæ materiæ affecta et obnoxia sunt, lucifugum, inquam, et aqueum, et quodcunque subterraneum est.

Multane vero sunt, o Marce, subjecti continuo, dæmoniorum genera? Multa, inquit ille, et formis corporibusque omnimoda: ita ut iis plenus sit aer, et qui supra nos est, et qui nobis circumfunditur; plena etiam terra, plenum mare, plena denique imo subterraneorum penetralium loca. At vero, ni molestum tibi sit, singula sunt enumeranda, inquam. Molestum, inquit ille, fuerit, si quæ semel eieci, ea in memoriam revocem. Cæterum hoc quidquid est oneris, te præsertim jubente, minime detrectandum est. His itaque dictis multa dæmonominibus, formis et locis, in quibus versari

TIMOTH. Quid autem obstat, o Thrax, quominus et tu nobis illa edisseras?

THRAX. Singula, vic optime, quæ tunc ab illo dicta sunt, neque sigillatim, verbumve de verbo ediscere studui, neque nunc in mentem mihi veniunt. Quid enim lucri reportaturus inde fuisset, si mente captus nomina eorum intelligere memorie voluisset, quove loco unumquodque genus eorum versetur, quibusnam in rebus inter eos conveniant, quibus denique discriminibus inter se differant. Proinde vana hæc territamenta libens mihi

ἄξουδακρῶν]. Christiani post Chaldaeos. Athanas. in D. Antonii Vita, § 21: Πολλὰ μὲν οὖν αὐτῶν (δαιμόνων) ἐστὶν ὁ ὄγκος ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς αἰερί, καὶ μακρὰν οὐκ ἐστὶν ἀφ' ἡμῶν... πολλὴ δὲ τις ἐστὶν ἐν αὐτοῖς ἡ διαφορὰ.

(58) Βουθίου. Nemo non videt. Omnia elementa occupant. Platonici rationem redderent. Ne ulla pars mundi φύγῃς θνητοῦ φύσεως κρείττονος ἀμοιβῆς εἴη, γεννητοὶ θεοὶ ἰλλοῦνται. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι δαίμονες οὗς καὶ καλοῦσιν ἢ τις γεννητὸς θεοῦ, καθ' ἕκαστον τῶν στοιχείων, οἱ μὲν ὑδατῶν, οἱ δὲ αἰθέρος, ἐν τε αἰθέρι καὶ περὶ, αἰερί τε καὶ ὑδατῶν ὡς μηδὲν κόσμου μέρος φύγῃς ἀμοιβῆς εἶναι, μηδὲ ζωῆς κρείττονος θνητοῦ φύσεως. Alcim. cap. 5.

CAPUT XI.

Sex esse summa daemonum genera, eoque triangulo scaleno, ut caelestia isopleuro, humanaque isosceli seu æquilatero analogice respondere.

TIMOTH. Atqui hoc ipsum a te primum discere velim, quotnam sint daemonum ordines.

THIRAX. Sex in universum ille genera daemonum esse astruebat, an pro locis, in quibus versantur subdividens, ignoro, an vero, quia corporum amans universum daemonum genus est, ideo sectionem quoque corpoream et mundanum esse: eo enim continentur corporeæ circumstantiæ, et ad ejus amissum mundus constitutus est; tam deinde quia numerorum primus est hic triangulus scalenus, sive obliquus. Isopleuri enim seu æquilateri trigoni divinum et caeleste genus esse, quod æquale sit, sibi que constet, nec facile ad vilium moveatur. Isoscelis autem, seu indirecti, humanum quippe quod universum judicio delective aberret, at postmodum ad meliora denuo promoveatur. Obliqui denique dæmoniacum, lanquam inæquale, nec ullo prorsus modo ad id quod bonum est animum appellens. Sive igitur hoc modo se rem habere censeret, sive item alio, sex ille genera enumeravit. Primumque adeo, quod vernaculo ille sermone, eoque barbaro, *Leliurium* nominabat, quo nomine διάπυρον seu igneum denotatur. Hoc autem per aerem discurret, qui supra nos est.

GAULMINI NOTÆ.

(59) Inquirat sollicite Trithem. in lib. *Quæst. ad Maximil. Cæsar.*, quæst. 5 (quæ est de reprobis ac maleficis, ubi de variis daemonum generibus), Pygmaei et Gnomi, Nymphæ vel Undenæ, Sylvi et Molusinae, Vulcani et Salamandrae: impia Paracelsi opinio (Vide *Delirium Disq. mag.*, p. 343). Sed cujus ordinis illi homines non Adamici? soboles τῶν Ἐργητόρων Γίγαντες, Νεφελίμ Ἐλισσὸδ, γένη τρίτα. Enoch. lib. 1 apocryphus. Verum illa nota sunt ex maximi Scaligeri ad Eusebium notis.

(60) Habet ex Nicomachi Geraseni Θεολογ. Is non solum σωματικὴν putat, sed et τὴν τοῦ κόσμου κατὰ τὴν ἐξάδα τελειότητα probat. Sic intelliges Psellium: ὁ κόσμος κατ' αὐτὴν συνέστη. Illius nomina inter istos nugicanoriceros, ἀρρηνόηλος, γάμος, οὐλορέλαια, ἀρμονία, ζυγία, ἀφροδίτη, γαμλία, φιλοτηρία πανάκεια, ὕγεια: quæ vide in *Biblioth. Photii* (cod. 187) et in ipso Nicomacho, qui Lutetiae editus, et in Anatolio, qui accurate et diligenter nugatur.

(6) Mendosa vox indubie, vel hoc iudicio certe, quod Syri et Hebræi quorum vox illa est, nunquam in formationibus nominum ἥ admittunt. Scripsit prorsus Psellus, saltem scripsisse debuit, diajunctum λελ, ουριον ἡ ἡλεl, vox τῆς ur, ignis, et ουριον terminatione Græca. Nemo qui Hebraice sciet, dubitabit de illa conjectura. Daemonum primum genus sic vocat, cujus appellationis causa cuique obvia est.

(62) Ignei, qui οὐράνιο Orphæo (*Pr. ad Mus.* 32). Alias ignei daemones sunt, οἱ πλάνητος Platonis, Alcinoos, quia sunt ἐκ πυρώδους οὐσίας. Inde theurgicis veterum Vulcani membra dicebantur. Orph. (*Hymn.* 68, 6): Αἰθήρ, ἥλιος, ἄστρα, σελήνη, φῶς ἀμείαντον (lege σελήνης): Ταῦτα γὰρ Ἡραίστοιο μέλη θνητοῖσι προφαίνει. Forte et τὸ πῦρ σκιστήδων λαμπρόμενον ἐν ἰσοπλάσιαις: causa cur ignei dicantur. Distinguit Jacoblicus illius ignis varias ἀνάγκας quem adi. Sed observatio prima Zoroastris est.

A TIMOTH. καὶ μὲν αὐτὸ τοῦτο πρότερον βούλομαι γερθεῖν, ὅποσαι εἰσὶν αἱ δαιμόνων τάξεις.

ΘΡΑΞ. Ἐξ καθόλου ἐκεῖνος εἶναι τῶν δαιμόνων ἔλεγε γένη (59), οὐκ αἶδα εἴ γε τοῖς τόποις συνδιαρῶν ἐν οἷς διατρίβουσιν, εἴτε (60) τῷ φιλοσώματον εἶναι δαιμόνιον ἅπαν γένος, εἶναι δὲ καὶ τὴν ἐξάδα σωματικὴν καὶ ἐγκόσμιον: ἐν αὐτῇ γὰρ εἰσὶν αἱ σωματικαὶ καὶ περιστάσεις καὶ οἱ κόσμος κατ' αὐτὴν συνέστη: ἦτοι τῷ πρώτον εἶναι τὸν ἀριθμὸν τοῦτον τρίγωνον σκαληνόν: εἶναι δὲ τοῦ μὲν ἰσοπλεύρου τὸ θεῖόν τε καὶ οὐράνιον, ὡς ἴσον ὄν ἑαυτῷ καὶ πρὸς καθέαν δυσκίνητον, τοῦ δ' ἰσοσκελοῦς τὸ ἀνθρώπινον, ὡς καθ' ἐν σφαλλόμενον τὴν προαίρεσιν, ἐκ μεταμελείας δ' αὐ βελτιούμενον, τοῦ σκαληνοῦ δὲ τὸ δαιμόνιον, ὡς ἄνιστον καὶ μὴ συνεγγίζον ὅλως τῷ οὐρανῷ. Εἴτε οὖν οὕτως ἦεν ἔχειν, εἴθ' ἑτέρως, ἐξ ἐκεῖνος ἀπηρέθησε γένη: καὶ πρῶτον μὲν, ὃ τῇ ἐπιχωρίῳ φωνῇ βαρβαρικῶς ὠνόμαζε Ἀελιούριον (61), σημαίνοντος τοῦ ὀνόματος τὸ διάπυρον (62). τοῦτο δὲ περὶ τὸν ὑπερθεὸν ἡμῶν ἀέρα περιπολεῖν: τῶν γὰρ περὶ σελήνην (63) τόπων, ὡς ἐξ ἱεροῦ τι βέβηλον (4), ἀπεληλάσθαι δαιμόνιον πᾶν: δεύτερον δὲ, τὸ περὶ τὸν προσεχέστατον ἡμῖν ἀέρα πλαζόμενον, ὃ καὶ καλεῖσθαι παρὰ πολλοῖς ἰδίως ἀέριον (65): τρίτον

(63) Περὶ σελήνην aliqui tamen illorum sedem [esse] voluere, et animarum, imo ἀλόγου ψυχῆς. In mysteriis magorum Chaldaicis id docebant: ἀλόγος (ex Psello *Expos. Oracul.* infra) ψυχῆ, καθαρθεῖσα δι' ἀρετῆς ἐν τῷ βίῳ ἀνεισιν εἰς τὸν ὑπὲρ σελήνην τόπον. Magi ultimi ævi daemones lunares agnoscunt et solares. Lunares ἐκπληκτους καὶ ἐκφρονας reddunt; quod etiam veteres Græcorum magi crediderunt. Inde luna ipsa, Διονυσ, lib. LXIV, [v. 229], μανίης μεδέει καὶ λύσσαν ἐγείρει. Solares in oculos jus habent, quos μετέγειν τοῦ φωτὸς ἡλιακοῦ afficiunt magi: quod ab Aegyptiis acceperunt, qui ἡλιακὸν φῶς κατοικεῖν ἐν ὀφθαλμοῖς dicebant: Porphyr. *ἀποχ.*, IV, § 9; ab utrisque Pythagoræi, qui ἡλίου πόλας oculos vocabant: Laert. VII, 29. Cæterum omnes τὴν ἐπιγείων κυρίαν, κόσμου τὰξιν οὐρανοῦ μορφὴν cum vocant, lunam intelligunt, quæ μήτηρ κόσμου pariter in Alexandro Aphrod. ut observat vir doctus ad Horapoll. (*Hoeschelius ad Horap.* 1, c. 12. non Alexandrum, sed Plutarchum allegat; idque recte. Cf. *Plut. D. Iside et Osiride* c. 43): sed et πλῆκτρον κόσμου, quod alibi temere non invenias, in *Astrolog. man.* anonymo Regiæ biblioth. notavimus; quo usi sumus beneficio eruditiss. Rigaltii, cui Musæ omnes multum debent, debebunt.

D (64) In man. meo erat βλαβερόν, inepte prorsus. In altero doctiss. Morellii, quo usi sumus βέσηλον, quod retinui. Notissimum κήρυγμα: ἕκασ ἐστὶ βέσηλοι, ὅστις ἀλιτρός [Cattim. II, in Apoll. v. 2]. Corruptus tamen in illo rito Porphyr. Περὶ ἀποχ. (II, p. 150) κήρυγματι ἐξείργειν ἀπὸ τῶν περιβήαντηρίων τῶν ἱερῶν τοὺς μεταπίλους αἵματος ἀριθμοῦ. Λεγε ἀριθμοῦ. Ex Pseychio nemo nescit ἀριθμὸν, φιλίαν.

(65) Magices auctores: Platon (*Symp.*): Οἱ πορθεύοντες τὸ πρὸ ἀνθρώπων θεοῖς καὶ τὰ παρὰ θεῶν ἀνθρώποις. Porphyr. Περὶ ἀποχ. (II, p. 173). Volo perituræ parcere charis.

δὲ ἐπὶ τούτοις, τὸ χθόνιον (66)· τέταρτον, τὸ ὑδραῖον τε καὶ ἐνάλιον (67)· πέμπτον, τὸ ὑποχθόνιον (68)· ἕσχατον δὲ τὸ μισοφαῆς (69) καὶ δυσάσθητον· εἶναι δὲ πάντα ταῦτα τῶν δαιμόνων γένη θεομισῆ καὶ ἀνθρώποις πολέμια· πλήν εἶναι καὶ κακοῦ φασί, κάκιον· τὸ γὰρ ὑδραῖον τε καὶ ὑποχθόνιον, ἔτι δὲ καὶ τὸ μισοφαῆς, ἐσγάζως ἐπιχειρέεκα καὶ ὀλοῦθρια. Ταῦτα γὰρ μὴ φαντασίαις καὶ λογισμοῖς τὰς φυγὰς ἔφη κακύνειν, ἀλλ' ἐναλλόμενα, καθάπερ τῶν θηρίων τὰ ἀγριώτατα, τῶν ἀνθρώπων ἐπισπεύδειν τὸν ὄλεθρον· τὸ μὲν ὑδραῖον, ἀποπνίγον τοὺς πλαιοζομένους ἐν ὕδασι· τὸ δ' ὑποχθόνιον καὶ τὸ μισοφαῆς, ἐντὸς, εἰ συγχωροῦνται, προχωροῦντα τῶν σπλάγγων, καὶ, οὓς ἂν τύχη κατασχόντα, κατασχόντα, καὶ ἐπιλήπτους καὶ ἔκφρονας (70) ἐργαζόμενα· τοὺς δ' ἀερίους τε καὶ χθονίους τέχνη καὶ περινοῖα μετιέναι καὶ ἔξαπατᾶν τὰς τῶν ἀνθρώπων γνώμας, καὶ πρὸς πάθη καθέλκειν ἄτοπα καὶ παράνομα·

cautia, comitialique morbo et phrenesi exagitantia; dæmonas autem acrios et terrestres arte versutiaque mentes hominum subire et fallere, atque ad absurdos quosvis affectus et exleges impellere.

CAPUT XII.

De tentationibus, titillationibus illecebrisque dæmonum: quibus ad se pellicere conantur homines, eosque potissimum qui vitiorum in se fomites minime restringunt.

Πῶς δὲ, εἶπον ἐγὼ, καὶ τί ποιῶντες ἐνεργοῦσι ταῦτα; πότερον κατάρχοντες ἡμῶν (71), καὶ οἳ ἂν βούλοιντο, καθάπερ ἀνδράποδα, περιάγοντες; Οὐ κατάρχοντες ἡμῶν, ἢ ὁ δὲ, ὁ Μάρκος, ἀλλ' εἰς ὑπό-

Qui vero, inquam, quivve facientes hæc operantur? an quia nobis imperant, et quo velint, tanquam mancipia circumagunt? Non quia nobis imporent, Marcus inquit, sed quia nos commone-

GAULMINI NOTÆ.

(66) Οἱ χθονοὶ sunt οἱ ζαμαῖοι Persarum, quod hæcenus nemo vidit. Ἔτομον et causa nullibi, si excipias Græculum ins. ὁμοίος καὶ ἄρα (lege ἔρα: nam ita Græcis terra et Latinis dicta) παρὰ τῶν Ἑλλήνων ὀνομάζεται. Πέρσαι δὲ γῆν κατὰ ζάμην λέγουσι, ὃ ἑρμηνεύεται κάτω. Βίβλην σαββατιανὴν Judæorum magis aliquibus, qui illo hebdomadæ ultimo die quiescere nec quemquam lædere omnes terræ dæmones affirmabant. Quo nomine omnia pariter dicta, quæ septimum diem servare videntur. Geographus anonymus ultimi ævi, ex Biblioth. Reg. : Τρίτον ὄρος ἔστιν τὸ καλούμενον Σαββατιαν· ἔστιν δὲ πρὸς τὸ νότιον μέρος τῆς ἀνατολῆς· Σαββατιαν δὲ λέγεται, διὰ τὸν βρῦειν ποταμὸν ἐξ ἐκείνου, καὶ μὴ κινεῖσθαι τὸν ποταμὸν ἐν σαββάτῳ, ταῖς τοῦ Μωσέως ἡμέραις, ἀλλὰ μένειν ἀκίνητον. Fabulosus ille fluvius exstat pariter in Mandevill. man., qui auctor nondum, quod sciam, lucem vidit. Sed philosophis prorsus οἱ χθονοὶ vel καταχθονοὶ δαίμονες homines sunt. Ἡ γὰρ τοῦ καταχθονοῦ δαίμονος πρόσησις οὐδενὶ ἄλλῳ προσήκει, ἢ τῷ φύσει μὲν ὄντι ἀνθρώπῳ, σχέσει δὲ γινομένῳ δαίμονι· Hierocl. ad Pythag. Nemp̄e distinguebant τρία λογικῶν γένη· τὸ πρῶνον, τοὺς θεοὺς· τὸ μέσον αἰθέριον, δαίμονας καὶ ἥρωας· τὸ τρίτον καὶ χθόνιον, ἀνθρώπους. Sed illa notiora sunt.

(67) Νύμφαι, τὰ ἐν γυναικείῳ σχήματι δαιμόνια· Theocri. Scholiastes (ad iii, 8). Nebulo græculum ins., Βασιλέα τῶν ὑδάτων Φιλδάν, ὅστις ἔστι βασιλεὺς τῶν θλασσῶν. Stultum et impium.

(68) Terræ cunes veteribus magorum ex magistro Zoroastre : Ἐκ δ' ἄρα (Orac. Chald. p. 21) κόλπων γαίης θρώσκουσ' οὐ ποτ' ἀληθῆς Σῆμα βροτῶν ἀνδρῶν χθόνιοι κόνες δεικνύοντες. A magis acce-

Siquidem ex lunæ adjacentibus locis, tanquam ex sacro profanum quippiam expulsum esse omne dæmoniorum genus. Secundum autem, quod per aerem nobis contiguum et proximum vagatur, idque a multis proprio nomine aerium vocari. Tertium, terrestre; quartum, aqueum et marinum; quintum, subterraneum; ultimam denique lucifugum, vixque sensu præditum. Cæterum omnia hæc dæmonum genera Dei odio flagrare atque hominibus adversari. Ad hæc aliud alio, maloque, pejus esse aiunt. Siquidem aqueum et subterraneum atque lucifugum etiam extreme malefica et pernicioosa sunt; hæc enim non phantasmatis et illusionibus animas lædere dicebat, sed velut efferaissimas feras insipientia hominum intercessionem accelerare; aqueum quidem, navigantes suffocans; subterraneum autem et lucifugum viscerum, si sinantur, penetralibus sese insinuantia, et in quoscunque homines incidere, eos occupantia, suffo-

cantia, comitialique morbo et phrenesi exagitantia; dæmonas autem acrios et terrestres arte versutiaque mentes hominum subire et fallere, atque ad absurdos quosvis affectus et exleges impellere.

pare philosophi. Prorsus hunc locum habuit in mente Proclus, cum scriberet in Hesiodum: Ἐξόχτως εἰς τὸν ὑποχθόνιον τόπον καταδύντες, ἐν ᾧ τὸ ἄτακτον συνέωσται τοῦ κόσμου, καὶ τὸ θηροφανῆς τῶν δαιμόνων γένος, οὓς κόνες εἶωθε τὰ λόγια καλεῖν. Κυνιώδη φάσματα, quæ τελοῦμένοις apparerant, notissima sunt. Ab utrisque Christiani acceptum usurparunt. Illustris locus in Athanasio in Vita Antonii (§ 42): Ὁ μὲν οὖν ἐχθρὸς (διάβολος) μετὰ τῶν ἐαυτοῦ κυνῶν τοσαύτας ἔχει τὰς πνευργίας.

(69) Ultimus mundus Chaldæorum dictus fuit μισοφαῆς, Psellus *Expos. Chald. dogm. inil.*: Ὁ ἕσχατος (τῶν σωματικῶν κόσμων) χθόνιος εἴρηται καὶ μισοφαῆς ὅς ἔστιν ὁ ὑπὸ σελήνην τόπος.

(70) Curabantur hora diei decima cum oleo et aqua. Apollon. Mathem. ἐν νοχθημέρῳ magico ms.: X hora scilicet, ἐν ἣ ἐνοῦσιν (lege ἀνοῦσιν) τὰ ὕδατα (τὸν θεὸν δηλονότι), καὶ πνεῦμα θεοῦ καταβαῖνον ἐπιπολάζει αὐτοῖς καὶ ἀγιάζει αὐτά· εἰ γὰρ μὴ οὕτως ἔν, ἔβλαπτον ἂν οἱ πονηροὶ δαίμονες ἀνθρώπους. Ἔτ ταύτη ἐὰν ἀνθρώπος ἀρη τὸ ὕδωρ, καὶ μίξη μετὰ τοῦ ἐλαίου, πάν ἴαται καὶ δαιμονῶντας καθίρει καὶ δαίμονας ἀπελάσκει. Nugæ. At illud πνεῦμα θεοῦ ex illo est (Gen. i, 2): *Et spiritus Domini ferebatur super aquas.*

(71) Et solvit hoc dubium Theodor. Abucara, Curum episcopus, quem Turriano debemus: Οὐχ οὕτως λέγομεν τῶν ἡμῶν γεγονέναι τὸν διάβολον, ὡς βίβα κρατοῦντα παντελῶς ἡμῶν, ἀλλ' ὅτι, ὁσθενήσαντες διὰ τῆς ἀμαρτίας, λοιπὸν, ὡς νοσοῖ, καὶ εὐχεῖρωτοι τῷ διαβόλῳ γέγοναμεν, βεβήως καὶ εὐχερῶς εἰς τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ καὶ ἡδονὰς ἐναγόμενοι. Ista sanæ et veræ theologiæ congruunt.

faciant. Phantasticum enim seu imaginativum quo præditi sumus, spiritum subeuntes, ut pole spiritus et ipsi, nescio quos affectuum voluptatumque sermones insusurrant, non quod voces ærem ferientes et sonoras emittant, sed susurros quosdam, quibus verba sua suggerunt. At fieri nequit, inquam, ut verba sine voce proferant. Fieri, inquit ille, potest, si hoc apud te reputes, Mi nimirum, qui loquitur, si sit eminus, elatiore vociferatione opus esse; qui cominus, in audientis aurem sensu quæ vult insusurrat. Quod si animæ quoque spiritum subire posset, nullo ei susurro esset opus, ut sermo quicumque tandem allubesceret, tacita quodam via sine ullo strepitu ad locum sibi destinatum perveniret: quod animis etiam egressis a corporibus inesse aiunt; si quidem et ipsi inter se citra strepitum colloquantur. Eodem prorsus modo ipsi quoque dæmones nobiscum clam confabulantur, ita ut nos sentiamus quidem undenam bellum nobis ingruat. Nec est quod super hac re quidquam addubites, si quid in ære accidat animadvertas. Quemadmodum enim sole lucente hic varios colores et formas assumit, atque in corpora eorum capacia transmittit, ut in speculis videre est: sic etiam dæmonia figuras et colores et quascunque voluerint formas assumunt, eas in animalium spiritum nostrum trajiciunt, eoque pacto multa nobis negotia facessunt, dum consilia suggerunt, formæ subindicant, voluptatum memoriam refricant, et affectuum idola simulacrave subinde nobis, tam vigilantibus quam dormientibus, excitant, imo etiam membra ventri subjecta titillationibus et illecebris demulcent, atque in vesanos et execrandos amores succendunt et inflammant; tumque maximo, si calores humidos, nobis a natura insitos, cooperatores habeant. Atque hunc quidem in modum dæmones hi, assumpta Orci galea, hominum animas miro artificio miraque versutia conturbant. Reliqua vero dæmonum genera insulsa, ne micam quidem salis habent, neque tumultuari norunt: molesta sunt tamen, et valde abominanda, Charonæique spiritus more lædunt. Quemadmodum enim fertur ille corrumpere quicquid admotum fuerit, sive sit quadrupes, sive homo, sive

GAULMINI NOTE.

(72) Vide quæ Tzetzes ad Lycophr. solens nuntur de illis animarum inter se, quæ exaudiebantur, colloquiis.

(73) Negant magi; imo secundum sidus suum cuique proprias formas asserunt. Has vide, aut potius ne vide, in sacerrimo tenebrione, qui, apud Beringsos fratres licitios editus, prodit.

(74) Olympiodor.: τὰ ὑπογάστρια πάθη ἀνακινεῖται. Hi sunt qui φίλτρα, vel ἀγύγμια, ut loquitur Eriphanus, curant. Magi σωτήρας ἀγάπης vocant. Stultissimus Græculus, Οἱ τῆς ἀγάπης σωτήρες, παροστήσατέ μοι τὴν ἐρωμένην. Καὶ εὐθέως παρὰστίθουσιν αὐτὴν κραύουσαν τὴν θύραν, καὶ λέγουσαν, "Δνοῖξον.

(75) Acceptit ab Athanasio, apud quem πνεῦμα πορνείας sic loquitur: Ἐγὼ τὰ εἰς γαργαλισμοῦς κατὰ τῶν νέων ἀνεδεξάμην, καὶ πνεῦμα πορνείας κεκλήμην. Idem antea γαργαλίζειν dixit, quod

Ἄμνησιν ἄγοντες. Τῶ γὰρ ἐν ἡμῖν φανταστικῶ συν-
εγγίζοντες πνεύματι, πνεύματα καὶ αὐτοὶ γε ὄντες
τοὺς τῶν παθῶν καὶ τῶν ἡδονῶν ἐνηχοῦσι λόγους, οἱ
φρονᾶς ἀφιέντες τὰς μετὰ κληγῶν καὶ ψόφων, ἀλλ'
ἀψόφως τοὺς κατ' ἐκυτῶν ἐνιέντες λόγους. Ἄπορον,
ἔφη, ἀνευ φωνῶν ἐνιέναι λόγους. Οὐκ ἄπορον, ἢ δ'
ὅς, ἦν ἐκείνο ἐνθυμηθῆς, ὡς ὁ λέγων, πῶς ὄφθαι μὲν
ὄν, ἰσχυροτέρως δεῖται κρυφῆς, ἀγγυῶ δὲ γονόμε-
νος, εἰς τὸ τοῦ ἀκούοντος οὗς ψιθυρίζων ὑποφρονεῖ-
καὶ, εἰ ἐνῆν ἀπὸ συνεγγίσει πνεύματι τῆς ψυ-
χῆς, οὐδενὸς ἂν ἐδεξήθη ψόφου, ἀλλ' ἦν ὁ κατὰ βού-
λησιν λόγος ἀψόφω κηλεύθῃ πρὸς τὸ δεχόμενον ἐγ-
γινόμενος. "Ὁ φασὶ κἂν ταῖς ψυχῆς ταῖς ἐξιούσαις
τῶν σωμάτων εἶναι καὶ γὰρ καὶ ταύτας ἀπλήκτως
ὀμιλεῖν ἀλλήλαις (72). Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον καὶ
δαίμονες ποιοῦνται τὴν ὀμιλίαν λαμβάνοντες, ὡς
μήθ' ὀπόθεν ἡμῖν ἐστὶν ὁ πόλεμος συναισθάνεσθαι.
Καὶ οὐ χρὴ σε περὶ τούτου διαπορεῖν, τὸ περὶ τὸν
ἀέρα συμβαῖνον κατὰ νοῦν λαβόντα. Καθάπερ γὰρ
ἀκτῖνας οὐσῆς, οὕτως, χρώματα καὶ μορφὰς λαμ-
βάνων, εἰς τὰ πεφυκῆτα δέχεσθαι διαδίδωσιν, ὡς ἐπὶ
τῶν ἐνοπτρων ὄραν ἐστὶν οὕτω δὴ καὶ τὰ δαιμόνια
σώματα παρὰ τῆς ἐν αὐτοῖς φανταστικῆς οὐσίας
δεχόμενα καὶ σχήματα καὶ χρώματα, καὶ ὁποῖας ἂν
αὐτοὶ βούλωνται (73) μορφὰς, εἰς τὸ ψυχικὸν καὶ
ἡμέτερον πνεῦμα ταῦτα διαπορθεύουσι, καὶ πολλὰ
ἡμῖν ἐντεῦθεν παρέχουσι πράγματα, βουλὰς ὑπο-
τιθέντες, μορφὰς ὑποδεικνύοντες, ἀνακενοῦντες μνή-
μας ἡδονῶν, εἰδῶλα παθῶν, θαμὰ παρενοχλοῦντες
ἐγρηγοροῦσι τε καὶ καθυδούουσιν, ἐνίοτε δὲ καὶ τὰ ἐν
ἡμῖν ὑπογάστρια (74) γαργαλισμοῖς ἐρεθίζοντες (75),
εἰς ἐμμανεῖς καὶ παρανόμους ἔρωτας ὑποθήγουσι,
καὶ μάλιστα ἦν γε καὶ τὰς ἐν ἡμῖν ἐνθέρμους ὑγρό-
τητας λάβωσι συνεργούς. Ἔλλ' οὕτω μὲν οὗτοι, τὴν
αἰδὸς ὑποδύντες κινῆν (76), ἐπιταράττουσι τὰς ψυ-
χὰς ἂν τέχνη καὶ μάλα σοφιστικῶς τὰ δ' ἄλλα
δαιμόνιον γένη σαφὸν μὲν οὐδὲν οὐδὲν, οὐδὲ ῥαδιουρ-
γεῖν ἐπίσταται, χαλεπὰ μέντοι καὶ δεινῶς ἐστὶν εἰδε-
χθῆ καὶ τὸν χαρῶν πνεύματος (77) τρόπον βλά-
πτοντα. Καθάπερ γὰρ φασὶ διαφθελεῖν τοῦτο πᾶν τὸ
προσπελάζον, κἂν τετράπου, κἂν ἄνθρωπος, κἂν πτη-
νὸν ἐστὶ κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τὰ δυσάνθητα
ταῦτα δαιμόνια λυμάνεται δεινῶς οὗς ἂν εἰσπεσόντα
τόχη, θονοῦντα τε καὶ σώματα καὶ ψυχὰς, καὶ τὰς

D Psellus γαργαλισμοῖς ἐρεθίζειν.

(76) Ταύτην ἔχων (αἰδὸς κινῆν), αὐτὸς μὲν οὗς
ἤθελεν εὐλασπεῖν, ὑπὸ ἄλλων δὲ οὐχ ἑωρᾶτο. Apollodor.
lib. II. Utilur Eustathius in ap. καθ' ὅσμ. καὶ
ὅσμιν. Πρὸς τοὺς ἐπικρύπτοντας ἐκυτοῦς διὰ τινῶν
μηχανημάτων, ut alii opiner. Homeris interpretes
somniaut [ad H. II 845] ἀθάνατον τι νέφος, ὃ περι-
βάλλονται οἱ θεοί, ὅταν θέλωσιν ἀλλήλοις μὴ γινώ-
σασθαι.

(77) Deerat πνεύματος in meo; sed reposui ex
Morelliano. Photius in Isidori Vita ex Damascio
(Bibl. cod. 242). Καταβάσιον ὑπέκειτο θανασίμους
πνοᾶς παρεγόμενον. Hæc τὸ χαρῶν πνεῦμα in Apollin-
is Iano Hierapoli. Illa nota sunt; ut et fuisse νομο-
φυλακίου θύραν, δι' ἧς οἱ κατάδικοι τὴν ἐπὶ θανάτου
ἐξήγοντο; unde et χαρῶν πνεῦμα in Zenobio (6,
41) et Diogeniano (8, 68). Adagium vulgare.

κατὰ φύσιν ἔξεις ἐκτρέπονται, ἔστι δ' αὖ καὶ προσ-
 απολλόντα πορὶ καὶ ὕδατι καὶ κρημνῶ, μὴ μόνον ἀν-
 θρώπους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ἕνια ζώων.

A voluerit, eodem prorsus modo terrificæ quoque hu-
 jusmodi dæmonia gravibus damnis eos afficiunt,
 in quoscunque tandem inciderint, quippe quæ cor-
 poribus et animis nocent: habitusque naturales evertant, nonnunquam etiam igne, aqua et præcipi-
 tio, non solum homines, verum etiam animalia nonnulla perimant.

CAPUT XIII.

Quare dæmones in bruta animalia non secus atque in homines insiliunt, obiterque de subterranei dæmonii lucifugique, quod mutum et surdum dicitur, energia et exorcismo.

TIMOTH. Τί δὲ, ἦν, βούλεται τούτοις τὸ καὶ τοῖς
 ἀλόγοις ἐπεισπίπτειν ζώοις; καὶ γὰρ καὶ κατὰ τὴν
 Γέργεσαν περὶ χοίρους γεγονέναι τοῦτο τὰ ἄχραντα
 διδάσκουσι λόγια. Πολέμια μὲν οὖν ἀνθρώποις ὄντα
 κακοῦν αὐτοὺς οὐδὲν ἔστι θαυμαστόν· τοῦ δὲ καὶ
 τοῖς ἀλόγοις ἐπεισπίπτειν ζώοις, τίς ὁ λόγος;

ΘΡΑΞ. Καὶ ὁ Μάρκος, Οὐ διὰ μῖτος, εἶπεν, οὐδὲ
 τῷ βούλεσθαι κακοῦν, εἰς ἕνια τῶν ζώων ἐφάλλεται,
 ἀλλ' ἐπιέμενα ζωώδους θερμότητος. Τοῖς γὰρ μυ-
 χαιτάτοις τόποις συνδιαιτώμενα, ψυχροῖς ἐσχάτως
 καὶ ἀνίκμοις οὖσι, πολλῆς πληροῦται τῆς ἐκείθεν
 ἐμφύξεως, ὑφ' ἧς πιλούμενα καὶ θλιβόμενα νατε-
 ρᾶς ἐρῆ καὶ ζωώδους θερμότητος· καὶ, ἴν' ἀπαλαύσῃ
 ταύτης, καὶ ἀλόγοις ζώοις ἐνσκήπτει, καὶ ἐπὶ βαλα-
 νεῖα (78) καὶ βόθρους (79) ἵεται. Τὴν γὰρ τοῦ πορὸς
 καὶ τὴν ἡλιακὴν, ὡς κρυπτικὰς καὶ ξηραίνουσας,
 ἀποστρέφεται· τὴν δὲ τῶν ζώων, ὡς σύμμετρον καὶ
 μεθ' ὑγρότητος ἡδεῖας, ἀσπάζεται, καὶ μάλιστα τὴν
 τῶν ἀνθρώπων, ὅσον καὶ εὐκρατον. Εἰς οὓς εἰσκρι-
 νόμενα κλόνον οὐ μέτριον ἀπεργάζεται, τῶν πόρων
 μὲν ἐν οἷς ἐνίδρυται τὸ πνεῦμα τὸ ψυχικὸν κληρου-
 μένων, καὶ ὑπὸ τῆς τῶν ἐν αὐτοῖς σωματίων παχύ-
 τητος στενωμένον τε καὶ διωθουμένον τοῦ πνεύ-
 ματος· ἐξ οὗ συμβαίνει κραδαίνεσθαι τε τὰ σώματα
 καὶ τὰς ἡγεμονικὰς δυνάμεις κακοπραγεῖν, ἐμπλή-
 κτους τε τὰς κινήσεις ἀποτελεῖσθαι καὶ πλημμελεῖς.
 Κἂν μὲν τῶν ὑποχθονίων ὁ ἐνσκήψας ἦ, κραδάζει
 καὶ περιφθείρει τὸν κατεχόμενον, καὶ φθέγγεται δι'
 αὐτοῦ (80), καθάπερ ἰδίῳ χρώμενος ὄργανῳ τῷ τοῦ
 πάσχοντος πνεύματι. Εἰ δὲ τις τῶν λεγομένων μισο-
 φαῶν ἐπεισφρήσας λάθοι, πάρεσιν ἐπάγει καὶ φω-
 νὴν ἐπέχει, καὶ ὅλως τὸν ἀλόντα νεκρῶ παραπλή-
 σιον ἀπεργάζεται· τοῦτ' γὰρ τὸ γένος, ὡς ἐν δαι-
 μοσιν ἔσχατον ὄν, γαιωδέστερόν ἐστι, ψυχρὸν τε καὶ

TIMOTH. Quid autem eo sibi volunt, quod in
 bruta quoque animalia irruant? Siquidem id apud
 Gergesam in porcos accidisse sacre testantur lit-
 teræ¹¹. Quia certe hominibus hostiliter adversan-
 tur, ideo mirum non est, quod eis malefaciant;
 quanam vero ratione moveantur, ut in bruta etiam
 animalia impetum faciant?

B **THRAX.** Marcus ad hæc ita respondebat, Dæmo-
 nes, inquit, non ideo impetum in animalia
 nonnulla faciunt, quia ullo ea odio prosequantur,
 aut quia eis nocere velint, sed quia mirum in mo-
 dum animali calore capiuntur. Nam cum in pro-
 fundissimis locis versentur, quæ frigida extreme
 siccaque sunt, sit ut multum frigiditatis inde sibi
 contrahant, qua quidem contracti atque afflicti,
 humidum et animale calorem appetunt, quo ut
 potiantur, in bruta quoque animalia insiliunt, et
 in balnea concavaque loca penetrant. Igis enim
 solisque calorem, quia urit et exsiccatur, aversantur;
 animale vero tamquam humiditate temperatum,
 libenter amplexantur, maximeque hominum con-
 gruum quidem illum et temperatum, in quos in-
 C **lusi dici non potest quantum tumultum excitent,**
 puris nimirum, quibus spiritus animalis inhæret,
 oppletis, spirituque præ corporum, quibus præditi
 sunt, crassitudine, velut in angustias redacto, et
 compresso: ex quo fit, ut et corpora concutian-
 tur, eorumque præcipuæ facultates male affician-
 tur motusque obtusiores fiant et hebetiores. Quod
 si dæmon irruens ex subterraneorum genere sit,
 hominem possessum concutit et distorquet, atque
 per eum loquitur, spiritu patientis utens, non se-
 cus atque proprio quodam instrumento. Si quis
 autem eorum, qui lucifugi dicuntur, etiam irrepse-
 rit, relaxationem seu remissionem inducit, vocem

¹¹ Matth. vii.

GAULMINI NOTÆ.

(78) Dæmones balneares καὶ βλάπτοντες inter pa-
 ganos. Eunap. in Porphyrio: Φησὶ δὲ καὶ δαιμό-
 νων τινὰ φύσιν ἀπὸ λουτροῦ τινος διώξαι καὶ ἐκβα-
 λεῖν· Κουσαντα τοῦτον ἔλεγον οἱ ἐπιχώριοι. Inter
 Christianos etiam, qui sæpius illos e pluribus bal-
 neis ejecere. Gregorius Nyssen. in Vita Greg. Thoma-
 maturgi: Ἐσπέρας δὲ, τῆς πόλεως ἐντὸς γεγονώς
 καὶ κοπώδης ἐκ τῆς ὄδοιπορίας, λουτρῷ θεραπεύ-
 σαι τὸν κόπον ἀναγκαῖαν ὤθη· ἐπεκράτει δὲ κατὰ
 τὸν τόπον ἐκεῖνον δαίμων ἀνθρωποκτόνος, ἐπιχω-
 ριάζων τῷ λουτρῷ· οὗ ἡ φθοροποιὸς δύναμις ἐνεργ-
 γῆς μετὰ τὸ σκότος κατὰ τῶν προσεγγιζόντων ἐγί-
 νετο· καὶ τούτου χάριν ἄνατον ἦν μετὰ τὰς τοῦ ἡλίου
 δυσμὰς τὸ λουτρὸν ἐκεῖνο καὶ ἀνερέγητον.

(79) Maxime περὶ ὑποχθονίων. Inde illis procura-
 to in fossis devotiones: βόθρον πυγούσιον ἔνθα καὶ
 ἐνθα (*Odys.* K, 517), καὶ ἔντομα μύλων) Apollon.
Rhod. I, 587, ubi schol.: οὕτω γὰρ θύουσι τοῖς
 χθονίοις. Expectes eadem a summo minimoque.

(80) Per os, an per ventrem? ut εὐρυκλεῖς vel
 ἐγγαστρίμοθοι, quos vocabant σακρούρας Babylo-
 nii. Iamblichus in Βαυλωνικοῖς apud Photium
 (*Bibli.* c. 94, p. 241): καὶ ἐγγαστρίμοθον, ὄν καὶ
 φησιν ὡς Ἕλληνας μὲν εὐρυκλεῖς λέγουσι, Βαυλω-
 νιοὶ δὲ σακρούραν. Σακρούρα est μαινομένη, κά-
 τοχος, μεθούσα, deo plena, ebria vates Πρωσ, alias
 Hebræis ב'א תלעב.

reprimit, et cum quem invasit mortuo prorsus assimilem efficit. Hoc enim genus, tanquam dæmonum extremum, magis terrenum est, summeque frigidum et siccum: et quemcunque clam invaserit, omnem in eo facultatem naturalem hebetat et obtundit. Quia vero rationis expertus est, omnique intelligendi et perspicendi vi et acumine caret. phantasiaque seu imaginatione rationis experte regitur, ut ea quæ ex animalibus offerentiora sunt, eo fit, ut increpationem minime timeat, eaque de causa merito a plerisque mutum et surdum appellatur. Nec fieri potest, ut eorum qui ab eo correpti sint ullus alio modo liberetur, quam divina potentia, quæ oratione atque jejunio conciliatur.

CAPUT XIV.

Contra medicos, energias seu operationes dæmonum haudquaquam a corruptis humoribus procedere, ut lethargus solet, etc.

At, o Marce, inquam, alia quædam his diversa medici nobis persuadere conantur, dum hujusmodi affectus a dæmonibus procedere negant, sed potius ab humoribus, articulis et spiritibus male affectis, verbi gratia, pharmacis et diætiis, seu quibusdam vivendi legibus, non autem epodis seu incantationibus et expiationibus eos curare nituntur. Nec vero mirum est, Marcus ait, quod hæc dicant medici, qui præter illa quæ sensus percipiuntur, nihil norunt, sed solis corporibus attendunt. Cæterum hæc merito a male affectis humoribus procedere censantur, gravedines, lethargi, atræ biles, phreneses seu deliria: quæ quidem curant illi et tollunt, vel exhaustiendis evacuandisque humoribus, vel corporis vacui repletionibus. Enthusiasmus autem, insanias et catochas seu spiritus immundos, quibus qui correptus est et delentus, nihil

ἄλλ' ὡς Μάρκε, εἶπον, ἕτερον ἄττα (83) πείθουσιν ἡμᾶς φρονεῖν ἰατρῶν παῖδες, οὐ δαιμόνων ἔχοντα τὰ πάθη ταῦτα λέγοντες εἶναι, χυμῶν δὲ καὶ ἀχυμῶν καὶ πνευμάτων μοχθηρῶς ἔχόντων. Ἀμέλει φαρμάκοις καὶ διαιτήμασιν, ἀλλ' οὐκ ἐπιφθᾶις (84) καὶ καθαρμοῖς ταῦτα θεραπεύειν ἀποπειρῶνται. Καὶ οὐδὲν θαυμαστόν, ἦ δ' ὅς, ὁ Μάρκος, εἰ ταῦτα λέγουσιν οἱ ἰατροὶ, μηδὲν εἰδότες ὑπὲρ τὴν αἴσθησιν, ἀλλ' εἰς μόνα τὰ σώματα παρακλύπτοντες (85). Πλὴν ἐκεῖνα καλῶς εἶχεν οἴεσθαι μοχθηρῶν ἔχοντα χυμῶν, κάρου, κώματα, μελαγχολίας, φρενίτιδας, ἃ καὶ παύουσιν ἐπαντλοῦντες ἢ κενοῦντες ἢ ἐπιπλάττοντες (86)· ἐνθοσιασμοὺς δὲ καὶ μανίας καὶ κατοχὰς, ἐν οἷς ὁ μὲν ἀλόος οὐδὲν ἐστὶν οἶός τε ἐνεργεῖν (87) οὔτε κατὰ νοῦν καὶ λόγον, οὔτε κατὰ φαντασίαν καὶ αἴσθησιν, ἕτερον δὲ ἐστὶ τὸ κινεῖν καὶ ἄγον, λέγον τε ἄπερ ὁ ληφθεὶς οὐκ (88) οἶδε καὶ τι

GAULMINI NOTÆ.

(81) Hoc genus est quod θεροφανές vocant theurgi: Proclus ad Hesiodum. De illo satis superque viri docti.

(82) Docet, post Christum (*Malth.* xvii, 21), Antonius in Athanasio (*Vita Antonii*, § 23): Εὐχαῖς γὰρ καὶ νηστείας καὶ τῆ ἐπι τὸν Κύριον πίστεϊ πίπτουσιν εὐθὺς ἐκεῖνοι. Minucius Felix c. 27: « A nobis tormentis verborum et orationis incendiis de corporibus exiguntur (dæmones). »

(83) Facile fuit reponere ἕτερον ἄττα. Vide quæ de ἄττα doctissimus Maussac. ad Harpocr. [voce αττα] notavit, quo in auctore immane quantum supra omnes vidit.

(84) Μέλη πρὸς νόσους σωμάτων παιώνια vocat Malchus in Pythagora (*imò Porphy.* p. 37); ἐπιφθᾶς πρὸς τὰ ἀρρώστῆματα Jamblichus (*Vita Pythag.* p. 139). De illis nemo non dixit.

(85) Injurie contra medicos. Quasi hoc dicit Latine extulisset Persius: « Curvæ in terras animæ et cælestium inanes. » Philosophis esset σωματοῦν τὴν ψυχὴν, cum eis μόνα τὰ σώματα παρακλύπτει. Porphyr. (*De abst.* i, 34); quod alias dicebant ἀνάσσειν καὶ κατὰθασιν ψυχῆς, θεὸν ἢ θῆρα γενέσθαι. Pythag. : πτεροφυῖαν ἢ πτερόρροισιν *Ancas Gaz.* in Theophr. Sed hujus loci illa non sunt.

(86) Verba quæ medicorum filii norunt; etiam ἐπιπλάττοντες καὶ ἐπιπλάττειν. Tamen malo ἐπιπλάττοντες· φάρμακα χριστὰ ἢ ἐπίπαστα. Theo-

crili scholiastes (*ad xi, 2*); Φαρμάκων τὰ μὲν εἰσι χριστὰ, ἔχουσι ἄπερ χρίομεθα εἰς θεραπείαν, τὰ δὲ ποτὰ, ἔχουσι ἄπερ πίνομεν· τὰ δὲ ἐπίπαστα, ἔχουσι ἄπερ ἐπιπλάττομεν. Corruptus est turpiter in hac voce Aischylus in *Προμ. δεσμ.* (v. 487): Τὰ μὲν μέγιστον· εἰ τις εἰς νόσον πέσοι, οὐκ ἦν ἀλέξῃμ' οὐδὲν, οὐδὲ βρώσιμον, οὐ χριστόν, οὐδὲ πιστόν· ἀλλὰ φαρμάκου Χρεῖα κατεσκέλλοντο. Prorsus legendum est. οὐ χριστόν, οὐδὲ πιστόν. Sed, ut scias, antiquissimum illud mendum etiam Græcus scholiastes probat: οὐκ ἦν οὐδὲν βοήθημα (θεραπείας, οὔτε διὰ βρώσεως προσφερόμενον, οὔτε δι' ἐπιχρίσεως ἔξωθεν, οὔτε διὰ πίσεως· τοῦτο δὲ δηλοῖ τὸ πιστόν (quantum el orquel ut ineptial!), ἀπὸ τοῦ πίω, πίσιω, ῥήματος. Qua analogia? Quidquid agat nunquam πιστόν in ulla auctore ἀντὶ ποτοῦ reperiet. Sed verius est ignorasse eum linguam suam. — Suam ipse conjecturam damnavit Gaulminus ad *Eumathium*, p. 17. Vide Blomfieldii et Burgesii notas ad *Aischylum*. BOISSONADE.

(87) Ὅστε ἐνεργεῖν· οἶός τε ἐνεργεῖν, οἶος, ἰκάνος, δεινός ἐνεργεῖν. Non dubitabunt qui Græce sciunt. Sed et ὅστε non est sine exemplo.

(88) Ex vatis volu numinis potestatem, et ejus compos fieret, ultimæ, medicæ vel supremæ, in theurgicis conjecabant. Vide Jamblichum (*De myster.*)

τῶν μελλόντων ἔστιν ὅτε προαγορευόν, πῶς ἂν **A** quidquam agere potest omnino, neque mente, neque sermone, neque phantasia seu imaginatione, neque sensu : at aliud quiddam est, quod eos movet et agitat, eaque loquitur, quæ ab eo qui correptus est ignorantur : idemque futurorum nonnihil interdum prædicat, qua, quæso, ratione hoc loco motus materia vitiatos appellaverimus ?

CAPUT XV.

Energumenos seu a dæmone possessos, sola virtute divina curari probat, historiamque subjungit Euchitæ cujusdam præstigiatoris, qui Elasone Constantinopolim captivus abductus est.

TIMOΘ. Τί οὖν, ὦ Θραξ; Ταῦτα λέγοντι τῷ Μάρκῳ καὶ αὐτὸς συνῴδεις;

ΘΡΑΞ. Πάνυ μὲν οὖν, Τιμόθεε· πῶς γὰρ οὐ; μεμνημένος ἐκείνων ἃ περὶ δαιμονίων τὰ Θεῶν διέξαισιν Εὐαγγέλια, καὶ ὁ περὶ τὸν Κορίνθιον γέγονεν ἄνδρα, Παύλου κελεύσαντος, ὑπόσα τε τοῖς Πατέρων δέλτοις ἐμφέρεται περὶ αὐτῶν πολλὰ καὶ θαυμάσια, προσέτι δὲ καὶ ὧν αὐτὸς ἐπόπτης τε καὶ αὐτήκοος ἐν Ἐλασῶνι γεγονός. Κατὰ τοῦτον γὰρ ἄνθρωπος, ἐνεργούμενος δαίμονι τῷ, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα χρησιμολογῶν ἀπεφοίβαζεν, οὐκ ὀλίγῃ δὲ καὶ περὶ ἐμοῦ προηγόρευε. Πλῆθος γὰρ ποτε τῶν τελουμένων παρ' αὐτῷ συστήσας, Ἰστε, ὦ παρόντες, ἔφη, ἴστε μέλλειν ἄνδρα καθ' ἡμῶν ἐκπεμφθήσεσθαι, παρ' οὗ διωχθήσεται τὰ τῆς ἐμῆς θρησκείας καὶ τὰ τῆς λατρείας ἐκπομπευθήσεται. Τοῦτῃ δὲ μετὰ πολλῶν καὶ αὐτὸς ἀλώσιμος ἔσομαι. Πλὴν βουλομένη με δεσμώτην μετὰ πειρᾶν πολλήν εἰς τὸ Βυζάντιον ἀγαγεῖν οὐκ ἐξέσται οἱ, κἂν πολλάκις κάμη. Ταῦτα προὔλιγε, μηδέπω μου μηδὲ τὰς παρὰ τὸ Βυζάντιον παρελθόντος κώμας. Ἰπέγραψε δὲ μου καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἀναβολὴν (89) καὶ αὐτό μου τὸ ἐπιτήδευμα. Καὶ πολλοὶ φοιτῶντες ἐκεῖθεν ταῦτα ἀπήγγελλον. Ὅψε δ' αὐτὸν ἐγὼ κατασχὼν, ἠρόμην ὅπόθεν τὸ προλέγειν αὐτῷ περιέγεγονεν. Μὴ θέλων δ' ἐξενεγκεῖν τὸ ἀπόρρητον, ὁμῶς, τὴν λακωνικὴν πεπονθῶς ἀνάγκην (90), τάληθες ἐξαίπην. Τελουθῆναι μὲν γὰρ τὰ δαιμόνια ἔργα παρὰ τινος ἀλήτου Λίβυος ἔφη· Ὅς με νύκτωρ (91) εἰς ὕρον ἀπαγαγών,

TIMOTH. Age vero, mi Thrax, num et tu Marco talia dicenti stipularis ?

THRAX. Quidni assentiar, Timothee, eorum præsertim memor, quæ de dæmoniis divina percurrent Evangelia, ejusque quod viro illi Corinthio Pauli jussu obtigit, multorum etiam et mirandorum quæ de ipsis in Patrum libris legitur, eorum denique quæ ipse his oculis Elasone vidi et his auribus audiivi ? Siquidem eo in oppido vir quidam nescio quo possessus dæmone, cum pleraque Phœbadum oracula reddentium more vacinaretur, tum de me quoque non pauca prædixit. Cum enim aliquando multitudinem eorum quos profanis sacris suis initiaverat, in uoum convocasset, Sciatis, inquit, auditores, sciatis virum quemdam adversum nos emittendum, qui religionem nostram persequetur, et caeremonias nostras abolēbit. Is cum multos alios, tum me quoque ipsum in vinculis habiturus est. Cæterum quamlibet ille totis viribus conatus fuerit, ut me vinculum hinc recta Byzantium abducat, in tamen nunquam assequetur, quamvis subinde tentet omnibusque nervis contendat. Hæc ille prædicebat, cum ego ne vicinos quidem Byzantio vicos prætervectus essem. Quin quo etiam sim ore, quo vitæ instituto, quo denique habitu, obiter subindicabat. Et hæc plerique inde venientes mihi renuntiabant. Tandem vero, cum eum comprehendissem, sciscitabar ab eo undenam prædicendi artem didicisset. Qui cum

GAULMINI NOTÆ.

(89) Legebatur in man. meo ἀναβολὴν, ei, quia monachus est qui de se ipso loquitur, inclinabat animus, ut rescriberem ἀνάλαβον. Ἀνάλαβος monachorum vestis nobilissima, ejusque forma ex Dorothei Doctr. 1 : Ὁ ἀνάλαβος τίθεται σταυροειδῶς ἐπὶ τοὺς ὤμους ἡμῶν· τοῦτέστι τοῦ σταυροῦ τὸ σύμβολον βαστάζομεν εἰς τοὺς ὤμους ἡμῶν, καθὼς λέγει· Ἄρον τὸν σταυρὸν σου καὶ ἀκολούθει μοι. Vide quæ vir eruditus Meursius in maximo et utili Glossario notavit. Tamen retineo ἀναβολὴν, ut in Morelliano scribitur. Ἀναβολὴ vestis pariter Synesio epist. 52. — Cf. Salmas. ad Tertull. De pallio, p. 113.

(90) Ait P. Morellus in versione Gallica Laconicam necessitatem esse questionem per tormenta.

(91) Puta quarta noctis hora, ἐν ᾗ ὀφείλει πᾶς ἐνεργεῖν ἐπὶ μαγικοῦ καὶ παντὸς γοητικοῦ πράγματος. Nugæ; quas ut magis rideas, ecce totam noctem magorum Græcorum mediū σενί, ex Apollonio ms. Constat illa XII horis I, ἐν ᾗ δαίμονες ἀνοῦντες (lege ὕμνοῦντες vel αἰνοῦντες) [cf. supra not. 70] τὸν Θεόν, οὔτε ἀδικοῦσιν, οὔτε κολάζουσιν. II, ἐν ᾗ αἰνοῦσιν οἱ ἰχθύες τὸν Θεόν, καὶ τὸ τοῦ πυρὸς βάθος· ἐν ᾗ ὀφείλει στοιχειοῦσθαι ἀποτελέσματα εἰς δράκοντας καὶ πῦρ. III, ἐν ᾗ αἰνοῦσιν ὄφεις καὶ κό-

νες καὶ πῦρ. IV, ἐν ᾗ διέρχονται δαίμονες ἐν τοῖς μνήμασιν καὶ ὁ ἐρχόμενος ὁ ἐκῦσε βλαβήσεται, καὶ φύβον καὶ φρίκην ἐκ τῆς δαιμόνων λήφεται φαντασίας· ἐν ᾗ ὀφείλει πᾶς ἐνεργεῖν ἐπὶ μαγικοῦ καὶ παντὸς γοητικοῦ πράγματος V, ἐν ᾗ ὀφείλει αἰνοῦσιν τὰ ἄνω ὕδατα τὸν Θεόν τοῦ οὐρανοῦ (aque supercaelestes : tabula marmoris mundi Hebræorum). VI, ὅτι θεὸν ἠσυχάζειν καὶ ἀναπαύεσθαι, διότι ἔχει φόβον. VII, ἐν ᾗ ἀναπαύει πάντα τὰ ζῶα, καὶ, ἐάν τις καθαρὸς ἄνθρωπος ἀρπάσῃ καὶ βάλῃ αὐτὸ ὁ ἱερεὺς καὶ μίξει ἐλαίῳ, [I. ἀρπάσῃ ὕδωρ καὶ... μίξη ἐλαίῳ· cf. not. 70] καὶ ἀγιάσῃ αὐτὸ, καὶ ἀλείψῃ ἀπ' αὐτοῦ ἀσθενῆ, παρευθὺ τῆς νόσου ἀπαλλαγθήσεται. VIII, ἐν ᾗ ἀποτελέσμα στοιχείων καὶ παντοίων φυτῶν. IX, ἐν ᾗ τελεῖται οὐδέν. X, ἐν ᾗ ἀνοίγονται αἱ πόλεις τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἄνθρωπος ἐν κατανύξει ἐρχόμενος εὐήκοος γενήσεται, XI, ἐν ᾗ πέτονται ταῖς πτέρυξιν σὺν ἡχῷ οἱ ἄγγελοι καὶ Χερουδίμ καὶ Σεραφίμ, καὶ ἔστιν χαρὰ ἐν οὐρανῷ καὶ γῆ, ἀνατέλλει δὲ καὶ ὁ ἥλιος ἐξ Ἀδάμ (leg. Ἐδέρ). XII, ἐν ᾗ ἀναπαύονται τὰ πόρινα τὰ γμάτα. Harum nugarum maximam partem a Judæis acceptam illi Græculi nova ineptiarum sobole immaniter auxerunt. Certe hæc non lauti fuerunt, ut in illis describendis aliquid operæ insumere debuerim.

arcanum eliminare, aut mysteria evulgare nollet, A Laconica tamen necessitate pressus, verum tandem confessus est. Dixit enim se diabolicas artes ab alyta (vel errone) quodam Afro didicisse. Is me, inquam, noctu in montem abduxit, herbarumque quandam degustare jussit mihi que mox in os inspiciens, et oculos nescio quibus collyriis circumdicens, multitudinem dæmonum videndam exhibuit, ex quibus quemdam veluti corveum involantem, et mihi per os in præcordia penetrantem sensi. Jam exinde in hodiernum usque diem futura prædicere mihi contingit, de quibuscunque rebus et quotiescunque agitati me dæmoni collibuerit. Siquidem sub Crucis Passionisque dies, atque ipsam adeo nobis venerandam Resurrectionem, nihil omnino mihi, quamlibet exoptanti, suggerere vult. Hæc nobis ille commemoravit. Cum autem ei satellitum meorum quidam colaphum in os impregisset, Tu quidem, inquit, jamjam pro uno hoc ictu, pluribus afflictaberis. Tu vero (ad me conversus) magnas in cute calamitates excipies. Dæmonia enim tibi vehementer infensa sunt; quorum caeremonias evertisti. Quin et molesta tibi graviaque pericula conflabunt, quæ subterfugere nunquam poteris, nisi te vis quæpiam major et dæmonibus

καὶ τινος βοτάνης μετασχεῖν (92) κελεύσας, ἐμπύσας τὸ μου τῷ στόματι (93) καὶ ἐγγρίσματά τινα περιχρίσας τῷ ὀφθαλμῷ (94), πρόσχεν ὄρῃν δαιμονίων πλήθος· ἐξ ὧν ὄσον κάρσιος τινος ἡσθόμενον ἐπιπτόντος (95) καὶ τοῦ στόματος ὑποδόντος ἔνδον. Ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ εἰς δεξιῶν μοι προλέγειν ἐπέρχεται (96) περὶ ὧν ἂν καὶ ὁπότε βούληται τὸ κινεῖν. Κατὰ τὰς σταυρώσεις τῶν ἡμερῶν (97) καὶ αὐτὴν τὴν παρ' ὑμῖν σεπτὴν Ἀνάστασιν, οὐδὲν, οὐδ' ἂν πολλὰ προθυμῶμαι, προηχεῖν ἐθέλει. Ταῦτ' ἀπήγγελλεν. Ἐπεὶ δ' αὐτὸν τις τῶν ἐφεπομένων ἐμοὶ κατὰ κούρης πέπαικεν, Σὺ μὲν, εἶπεν, οὐκ εἰς μακρὰν ἀντὶ μιᾶς μάστιγος ἀπολύψῃ πλείους· σὺ δὲ, στραφεὶς πρὸς ἐμὲ, μεγάλων ἐν χρωῖ συμφορῶν γενήσῃ. Χολᾶ γάρ σοι δεινῶς τὰ δαιμόνια παραλύονται τὰς αὐτῶν λητορείας. Ἀμίλει σοὶ καὶ χαλεποὺς ἐπιρράψουσι καὶ βαρεῖς κινδύνους, οὓς οὐκ ἂν διαφύξῃσθαί· δυνηθείης, εἰ μὴ τις σε δύναμις κρείττων ἢ κατὰ δαίμονας ἀπ' αὐτῶν ἐξέλῃ. Ταῦτά μοι τὸ κάθαρμα καθάπερ ἀπὸ τρίποδος (98) χρησιμοδοτοῦν ἀπεφοίταζεν. Πάντα γὰρ ἐγένετο καὶ ἀπέδαιναν· ἐμοὶ τε ὀλίγου ἔδει συναπολέσθαι, κινδύνων ἀπηνητηκότων ὅτι πολλῶν, ὧν με παραδόξως ὁ Σωτὴρ ἀφίρπασεν. Τίς οὖν ἐκείνων τὸν χρησιμὸν ἐωρακίως, ὥσπερ μαγάδα (99) τοῖς ἐνηχοῦσι δαιμονίοις γενό-

GAULMINI NOTÆ.

(92) Habuere veteres magi δαιμόνων ἱεράς, βοτάνας, imo medicas. Andreas et Pamphilus scripserunt ἐπιφθᾶς καὶ μεταμορφώσεως τῶν βοτανῶν· Galenus lib. vi, *Simpl. med.* Talis, hodie qui exstat pluribus bibliothecis Caranis liber ms. (*Non esse auctoris nomen, sed Arabicam vocem quæ syllogem significet, docet Fabric. Cent. Plag. § 61, de hoc libro videndus*), ex Persica lingua in Græcam ab interprete, ut nugatur, conversus. In illo invenies βοτάνην, quæ ἡδύλακτον οὐ μόνον ἀνθρώπους [1. ἀνθρώποις], ἀλλὰ καὶ θηρίοις καὶ δαίμοσιν reddit, et aliam quæ πρόγνωσιν καὶ μαντικὴν tribuit; modo ad hoc parata debitis observationibus esset; quibus procuratis petebant [ἵνα γένοιτο ἡ βοτάνη αὐτῇ | I, αὐτῇ] ὠφέλιμος ad hoc et hoc, et mox utebantur: Græculus ms., qui vere ὑπὲρ τοὺς Κρητὰς καὶ Φοίνικας τερατεύεται.

(93) Ritus magicus, imo ad metamorphoses. Paapis Dercylliden secutus (ap. Diogenem Photii *Bibl. cod.* 466): Τὸ πάθος ἐκείνου τέχνη μαγικῇ ἐπέθηκε, θνήσκων μὲν ἡμέρας, ἀναβιώσκων δὲ νυκτός· ἐπιγινόμενοις δὲ τὸ πάθος αὐτοῖς ἐνάθηκεν, ἐμπύσας αὐτοῖς κατὰ τοῦ προσώπου. Hoc ideo usurpabant, ut fingerent avertere fascinum; quod sputum præstare credebant. Christiani postea sputo et flatu ad expellendos dæmonas usi.

(94) In Græculo ms. Ἐγγρίσματά εἰς ὄρῃν δαιμόνων καὶ ἀρμάτων πλήθος. Τὸ ἀρμάτων *armatos* puta. Sed illinit fauces et oculos: oculos, ut illa omnia apparentia videret; fauces, ut per illas postea loqueretur dæmon; utrumque ex veteri aliquo sacrorum aut magico ritu: primum de oculorum linimento ex theurgicis, in quibus docebant oculis nubem inesse, quæ immortalium aspectum prohiberet: *Aneid.* II (602); secundum pariter in Jul. Firmico *De errore prof. relig.* Ibi vide linimenta faucium, antequam illud exclamaretur symbolum: Θάρρειτε, μύσται, τοῦ Θεοῦ σεσωσμένου· Ἔσται γὰρ ἡμῖν ἐκ πόνων σωτηρία. Ad locum.

(95) In theurgicis aspiciet sacerdos descendentem deum (ita loquebantur) qualis et quantus

erat: Jamblicus *De myst.* I, c. 42. Habemus integram descensus istius descriptionem in Eusebio solo lib. v *Præpar.*

Ῥεῦμα τὸ φοιθεῖς ἀπονεύμενον ὑψόθεν ἀήλης Ἡνοῖῃ ὑπὸ λιγυρῇ κεκαλυμμένον ἤερως ἀγνοῦ, θελγόμενον μολπαῖσι καὶ ἀρρήτοις ἐπέεσι. Κάππεσεν ἀμφὶ κάρηνον ἀμωρήτοιο δοχῆτος. Λεπταλέων ὑμῖνων· μαλακὸν δ' ἀνέπλησε χιτῶνα Ἀρβυλαδὴν διὰ γαστρὸς ἀνεσσύμενον καλίνορσον· Αὐλοῦ δ' ἐκ βροτέοιο φίλην ἐτεκνώσατο φωνήν.

(96) Ciceron. ms. (*vide not.* 92): Λαδῶν δὲ ἔπιπος καρδίαν κατάπιε ἅμα τῷ μέλιτι et c., καὶ ἔπειτα σοὶ προγινώσκων τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ γῆ, καὶ ὅσα κατὰ ψυχὴν ἔχει τις καὶ ὅσα κατὰ κλίματα καὶ πόλεις γίνεται, καὶ τὰ μίλλοντα γίνεσθαι ἀνθρώποις. Idem certis radicibus perfici nugabantur, sed et sigillis. Sigilla Raphaelis, ineptus liber (*Veterum sophorum sigilla et imagines magicæ... auctoribus Zoroastro, Salomono, Raphaele, Chaele, etc.*): *Astini imago in chrysolitho futura prædicendi virtutem dat.* Nugæ sexcentæ similes. Sunt autem sigilla Latinis, quæ Græci στοιχειώματα vocant, ultimi ὀνισcriptores eliam ἀποτελεσματικά τῆς γλώφσεως. Notæ sunt talismanicæ Arabum observationes vel ex magni Scaligeri *Epistolis* quas adi (pp. 529, 568, 573).

(97) Tamen sæpe celebres et sacros quoque dies eligebant, quia in illis magis inserviebant fictitii quos memorant angeli. Inde inter illos αὖ ἐλόγημένοι ἡμέραι, ἐν αἷς ὁ ποιῆσαι βούλει ἔσται βέβαιον καὶ ἀσφαλές, δουλούντων [an. δουλευόντων?] τῶν ἀγγέλων· *Apollon. ms.* Inde illæ ἀποσιτίαι, ἀποκαὶ ἐμφύλων, ἀγγελία, eliam inter veteres magos: *Porphyr. Περί ἀποχ.* II, § 42.

(98) Τοῖς λεγομένοις ὥσπερ ἐκ τρίποδος εἶποντο. *Eunapius*, p. 47.

(99) An adagium notat? Μαγάδι λαλήσω μικρὸν ἅμα σοὶ καὶ μέγα: et aliud: Καθάπερ ἐν τοῖς ὀργάνοις ἡ μαγάς. Vide quæ ad Synes. *vir solide doctus (Petavius)* congesit.

μενον, ἐρεῖ τὰς μανίας πάσας ὅλης εἶναι πλημμε-
 λείς κινήσεις, ἀλλὰ μὴ παθη τραγικὰ δαιμόνων ;
 vaticinabatur. Siquidem quæ prædixit, ea facta et
 adimpleta sunt omnia, parumque abfuit quin pericu-
 lis, quæ me plurima circumvallarunt, immortalis sim ;
 a quibus me præter opinionem Servator eripuit.
 Quis igitur, oraculum huiusmodi conspicatus, a
 dæmonibus velut in organa musica iussulantibus,
 factum, omnia insaniam genera, vitiatæ materiæ
 motus, non autem tragicus dæmonum affectus esse
 dicat ?

CAPUT XVI.

De Armenio quodam præstigiulore, qui dæmonem ferro a puerpura Græca, quæ sermone quem ignorabat Armenio utebatur, abegit.

ΤΙΜΟΘ. Οὐδὲν καινόν, ὦ Θρᾶξ, εἰ ταῦτα παῖδες
 ἰατρῶν φρονούσι, ὑπότοι μηδὲν τοιοῦτον συνειρά-
 κται. Κάμοι γὰρ οὕτω πρότερον ἐπήει φρονεῖν, μέ-
 χρις οὐ μοι συνέπεσεν ἰδεῖν τι τερατώδες ἀτεχνῶς
 καὶ ἀλλόκοτον, ὃ σοι νῦν οὐκ ἀκαιρόν ἐστι διηγέσασ-
 θαι. Πάντως δ' ἂν οὐ ψευδαίμην ἀνὴρ πρεσβύτης,
 εἰς τοῦτο περιστήσας ἑμαυτὸν τὸ τριδώνιον (1).
 Ἐτόγγανέ μοι πρεσβύτερος ἀδελφός, ὃς γυναικί
 συνῆν, τάλκα μὲν σώφρονι, δυστόκῃ δὲ λίαν καὶ
 νόσους ἐξαλλαττομέμη παντοῦαπᾶς. Αὕτη λεχὼ ποτε
 γενομένη, πονηρῶς εἶχε, καὶ ἐσχάτως παρέκοπτε,
 τὸν τε χιτῶνα περιρῶρηγνῦσα, βάρβαρον τινα γλῶσ-
 σαν ἐπετρόχαζεν ἀλαλάζουσα. Καὶ ἡ γλῶσσα τοῖς
 ἐκεῖ παρατυχοῦσιν οὐκ ἐπίδηλος ἦν. Ἀμέλει καὶ
 πάντες ἐν ἀπορίᾳ περιειστήκεσαν, οὐκ ἔχοντες ἐν
 ἀμηχάνῃ κακῇ τοσοῦτῃ δράσειν οὐδέν. Ἰυναίκες δὲ
 τινες (καὶ γὰρ εἰσι γένος εὐρετικόν καὶ πρὸς τὸ
 συμπύκτον ἀνυσιμώτατον) ἀγούσιν ἄνδρα ξένον ἀνα-
 φαλαντίαν (2) ἀκριβῶς πρεσβύτην, ῥυστὸν τὸ δέσμα
 καὶ διακεκαυμένον ἐς τὸ μελάντατον ὃς, γυμνὸν
 ἐσπασμένος ξίφος, ἀγχοῦ παραστάς τῆς κλίνης, δι'
 ὄργῆς τὴν νοσοῦσαν εἶχεν, καὶ, κατὰ τὴν ἐπιχώριον
 αὐτῇ γλῶσσαν (ἐξ Ἀρμενίων γὰρ ἦν), πολλὰ εἰς
 ταύτην ἀφύβριζεν. Ἦ δὲ καὶ αὕτη κατ' αὐτὴν αὐ-
 τῇ τὴν γλῶσσαν ἠμείβετο. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον
 ἀπεθρασύνετό τε καὶ τῆς κλίνης ἀφορμῶσα φιλο-
 νείκως εἶχεν ὡς ὃ ὁ βάρβαρος ἐπίπλεον τοῖς ἀφορ-
 κισμοῖς ἐχρῆτο, καὶ, οἷα μελαγχολῶν, κερραγῶς
 ἠπειλεῖτο παίειν, ἐνταῦθα τὸ γύναιον συσταλὲν ὑπὸ
 τρομῶν τε ἐγένετο, καὶ ταπεινὰ φθογγίμενον εἰς ὑπ-
 νον κατέδαρθεν. Ἡμεῖς δὲ τοθηπότες ἤμεν, οὐχ ὅτι
 μεμήνοι ὡς τοῦτο γὰρ ὀρώμεν πανταχοῦ συμβαῖνον ὡς
 ἀλλ' ὅτι κατ' Ἀρμενίους ἐφθέγγετο, γυνὴ μηδέποτε
 μηδ' εἰς ὕψιν ἀφειγμένη τούτοις, μηδὲ θαλάμου καὶ
 κερκίδος εἰδυῖα πλέον οὐδέν (3). Σωφρονήσασα οὖν,
 ἐπυθόρμητι τὴν πεπύνηται καὶ εἴ τι τοῖς γινόμενοις παρ-
 ηκολούθηκεν. Ἦ δὲ δαιμόνιον ἔφη φάσμα σκοιειδὲς
 καὶ γυναικί προσεμφορῆς (4), ἠνεμοιμένασ ἔχον τὰς

TIMOTH. Mirum non est, o Thrax, quod ita me-
 dici sentiant, quotquot huiusmodi nihil viderunt.
 Nam et in eadem ipse sententia antea fui, usque
 ad eum diem, quo nescio quid haud dubie porten-
 tosum et absurdum videre mihi contingit. Quod si
 tibi nunc edisseram, nihil rationi dissentaneum
 fecero. Nec ullo prorsus modo mentiar, vir ætatis
 jam propectæ, in quæ monasticam hancce lacernam
 assumpserim. Frater mihi erat natu maior, qui-
 que uxorem duxerat, cætera quidem prudentem,
 quæ tamen mira (cum difficultate pareret, atque
 omnigenis morbis subinde affligeretur. Ipsa puer-
 perio aliquando ægrota decumbens supra modum
 delirabat, vestemque discindens, barbarum nescio
 quem sermonem versatili lingua immurmurabat,
 nec qui tunc forte aderant, ejus verba intelligere
 poterant. Omnes igitur hæsitabundi circumstabant,
 nec ullum succurrebat remedium, quo adversus
 desperatum morbum uterentur. At nonnullæ mu-
 lieres (siquidem sexus is ad excogitandum solers,
 et ad incidentia mala propulsanda sagacissimus
 est) peregrinum hominem adducunt, recalvastrum,
 senio confectum, cuteque rugata et exusta nigerri-
 mum. Quî nudo gladio districto, proxime lectum
 astans, iratus ægrotoe comminabatur, vernacula-
 que sibi lingua (Armenius enim erat) multis eam
 conviciis lacessebat. Mulier autem et ipsa eodem
 ei sermone respondebat, atque initio quidem au-
 daciosecule loquebatur, et e cubili exurgens con-
 tentiosius responsitabat. Cum autem Barbarus
 aphorcismos seu abjurationes subinde repeteret,
 atraque veluti bile percitus se percussurum com-
 minaretur, tunc muliercula metu contracta succu-
 buit, et submisce loquens mussitansque obdormit.
 Nos autem obtupescēbamus, non eo quia furorc
 corrupta esset, hoc enim ei subinde accidere vide-
 bamus, sed quia sermone Armenio loqueretur mu-
 lier, quæ ac in conspectum quidem Armeniorum

GAULMINI NOTÆ.

(1) Bene τὸ τριδώνιον. *Monasticam lacernam* in-
 terpres. Primo philosophorum, nemo nescit ; ita
 ut τριδώνιον μεταμφιάσασθαι philosophari esset Eu-
 nario ; mox monachorum ubique, et primo ni-
 gram ; in eodem ὁ μέλαιναν φορῶν ἐσθῆτα est ὁ
 μονάζιον. Sciunt qui quadrante lavantur.

(2) Aliud cogitabat Ficinus, eum viri proprium
 nomen credidit.

(3) Adagium est ; sed Græcorum adagiographis
 omissum. Habet Athanasius in Antonio (§ 1) : Ἐτρέ-

φετο παρὰ τοῖς γονεῦσι, πλέον αὐτῶν καὶ τοῦ οἴκου
 μηδὲν ἕτερον γινώσκων. Ita παροιματικῶς pastores
 dicuntur σοφοὶ μετρί πλάγιου καλάμου καὶ τῆς σύ-
 ριγγος, quod præter illa nihil nossent. Vide quæ
 ad Theocritum notavit delicie politioris literatu-
 re Heinsius.

(4) Ἰυναίκε προσεμφορῆς, ut תיבת־הבראָה Hebræorum ex
 Ben Siræ Quæst. 60 et Elia Judæo in *Tisbi* notissima,
 et ex iis quæ Judæi in parietibus cubiculi puerperæ
 scribunt : תיבת־הבראָה : *Adam, Eva, foras.*

venisset unquam, quæque præter thalamum et co-
lum sciret nihil. Quam cum ad se rediisset inter-
rogavi, quid rerum passa esset, et num quidnam ea
quæ gesta fuerant subsecutum esset. Illa diabolicum
umbratile id quidem, et feminæ assimile, passis et vento expositis capillis, quod in me impetum face-
ret, cujus et horrore terrefacta prona in cubile reciderit, nec eorum quæ postea facta sint quidquam
omnino senserit.

CAPUT XVII.

*Triplex quæstio ex præcedente dæmonis energia; 1. An dæmonum alii mares, alii feminæ sint; 2. An lin-
guis omnibus loquantur; 3. An percuti queant patibilesque sint.*

Illam quidem hunc in modum locuta, et a morbo
liberata est. Ego vero exinde nescio quo ambigui-
tatis vinculo constrictus addubito, quonam modo
dæmonium feminam exagitans et divexans mulie-
bre videretur. Nec enim abs re dubium suboriri
possit, numnam dæmonum alii mares, alii feminæ
sint, quemadmodum animalia terrestria mortique
obnoxia; itemque quonam modo sermone Armeniaco
locutum sit. Nam multum in hoc etiam difficultatis
inest, numnam dæmonum alii Græce, alii Chal-
daice, alii Persice, Syriaceve loquantur. Quonam
denique pacto ad epodi seu incantatoris commina-
tiones metu contracta sit, strictumque gladium
extimuerit. Quid vero dæmon ab euse pati queat,
qui nec feriri nec occidi possit? Hæc me dubia
mirum in modum exagitant atque conturbant, ali-
quaque super his mihi consolatione opus est, cui
afferendæ tu præ cæteris idoneus mihi videris, qui veterum placita calleas, et plerasque omnes percur-
reris historias.

GAULMINI NOTÆ.

Lilith; Gillo Græcorum pariter in Strabone,
Hesychio et paræmiographis: Γελλοῦς παιδοφιλω-
τέρα Alia item, cujus meminit Ignatius in Tarasii
Vila. Quæ duo θηλόμορφα δαιμόνια puerperas voca-
bant; nostris occidentalibus nymphæ, *fées* (ita
enim perpetuo in similibus historiis intelligendum
est hoc vocabulum), quæ puerperis et subreptis
pueris ut plerumque fata canchant. Viri docti pri-
dem est cum erudite multa de illis notarunt.

(5) Ἠνεμιωμένας κόμας ἀπόχυμα. Clem. lib. 1,
Consil. apost. c. 3: Πιστῶ γάρ σοι ὄντι καὶ ἀν-
θρώπων τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἔστι σοι τρέφειν τὰς τρίχας
τῆς κεφαλῆς, καὶ ποιεῖν εἰς ἓν, ὃ ἔστι σπατάλιον, ἢ
ἀπόχυμα, ἢ μεμερισμένην τηρεῖν. Dixisset Pinda-
rius νῶτα κατὰ θυσσόν (*Pyth.* iv, 147), quod Apol-
lonius (*Argon.* ii, 677), ἐπερρώοντο κίοντι. Alias ego
expressi ἡνεμιωμένας κόμας his versibus Aiuor.
meorum lib. ii, eleg. 3:

*Tanta meo moriens lugebat pendula collo;
Indeque meum lacrymans Lydia quæsta scelus,
Candida vibratis umbraverat ora capitis;
Nam levis excussas sparserat aura comas.*

(6) Hoc certum fuit inter magos ultimi Græco-
rum ævi Testament. Salom. (*infra*): Ἐκρωθόμην δὲ
ἐγὼ τοῦ δαίμονος εἶ ἔστιν θήλεια δαιμόνια τοῦ δὲ
μοι φήσαντος εἶναι, ἐβουλόμην ἰδεῖν καὶ ἀπελθὼν
ἡνεγκεν ἔμπροσθέν μου τὴν ὄνοσκελοῦν, μορφήν
ἔχουσαν περικαλὴν [sic] καὶ δέρμα γυναικὸς εὐχρω-
τον, κνήμην δὲ ἡμιόμου. Ὀνοσκελοῦν, relinendum
non ὄνοσκελῆ, quia hoc sæculo nomina illa sic cor-
rupta efferebant. Non precabimur bonam mentem
isti verveci? qui spectra, quæ ὄνοκώλους et ὄνο-
σκελεῖς vocabant, τὰ θήλεια τῶν δαιμονίων putavit.

κόμας (5), ἐπιὼν ἰδεῖν ἐπ' ἐμὲ δέσασα δὲ, πρηγῆς
ἔμπροσθέν τῆ κλίνης τὸ δ' ἐντεῦθεν τῶν γινομένων
γινώσκειν οὐδὲν οὐδ' ἐπαισθάνεσθαι.

phasma seu spectrum a se visum esse respondit,
capillis, quod in me impetum face-
ret, nec eorum quæ postea facta sint quidquam

Ἡ μὲν οὖν οὕτως εἶπε, καὶ ἀπηλλάττετο ἑμὲ δὲ
τὸ ἀπὸ τοῦδε δεσμός τις ἀπορίας ἔχει διαπορούμενον
πῶς τὸ τῆ γυναικὶ παρενοχλήσαν δαιμόνιον ἐωρᾶτο
θήλυ. Καὶ γὰρ ἐπιεικῶς ἔστιν ἄπορον, εἰ δαιμόνων
τὰ μὲν ἔστιν ἄρρένα, τὰ δὲ θήλεια (6), καθάπερ τὰ
γηγενῆ καὶ θνητὰ τῶν ζώων· δεύτερον δὲ πῶς τῆ
τῶν Ἀρμενίων ἐχρήτη γλώττη. Πολλὸ γὰρ κἀν τούτῳ
τὸ πρόσαντας, εἰ δαιμόνων οἱ μὲν Ἑλληνίσιν, οἱ δὲ
Καλδαϊκαῖς, ἄλλοι δὲ Περσῶν τε καὶ Σύρων ἀπο-
χρῶνται ταῖς γλώτταις· ἔτι δὲ πῶς πρὸς τὰς ἀπει-
λὰς τοῦ γόητος ὑπεστέλλετο (7) καὶ τὸ ξίφος δεδῶκε
ἀνατείνόμενον. Τί γὰρ ἂν καὶ πάθοι διὰ ξίφους
δαίμων, ἀτεκτός τε καὶ ἀφθαρτός ὢν; Ταῦτά με
πάνυ διαταράττει καὶ θοροῦσθαι, καὶ μοι δεῖ τινος ἐπὶ
τούτοις παραμυθίας, ἣν ἡγοῦμαι σε μᾶλλον ἱκανὸν
παρέξειν, ἅτε καὶ τὰς τῶν παλαιῶν ξυνηρηκότα δό-
ξας, καὶ πολλὴν ἱστορίαν συνειληφότα.

veterum placita calleas, et plerasque omnes percur-

Certo ex Aristophanis Βατραχίαις (v. 294) hausit
illas ineptias; nisi majoris a Judæis accepisse, Nam
illi non solum τὰ θήλεια δαιμονίων, sed matres
etiam quatuor somniant Πήληϊοι Πηληϊαίη Πηλεῖοι Πηληϊά,
Lilith, et Nahama, Ogereth et Machalath. Prorsus
in theurgicis vetustiorum utriusque sexus omnia
numina reperies: ἀρσενόθηλος σελίγη. Orph. Ἀρ-
ρένα καὶ θήλυον διφυτῆ λύσσειον Ἰαχχόν. Vide quæ
Macrobi. (*Sat.* iii, 8) ad illa: pollentemque *deum*
Venerem » In agendo scilicet mares, in patiendo
feminæ.

(7) Lucanus (vi 492) omnes superat:

*Quis labor hic superis cantus herbasque sequendi
Spernendique timor? cujus commercia pacti
Obstrictos habuere deos? parere necesse est,
An iuvat? ignota tantum pietate merentur?
An tacitis voluere minis? hoc juris in omnes
Est illis superos? an habent hæc carminu certum
Imperiosa deum, qui mundum cogere, quidquid
Cogitur ipse, potest?*

Deus ille Dæmogorgon est, cujus dicto nomine ad
omnia cogebantur reliqui. Luctat. ad illa Papinii
lib. iv, *Theb.* Et triplicis mundi summum quem
scire nefastum est προσεστῶσα δαιμόνων δυνάμεις, τὸ
quem scire nefastum est. Orpheus ἄρρητον ὄνομα
dixisset (*Lyth.* 719):

Τόφρα δὲ κικλήσκων μακάρων ἄρρητον ἕκαστον
ὄνομα· τέρπονται γὰρ ἐπὶν κέ τις ἐν τελετῇσι
Μυστικὸν ἀείδησιν ἐπώνυμον οὐρανιαίων.

Ecce τὸ ἄρρητον ὄνομα. Sed cujuscunque numinis
longe aliud in sacris nomen quam apud vulgus fuit.
De minis magorum nemo non dixit.

CAPUT XVIII.

Quinam fuit ut dæmon modo virili, modo feminea forma appareat, ejusdemque ut aeris et nubium colores sint vari.

ΘΡΑΞ. Βουλοίμην ἄν, ὦ Τιμόθεε, λόγους ἀποδοῦ-
ναι περὶ ὧν πυνθάνη· πλὴν δέδρα μὴ δόξαιμεν πε-
ριττοὶ καὶ ἄμφω· σὺ μὲν, ἃ μηδεὶς ἐξήτασε συζη-
τῶν· ἐγὼ δὲ, ταῦτα λέγειν ἀποπειρώμενος ἃ ἐχρῆν
ἐν ἀπορήτην περιορῆν, ἄλλως τε εἰδῶς καὶ τὰ τοιαῦτα
τοῖς πολλοῖς εὐδιάδοξα. Πλὴν, ἐπεὶ, κατὰ τὸν Ἀν-
τίγονον, προσήκει φίλοις ἐφιέναι μηδὲ τὰ ῥᾶστα
μόνον, ἀλλ' ἔσθ' ὕπη καὶ τι τῶν δυσχερῶν, πειράσο-
μαι καὶ αὐτὸς τὸν δεσμόν σοι λῦσαι, διαμαστώμενος
τῶν παρὰ Μάρκου λόγων τὰς ἀφορμάς. Ἔφη γὰρ
ἐκεῖνος μηδὲν δαιμόνιον γένος ἄρσεν ἢ θῆλυ κατὰ
φύσιν εἶναι· συνθέντων γὰρ τὰ τοιαῦτα πάθη· ἀπλᾶ
δὲ τὰ δαιμόνια σώματα· εὐάγωγα δὲ γε ὄντα καὶ
εὐκαμπῆ, πρὸς πάντα σχηματισμὸν εἰσιν εὐφυᾶ.
Καθάπερ γὰρ καὶ τὰς νεφέλας ὁρῶν ἔστιν, ὅτε μὲν
ἀνθρώπων, ὅτε δὲ ἄρκτων, ὅτε δὲ δρακόντων, ἢ τινων
ἑτέρων ἀποτελούσας σχηματισμοῦς (8)· οὕτω δὲ καὶ
τὰ δαιμόνια σώματα. Πλὴν ταῖς μὲν παρὰ τῶν ἔξω-
θεν πνευμάτων κινουμέναις οἱ πολυειδεῖς ἀποτε-
λοῦνται σχηματισμοί· δαίμονι δὲ, παρὰ τῆς ἐν
αὐτοῖς προαιρέσεως πρὸς ὄλον ἢν αὐτοὶ βούλοιντο
τῶν σωμάτων μεταγομένων, καὶ νῦν μὲν εἰς ὄγκον
ἤτιτω συστελλομένων, νῦν δὲ αὖ εἰς μεῖζον μῆκος
ἐκτεινομένων, ὡς ἐπὶ τῶν τῆς γῆς ἐντέρων ὄρωμευ
γινόμενον (9), διὰ τὸ τῆς οὐσίας μαλακὸν καὶ εὐάγω-
γον. Οὐ μόνον δὲ κατὰ μέγεθος ὑπαλλάττεται, ἀλλὰ
καὶ κατὰ σχῆμα καὶ χρῶμα πολυειδῶς (πρὸς ἄμφω
γὰρ ἔστι τὸ σῶμα τὸ δαιμόνιον εὐφυές)· ὡς μὲν
εὐσεκτον, εἰς εἶδη σχημάτων μετατυπούμενον· ὡς δ'
ἀερῶδες, χρωμάτων ὄν δεκτικὸν παντοίων, ὡσπερ
ἄῆρ. Ἄλλ' ἄῆρ μὲν ἐξωθὲν ποθεν χρώννυται· τοῦτ'
δὲ τὸ σῶμα παρὰ τῆς ἐν αὐτῷ φανταστικῆς ἐνεργ-
είας, προϊσχύσεως εἰς αὐτὸ τὰ χρωμάτων εἶδη.
Καθάπερ γὰρ ἡμῶν φουθήθεντων ὠχρος εἶλε παρειάς,
καὶ αἰδεσθέντων αὐθις ἐρύθημα, τῆς ψυχῆς, ὅτε
τοίως ἢ τοίως διάκειται, προϊσχύσεως εἰς τὸ σῶμα τὰ
τοιαῦτα πάθη· κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τὰ περὶ τοὺς
δαίμονας δεῖ νομίζειν. Ἐνδοθεν γὰρ καὶ πρὸς τὰ
σφέτερα σώματα διαπέμπουσι τὰ χρωμάτων εἶδη.
Διὰ καὶ ἕκαστός γε αὐτῶν τό τε σῶμα πρὸς ὃ ἂν
αἰροῖτο σχῆμα μετατυπώσας καὶ χρώματός τινος
εἶδος πρὸς τὸ τοῦ σώματος ἐξανίσχων πέρας, ποτὲ
μὲν ὡς ἀνὴρ ἐμφανίζεται, ποτὲ δὲ πρὸς γυναῖκος
μεταβάλλει μορφῆν, ὡς λέων τε θυμοῦται καὶ ὡς
πάρδαλις ἄλλεται, καὶ σὺς ὡσπερ (10) ἄγριος ἐφορμᾷ

A THRAX. Vellem, equidem, Timothee, eorum
quæ postulas rationes reddere. Cæterum vereor,
ne operam et oleum ambo perdere videamur; tu
quidem ea quærens quæ nullus adhuc perscrutatus
est, ego ea edisserere conatus quæ reticenda po-
tius et floccifacienda fuerant. Ad hæc non ignarus
hæc multorum calumniæ vel in primis exposita.
Verum enimvero quia mos, ut cum Antigono lo-
quar, gerendus amicis est, neque solum in iis
quæ facilia sunt, sed nonnunquam etiam in eorum
nonnullis quæ difficultatis aliquid habere videntur,
conabor et ipse hoc te vinculo expedire, ea rumi-
nans quæ Marco dicendi occasionem præbuerunt.
Dicebat enim ille, nullum dæmoniorum genus
masculum aut femineum ex sui natura esse. Si-
quidem hujusmodi affectus compositorum sunt
corporum; atqui dæmonia simplicia sunt corpora,
quæ cum ductilia sint et facile huc atque illuc in-
flectantur, eo fit, ut omni figuræ suscipiendæ apta
et accommoda sint. Quemadmodum enim nebulas
videre est, nunc hominum, nunc ursorum, nunc
etiam draconum, vel quorumlibet aliorum figu-
ram referentes, ita dæmoniacæ corpora. Jam vero
nebulæ, ab exterioribus flaminibus, seu ventis,
impulsæ, varias figuras expriment; at in dæmo-
nibus, qui pro animi sui arbitrio in quæcunque
voluerint, corpora transeunt, et nunc quidem in
tumoris diminutionem contrahuntur, nunc vero
contra in longitudinis augmentum extenduntur
(ut in terræ visceribus, hoc est lumbricis, fieri
videmus, quorum natura sit mollis atque tracta-
bilis), non magnitudo duntaxat immutatur, sed
etiam figura et color, idque variis modis. Siqui-
dem ad utraq; hæc excipiendæ dæmoniacum cor-
pus natura comparatum est. Quia enim facile ce-
dit, indecirco in varias transformatur species; quia
vero acreum est, eo fit ut colorum omne genus
capax evadat, aeris in morem. At aer extrinsecus
undecunque coloratur, dæmonis autem corpus ab
insita sibi phantastica illa vi et energia, quæ co-
lorum species in ipso repræsentat. Quemadmodum
enim qui ex nobis metu expalluerunt, postmodum
rubore suffunduntur, anima nimirum, hoc vel illo
affecta modo, hujusmodi affectus in corpus extru-
dente, idem omnino dæmonibus etiam accidere

GAULMINI NOTÆ.

(8) Ex istis figuris postmodum divinatio orta, quæ Pselli temporibus in usu fuit. Damascius in Vita Isidori apud Photium (*Bibl. c.* 242): "Ὅτι διὰ τῶν νεφῶν μαντικῆν, εὐδαμῶς τοῖς παλαιοῖς οὐδ' ἀκοῆ ἐγνώσμενην (hoc proorsus non concedimus) Ἀνθουσαν τινα γυναῖκα ἐξευρεῖν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Λέοντος τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως. Hujusmodi nubes περιστέρᾳ in Balsam. Unde περιστριῶται οἱ ἀστρολόγοι in man. glossario, quod illa, ex qua

præcipue conjectabant, nubes columbæ forma esset. Sed hæc istius loci non sunt.

(9) Lumbricos intellige. Erasm. in Adagio, *Terræ intestina*. Id invenies in Diogeniano et Suida, γῆς ἐντερᾶ ἐπὶ τῶν μηδενὸς ἀξίων.

(10) Albanas. in Vita Antonii § 9 de ejus cellula: Καὶ τὴν ὁ τόπος εὐθὺς πεπληρωμένος φαντασίας λεόντων, ἄρκτων, τάρων, λεοπάρδων, καὶ ὕφων καὶ ἀσπίδων, καὶ σκορπίων, καὶ λύκων· καὶ ἕκαστον μὲν τοῦ-

judicandum est. Intrinsicus enim sua in corpora A κῆν αὐτῶν ποτε δόξη, καὶ πρὸς ἀσκοῦ μεταπίπτει σχῆμα· καὶ ὡς κονάριον ἔσθ' ὅπη προσηυζόμενον ἔδοξε. Καὶ πάσας ταύτας τὰς μορφὰς ἀμείβων, οὐδὲμίαν τούτων ἔμμενον ἔχει. Οὐ γὰρ ἔστι στεφρόν τὸ σῶμα τοῦτ' τὸ δαιμόνιον, ὥστε σάγειν ἐν ἑαυτῶ τὰ ληφθέντα εἶδη· ἀλλ', ὃ συμβαίνει φιλεῖ ἐπ' ἀέρος φέρε καὶ ὕδατος, κῆν χρῶμα ἐγγένης, κῆν σχῆμα ἐγγράφης (11), εὐθέως διαχεῖται καὶ διαλύεται· τοῦτο δὲ τὸ πάθος καὶ ἐπὶ δαιμόνιον ὄρεν ἔστι. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τούτων διαλισθαίνει καὶ χρῶμα καὶ σχῆμα καὶ εἶδος ὁτιοῦν τῶν ὄντων.

CAPUT XIX.

Quare dæmonium quo vexantur puerperæ formæ potissimum muliebri appareat.

Hæc sunt, Timothee, quæ Marcus, probabiliter B quidem, ut conjicio, edisseruit. Jam te nullius post hæc conturbet oratio, tanquam maris illud feminæque discrimen dæmonibus insit. Hæc enim in illis duntaxat apparent, eorum autem nullum in iisdem perdurare habitumve contraxisse videtur. Proinde illud quoque dæmonium, a quo puerpera male vexata est, qualibet in forma feminæ apparuerit, ne tamen tale esse, atque ita se habere; sed solam mulierculæ figuram oculis exhibere puta.

TIMOTH. Quis vero fit, o Thrax, ut hoc aliam et aliam figuram subinde non assumat, quemadmodum alii dæmones, sed semper idem videatur. Siquidem me a plerisque audire memini feminiforme dæmonium puerperis omnibus apparere.

THRAX. Et hujus, o Timothee, causam non incredibilem Marcus afferbat. Aiebat enim non omnes dæmonas ejusdem potestatis et voluntatis esse participes, sed non parum discriminis inter eos hæc etiam in re esse. Sunt enim qui ratione careant, ut inter animantia composita mortique obnoxia. Quia ut in his homo, cum sit facultate intellectus et rationis participes præditus, ideo generaliore imaginandi vim habet, quæ ad omnia fore sensibilia extenditur, tam ea quæ in cælo, quam quæ circa terram et in terra sunt; equis autem et bobus, et cæteris id genus, specialior quædam inest imaginandi vis: quippe quæ ad eorum nonnulla extendatur, quæ imaginatione comprehenduntur, et compascua sibi animantia, præsepe possessoresque suos cognoscat; culices D

GAULMINI NOTÆ.

τῶν ἐκινεῖτο κατὰ τὸ ἴδιον σχῆμα ὁ λέων ἔβρουγε θύλων ἐπελθεῖν, ὁ ταῦρος ἐδόκει κερατίζειν, ὁ ὄφις ἔρπων οὐκ ἔφθνε, καὶ ὁ λύκος ὁρμῶν ἐπαίχετο. Magi nuperi tamen ex formis ordines agnoseunt; sed veteribus cujusque formæ magi fuere, qui ab illa forma in similes potestatem accipiebant. Ita μάγοι λεόντων, μάγοι ὄφρων Babyloniis: Jamblich. in Photio (cod. 94); serpentum etiam hodie in Aloys. Cadamosto, imo et piscium in Polo Veneto Lou-

Ταῦτα, Τιμόθεε, Μάρκος, ὡς ἐμὲ εἰκάσαι, πιθανῶς διεῖλε. Καὶ σε τὸ ἀπὸ τοῦθ' οὐ μὴδὲς ταραττέτω λόγος, ὡς δαίμοσιν ἐνούσης τῆς κατὰ τὸ ἄρρεν καὶ θῆλυ διαφορᾶς· ταῦτα γὰρ ἐν τούτοις μὲχρι τοῦ φαίνεσθαι μόνιμον δὲ καὶ καθ' ἕξιν τούτων οὐδὲν ἐν αὐτοῖς ἔστι. Διὸ καὶ τὸ τῆ λεγοί παρενοχλήσαν δαιμόνιον, εἰ γυναίξιν ἐμπερὶς ὄρατο, μὴ τοιοῦτον εἶναι καὶ καθ' ἕξιν αἴου, μόνον δὲ σχῆμα γυναίου προβάλλεσθαι.

TIMOTH. Πῶς δὲ, ὦ Θραξ, οὐκ ἄλλοτε πρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο σχῆμα μεταχωρεῖ, καθάπερ οἱ ἄλλοι δαίμονες, ἀλλὰ τοιοῦτον ἐς αἰεὶ ὄραται; Καὶ γὰρ πολλῶν κατὰκούσας ἔχω, θηλύμορφον πάσαις ταῖς λεγοῖς ὄρασθαι.

ΘΡΑΞ. Καὶ τούτου, Τιμόθεε, τὴν αἰτίαν ὁ Μάρκος οὐκ ἀπίθανον ἀποδέδωκεν. Ἐφη γὰρ μὴ πάντας δαίμονας δυνάμεως καὶ βουλήσεως τῆς αὐτῆς μετέχουσιν, ἀλλ' εἶναι πολλὴν αὐτῶν κῆν τούτῳ παραλλαγῆν· ἄλλογον γὰρ ἔχειν ὡς ἐπὶ τῶν θνητῶν καὶ συνθέτων ζώων. Ὡς γὰρ ἐν τούτοις, ἄνθρωπος μὲν, μετέχων δυνάμεως νοερᾶς τε καὶ ἔμφρονος, ἔτι τε καὶ τὴν φανταστικὴν ὀλιγωτέραν ἔχει (12), πρὸς πάντα σχεδὸν ἐξηπλωμένην τὰ αἰσθητὰ, τὰ τε κατ' οὐρανὸν καὶ ὕσα περὶ γῆν τε καὶ ἐπὶ γῆς ἵππος δὲ καὶ βοῦς καὶ τὰ τούτοις ὁμόστυχα, μερικωτέραν καὶ πρὸς ἕνα τῶν φανταστῶν ἐνεργουσαν, τὰ σύννομα καὶ τὴν φάντην καὶ τοὺς κτησαμένους γινώσκουσιν ἐμπίδες δὲ καὶ μυῖαι καὶ σκώληκες ἀπεστενωμένην ἔχουσι ταύτην καὶ ἀδιάρθρωτον, μήτε ἀπὴν εἰδότες ἐκάστου τούτων ἕως ἐξεγίλυθεν, μήτε τόπον οἱ πο-

gum esset omnia prosequi.

(11) Prorsus tangit adagium eis ὕδωρ γράφειν, quod Arabes habent, *aquam pingere*: Centur. 2, Adag. 93.

(12) Opponit ἀλιγωτέραν φανταστικὴν ἀνθρωπῶν τῆ μερικωτέρα τῶν ἵππων et aliorum animantium; inepte prorsus, si ita scripsit. Lego ὀλιγωτέραν. *Generaliorem* interpretatur interpres, bene.

ρεύεται καὶ οὐ δεῖ προσάγειν, μίαν δὲ μόνον ἔχον-
τος φαντασίαν τῆς τροφῆς· οὕτω δὲ καὶ περὶ τὰ
τῶν δαιμόνων πολυχεύμονα φύλα. Καὶ γὰρ καὶ τού-
τοις οἱ μὲν ἐμπόριοι καὶ ἀέριοι, πολυσχεδῶν κικτη-
μένοι τὴν φαντασίαν, πρὸς ὅποτε εἶδος φανταστικὸν
αἰροῦνται, πρὸς τοῦτο ἑαυτοὺς μορφοῦσιν· ὁπεναν-
τίως δὲ τοῦτοις τὸ μισοφαῖς ἔχει γένος· πάνυ γὰρ
περὶ τὸ φανταστικὸν ἀπεστένωται. Διὸ καὶ μορφὰς
οὐκ ἀμείβει πλείους, ἅτε μὴ ἔχον εἶδη φαντασμα-
των πλείω, μηδὲ τὸ σῶμα κικτημένον εὐπατέας καὶ
παλίμυθον. Ἰσραῖοι δὲ καὶ χθόνιοι, τῶν εἰρημένων
μέσαι τυγχάνοντες, δύνανται μὲν μορφὰς ἐξαλλάτ-
τειν πλείους, πλήν αἷς ποτε χαίρουσι, ταύταις ὡς
ἐπίπαν ἐμμένουσιν. Ὅσοι μὲν γὰρ ἐν ὑγροῖς βιοῦσι
καὶ τὴν μαλθακωτέραν στέργουσιν ἀγωγὴν, ὄρνισί
τε καὶ γυναιξίν ἐμπεραῖς ἑαυτοὺς ποιοῦσι (14)· διὸ
καὶ Καΐδας τούτους καὶ Νηρηίδας τε καὶ Δρυάδας
θηλυκῶς καλοῦσιν Ἑλλήνων παῖδες. Ὅσοι δὲ τόποις
ἐνδιατρίβουσιν αὐχμηροῖς, ὑπόξηρά τε τὰ σώματα
ἔχουσιν, οἷους τοὺς ἀνοσκελετοὺς φασιν εἶναι (15), εἰς
ἄνδρας οὗτοι σχηματίζουσιν ἑαυτοὺς· ἔστι δ' ὅτε καὶ
κυσὶ καὶ λέουσι καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμοιοῦνται ζώοις, ἐν
ἕσοις ἧθος ἀόρενωπὸν ἔστιν. Οὐδὲν οὖν ἄπορον εἶ
καὶ τὸ ταῖς λεχοῖς ἐνσκηπτον δαιμόνιον θηλύμορφον
ὄραται, μάχλον ὅν καὶ ὑγρότησιν ἀκαθάρτοις χαί-
ρον (16)· τῷ γὰρ κεχαρισμένῳ βίῳ κατάλληλον μορ-
φὴν ὑποδύεται.

bus quæ masculis moribus prædita sunt. Itaque nihil est quod mireris, dæmonium quo vexantur puer-
peræ, forma muliebri apparere, cum sit lascivum, et immundis humiditatibus gaudeat, quia formam
induit quæ grato sibi que arridenti vitæ instituto respondeat.

CAPUT XX.

De vario dæmonum sermone, pro regionum, in quibus versantur, varietate.

Τὸ δὲ κατ' Ἀρμενίους φηέγγεσθαι Μάρκος μὲν C
οὐκ ἐσάφησεν (οὐ γὰρ ἐζήτηται παρ' ἡμῶν)· αἶμαι
δ' εἶναι τοῦτο καὶ ἐνταῦθεν ὁῦλον, ὅτι γλωτταν μὲν
ἰδίαν δαιμόνων ἐφευρεῖν οὐκ ἔσται, καὶ Ἑβραϊκῆν τις
εἶπεν, καὶ Ἑλληνίδα, καὶ Σύραν, καὶ τιν' ἄλλην βάρ-
βαρον. Τί γὰρ ἔδει φωνῆς τοῖς ἄνευ φωνῆς ὁμιλοῦ-
σιν, ὡς καὶ πρόσθεν εἶπον (17); Ἐπεὶ δὲ, καθάπερ

Quid autem sibi velit, quod Armeniacum sermo-
nem usurpaverit, quanquam id Marcus non expli-
cuit (nec enim ab eo sciscitatus sum), perspicuum
tamen hac ratione fiet, sermonem dæmonibus pe-
culiare inveniri nullum posse, sive Hebraicum
eum quis, sive Græcum, sive Syriacum, sive alium
quemvis barbarum esse dixerit. Quid enim voce

GAULMINI NOTÆ.

(13) Ἀπεστένωται. Post illud vocabulum addit
ista interpres *subterranei vero et lucifugi e diverso
se habent* Quæ in codicibus nostris desunt; tamen
indubie Pselli sunt, et ideo reponenda. Forle scri-
pserat: Τὸ οὐ ὑποχθόνιον καὶ μισοφαῖς δαιμόνων φύ-
λον ἐναντίως ἔχει.

(14) Vera causa, quod, inter mactandum aves,
angelorum nomina pronuntiabant, nec ferro un-
quam occidebant, ne latentem, si quis latebat in
illis, dæmonem violarent. Botri Persarum regis
liber fictus: Σφάζεσθαι γυῖα μετ' ὀξέος καλάμου·
ὁ δὲ σφάζων αὐτὸν ἔσται μόνος καὶ πρὸς μηδενὸς
θεωρούμενος· καὶ ἵνα λεγῆ τῶν τριῶν ἀγγέλων τὰ
ὀνόματα, etc. Magi ultimi οὐν ἀγγέλους ἀρνίθων
ὄρνιθομόρφους agnoscunt, quibus τὴν σύνεσιν τῆς
τῶν ὄρνιθων φύσεως tribuunt. Quod veteres alie-
ter sentiebant; vel κυριώτατα μόρια τῶν ζώων κατα-
πιόντες, ut animam exciperent (Porphyr. Περὶ
ἀποχ. iii, 4; Philostr. i, 20, in *Vita Apoll. Tyam.*;
vel certo ex serpentibus cibo (Orph. Περὶ λήθ. de

uchate: vel εἰ δράκων τὰ ὄρα ἐνίφεν (Schol. Apoll.
lib. α' Ἀργ. de Melampode ex Hesiodo ἐν μεγάλαις
ῥοδαίς). — Non venit in mentem Xylandro esse pœ-
malis nomen, cum verteret in Anton. Liber. Μετα-
μορφ. [c. 23] in *orientalibus*. — Plura dicemus alio
loco.

(15) De dæmonibus ἀνοσκελετοῖς: vide supra net. 6,
col. 856. Edit.

(16) Τοῖς γυναικεῖς μολυσμοῖς, ita ut non mi-
nus purgatione indigeret, qui ad puerperam, quam
qui ad mortuum intraverat: Theophr. Περὶ δαι-
σιδ. Opinionis illius vetustatem asserere facile est
vel ex Theophriti Schol. (xi, 12); Τηνικῶτα μὲν
τὸ πρῶτον εἰς γυναικὸς τετοκυίας οἶκον καταφυγεῖν
(*Heauten*), ἐκείθεν πρὸς ἄνδρα νεκρὸν φέροντας·
δοθεὶ τὴν μὲν Ἥραν ἀποστῆναι, τὸν δὲ Δία τοῖς Κε-
βεῖρους κλεῦσαι ἀναλαβόντας καθάραι· ἐκείνους δὲ ἐπὶ
τὴν Ἀχερουσίαν λίμνην ἀπαγαγόντας ἀγνίστας· quia ad
puerperam et mortuum intraverat.

(17) Supra c. 12.

sit opus iis qui citra vocem colloquuntur, ut antea quoque dixi? Quia vero inter angelos Dei aliis alii præfecti sunt, ita dæmones aliis alii assident, singuli singularum gentium linguis loquuntur; qua etiam de causa eorum alii apud Græcos oracula versibus reddebant heroicis; alii autem apud Chaldæos sermone Chaldaico evocabantur, quemadmodum et apud Ægyptios sermone Ægyptiaco eliciebantur: eodem quoque modo, quæ sunt apud Armenios dæmonia, quamvis alios se forte contulerint, eorum tamen sermone, tanquam vernaculo, et ipsa utuntur.

CAPUT XXI.

Ferrum dæmonia cur extimescant, imprimisque τὰ πρόσυλα, hoc est, materię affecta, tanquam omnium maxime meticulosa.

TIMOTH. Sit ita sane, o Thrax; jam evinam passioni obnoxia, quæso, dæmonia sunt, ut comminationes et gladios pertimescant? Quid enim ab iis se passura putant, ut metu contrahantur, et loco cedant?

THRAX. Non tibi soli, Timothee, his de rebus addubitare contigit, sed ego etiam antea coram Marco addubitavi, qui dubitationi meæ remedium afferens, omnia quidem dæmoniorum genera mire audacia et timida esse dicebat: in primis autem ea, quæ πρόσυλα, seu materię affecta sunt: siquidem acria, quibus plurima solertia inest, si quis increpuerit, inceperantem discernere non norunt, nec alius ab eorum vexatione liberari potest, præterquam is qui sanctitate vitæ Deum colat, tremendumque Dei Verbi nomen divina potentia fretus accinat. Hæc autem, nimirum materię affecta dæmonia, verita ne in abyssos meatusque subterraneos relegentur, sibi que ab angelis eo relegantibus timentia, cum quis illa eo relegatum iri comminatur, angelorumque nomina exprimit, qui-

GAULMINI NOTÆ.

(18) Menander: Ἀπαντι δαίμων ἀνδρὶ συμπαραίσταται· σοὶ ἐκαστῆς πόλει, κατὰ ἔθνη καὶ πόλεις. Τὰς τῶν ἀγγέλων προστασίας vocal Clemens Alex. (*Strom.* vi, p. 694) Inde notissimæ numinum in expugnandis urbibus invocationes et illa vetus opinio, Θεοὺς ἀλοῦσθαι ἐκφυγεῖν πόλειως λόγος, etc. Inter magos ultimi ævi: angeli regionum cardinum mundi. Et viri docti LXXII orbis præsides angelos, et similes alias nugas et cabalisticis deliriis post Carnitof et Recanath Judæos docuerunt.

(19) Ἡρωϊκῶς· sed et iambo sæpe: de Socrate Aristoph. Schol. (*Nub.* 145); de Laio Æschyli Schol. (*Theb.* 751). Et sexcenta alia.

(20) Interpres: *Eliciebantur ut appropinquarent et in simulacra sibi dicata ingrederentur* Alibi (*ad Vit. Mosis*, p. 203.) explicamus hunc locum.

(21) Inde magicum præceptum: Ὄνόματα βάρβαρα μὴ ἀλλάξῃς. Rationem habent ex pestilenti libro 𐤁𐤏𐤃𐤁, qui certas nominibus potestates rerum iuncti ab Deo concessas pertinaciter tuetur, quod impium est. — Cf. infra Pselli scholium ad oraculum quod Gaulminus attulit.

(22) Nicephorus ad Synes. Περὶ ἐνοπν. Sed omnes ab Homero (*Od.* λ', 48).

ἐν ἀγγέλοις Θεοῦ ἑτέροις ἑτεροὶ προεστήκασιν (18), οὕτω καὶ δαίμονες ἐν ἔθνεσιν ἄλλοι ἄλλοις συμπαραδρεύουσιν, ἕκαστοι τὰς ἐκάστων ἐξαεκοῦσι γλώττας· ἐφ' ᾧ καὶ τούτοις οἱ μὲν παρ' Ἑλλήσιν ἐχρησμάδουν ἠρωϊκῶς (19), οἱ δὲ παρὰ Χαλδαίοις τὰς κλήσεις εἶχον τῆ Χαλδαίων γλώττῃ· ὡσπερ καὶ παρ' Αἰγυπτίοις τὰς προσεγγίσεις (20) Αἰγυπτίαις ἐποιοῦντο φωναῖς. Καὶ δὴ καὶ τὰ παρ' Ἀρμενίοις δαιμόνια, καὶ ἀλλαχόσε ἀπιόντα τύχη, τῆ τούτων γλώττῃ ὡσπερ ἰθαγενεῖ καὶ αὐτὰ προσχρῶνται (21).

TIMOTH. Εἶεν, ὦ Θραξ. Ἀλλὰ τὰς ἀπειλάς καὶ τὸ ξίφος τί παθόντα δέδιε (22); Τί γὰρ οἰόμενα κείσασθαι παρ' αὐτῶν, ὑποστέλλεται καὶ ἀφίσταται;

ΘΡΑΞ. Οὐ σοὶ μόνον, ὦ Τιμόθεε, περὶ τούτων νῦν ἀπορεῖν ἐπῆλθεν· ἀλλὰ πρότερον καὶ μοι πρὸς Μάρκον ἠπόρηται. Καὶ ὅς μοι τὸ ἄπορον ἐξιόμηνος, πάντα μὲν ἔφη τὰ δαιμόνια φύλα θράσους καὶ δειλίας ἔμπλεα εἶναι, πλέον δὲ δὴ τῶν ἄλλων τὰ πρόσυλα. Τὰ μὲν γὰρ ἀέρια περὶνοῖαν κεκτημένα πλείστην, ἂν ἐπιτιμᾷ τις, τὸν γοῦν ἐπιτιμῶντα διακρίνειν οἶδε, καὶ τῶν ἐνοχλουμένων οὐκ ἀπαλλάττεται ἄλλως, εἰ μὴ οὗτος ὅστις τε εἶη τὰ πρὸς Θεὸν καὶ ὄνομα τοῦ Θεοῦ Λόγου τὸ φρικτὸν ἐπάδου (23) σὺν δυνάμει θεῖᾳ. Ταῦτα δὲ, δηλαδὴ τὰ πρόσυλα, δεδιότα τὴν εἰς τὰς ἀβύσσους καὶ τὴν εἰς τοὺς ὑποχθονίους τόπους ἀποπομπὴν, εἴτε τε τοὺς ἀγγέλους τοὺς εἰς αὐτοὺς ἀποπέμποντας, ὅποτε τις ἀπειλοῖται τούτοις τὴν εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους ἀπαγωγὴν καὶ τὰς τῶν εἰς τοῦτο τεταγμένων ἀγγέλων (24) ἐπιλέ-

Αὐτὰρ ἐγὼ ξίφος δὲν ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ ἤμην, οὐδ' εἶον νεκρῶν ἀμύντην κάρηνα Αἴματος ἄσπον ἵμεν.

(23) Ex Judæorum nugis credabant nomen Dei illa posse pronuntiarī ut sola pronuntiatione miranda faceret. — Non de nomine Dei Abraham, sed de nomine Christi Psellus intelligendus. Origenes c. *Cels.* iii, p. 133: Αὐτὸς δὲ τῶν ὄλων δημιουργός, ἀκολουθῶν τῇ ἐν τῇ λέγειν τεραστίῳ πιστικῇ δυνάμει, συνέστησεν αὐτὸν (τὸν Χριστὸν) ὡς τιμῆς ἄξιον, οὐ τοῖς εὐφρανεῖν ἐθέλουσι μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ δαίμοσι καὶ ἄλλαις ἀοράτοις δυνάμεσιν, αἵτινες μέχρι τοῦ δεῦρο ἐμφαίνουσιν . . . φοβούμεναι τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ ὡς κρείττονος . . . εἰ γὰρ μὴ θεόθεν ἦν αὐτῷ δεθεῖσα σύστασις, οὐκ ἂν καὶ δαίμονες τῇ ὀνόματι αὐτοῦ ἀπαγγελλομένῳ μόνον εἰκόντες ἀνεχώρουν ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτῶν πολελουμένων. Boiss.

(24) Exemplum ex Enoch. lib. i. Ἀποκρ. Πορεύου, Γασαήλ, καὶ δῆσον τὸν Ἐξαήλ, χερσὶ καὶ ποσὶ συμπόδισον αὐτὸν καὶ ἐμβαλλε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος· καὶ ἀνοιξον τὴν ἐρτηρον τὴν οὖσαν ἐν τῇ ἐρήμῳ Δοδοήλ, καὶ ἐκεῖ πορευθεὶς βάλε αὐτὸν, καὶ ὑπόθεε αὐτῷ λίθους ὄξεις καὶ λίθους τραχεῖς, καὶ ἐπικάλυψον αὐτῷ σκότος, καὶ οἰκησάτω ἐκεῖ εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ τὴν ὕψιν αὐτοῦ πώμασον, καὶ φῶς μὴ

γοι κλήσεις, δέδωκε καὶ ταραττεται λίαν. Ἐπ' ἀνοίας γὰρ οὐδὲ τὸν ἀπειλοῦντα δύναται διακρίνειν. Ἀλλὰ κἄν γραῦς τις εἴη, κἄν ἀγέρωχόν τι γερόντιον ταύτης σχεδιάζον τὰς ἀπειλάς, δέος αὐτὰ λαμβάνει καὶ ἀπαλλάττεται πολλάκις, ὡς ταῦτα δυναμένων τῶν ἀπειλούντων εἰς τέλος ἐξενεγκεῖν· οὕτως ἐστὶ περιδεῆ τε καὶ ἀδιάκριτα. Διὸ καὶ ῥᾶστα χειροῦται τοῖς περιττώμασι, λέγων δὴ σιέλεις καὶ ὄνουξί καὶ θριξί (25), παρὰ τοῦ μιαινοῦ τῶν γοήτων γένους, καὶ μολύβδῳ (26) καὶ κηρῶ (27) καὶ λεπτῇ προτρεθέντα μίτῳ (28) διὰ τῶν ἀθεμίτων ἀφορκισμῶν, πάθη τραγικὰ κατεργάζονται.

Quin etiam plumbo, cera, tenuique revincta filo, exsecrandisque illis aphorcismis et abjurationibus tragicas affectiones et turbas excitant.

CAPUT XXII.

De gentibus et cæleris vere serioque dæmonum cultui addictis, deque Marci hujus resipiscentia et ad fidem orthodoxam reditu.

TIMOTH. Τί οὖν τοιοῦτους ὄντας αὐτοὺς σὺ τε καὶ πολλοὶ τῶν ἄλλων ἐσέβεσθε, εἶπον ἐγὼ, δέον τῆς αὐτῶν ἀδρανείας περιφρονεῖν;

ΘΡΑΞ. Οὐκ ἐγὼ, ἢ δ' ὅς, ὁ Μάρκος, ἀλλ' οὐδ' ἄλλος, οἶμαι, ἔτι καὶ μετρίως μέτεστι νοῦ, τοῖς ἐπαράτοις προσανέχει τούτοις· γόητες δὲ μᾶλλον καὶ ἀποφράδες ἄνδρες ταῦτα μελίσσονται (29). Ἰμῶν δὲ ὅσοι τῶν ἀθεμίτων ἔργιον ἀντεῖχοντο, θεραπεύοντες ἤμεν μάλιστα τὰ ἀέρια καὶ ταῖς εἰς αὐτὰ θυσίαις ἀπηρχόμεθα παρεισφρῆσαι (30) τὸ δαιμόνιον ὑποχθόνιον. Εἰ γὰρ ἔτυχέ τι τοιοῦτον παραδύεν, πρὸς τὸ θεῖμα ἐμποιεῖν, καὶ λίθοις καταλεύειν (31) ἦν. Ἴδιον γὰρ τῶν ὑποχθόνιων τοῦτο, καταλεύειν τοὺς προστυχόντας βολαῖς ἀδρανέσι σφόδρα. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐντευξίν τούτων ἀποτρεπόμεθα.

TIMOTH. Ἀλλὰ τί γε, ἔφη, τῆς περὶ τὰ ἀέρια λατρείας ἀπώνασθε;

ΘΡΑΞ. Οὐδὲν οὐδὲ τούτων, εἶπεν, ὦ γενναῖε,

GAULMINI NOTÆ.

θεορεῖτω· καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ἀπαγοθήσεται εἰς τὸν ἐμπυρισμὸν τοῦ πυρός. Magi vocant δυνάμεις καταργούσας δυνάμιν ἐκείνου καὶ ἐκείνου δαίμονος· Sæpe Testam. Salomonis. Item in Enoch Eod. libro: Καὶ πρὸς τὸν Μιχαὴλ θεὸς εἶπεν· Πορεύου, Μιχαὴλ, καὶ δῆσον Σεμιξάν καὶ τοὺς ἄλλους σὺν αὐτῷ. Vide ut Raphael ligat Exaelem et Michael Semixam.

(25) Disputarunt viri plī ne docti. Sed non solum hominum ονουξί καὶ θριξί ad maleficia illis opus fuit. Sæpe in man. Græculus maleficiis δέρμα περιστεράς, τρίχας χοίρου, ζώου λυσσῶντος ἀφρόν, cætera similia quærit.

(26) Ignorabiliter litteratis laminis plumbeis aut annulis. Sigilla Chæelis, futilissimus libellus (vide supra not. 92) in annulo plumbeo sigillum ponunt, ut obediant omnes ὑποχθόνιοι spiritus.

(27) Nihil notius in maleficio hostili, amatorio, imo in omnibus pene. Hoc non ita notum ceram illam κηρὸν θεᾶς dictam. Euseb. lib. v De præp. evang. ubi τρίχρωμος et σύμβολον Ἐκάτης dicitur. Vide quæ ad illa Theocriti (xi, 18) notavit eruditorum stupor Heynsius Lect. Theocr. c. 5.

Ὡς τοῦτον τὸν καρὸν ἐγὼ σὺν δαίμονι τάχω,

bus id provinciæ demandatum est, dici vix queat, quanto metu quantaque perturbatione concutiantur. Ita enim animo percelluntur, ut ne comminantiem quidem, quisnam sit ille discernere valeant. Sed sive ancilla quæpiam, sive vetulus vetusque homuncio comminationes hujusmodi expresserit, tunc tantus ea metus invadit, ut plerumque abscedant, ac si ea qui comminantur iidem et interfectioni dare possint; usque adeo timida sunt, nec quemquam discernere norunt. Proinde facillime ab impuro illo incantatorum genere excrementitiis cicurantur; salivis, inquam, unguibus et capillis,

exsecrandisque illis aphorcismis et abjurationibus

TIMOTH. Cur ergo, si talia sint dæmonia, ea tu et plerique alii venerabimini, cum eorum potius imbecillitas despectui habenda esset?

THRAX. Marcus ad hæc: Non ego, inquit, neque alius quisquam qui sana sit mente præditus, dæmonum exsecrando cultui nos devovemus, imo vero incantatores et abominandi viri iis adblandiuntur. Ex nobis autem quotquot ab impiis cæremonis abstinebamus, acria potissimum dæmonia colebamus, iis etiam sacra facientes precabamur, ne subterraneum quod dæmonium subreperet. Nam si quod hujusmodi forte subrepsisset, quo nos perterrefaceret, saxis etiam impetebat. Solent enim subterranea dæmonia saxis etiam obvius impetere, jaclibus mire imbellibus, eaque de causa occursum eorum aversamur.

TIMOTH. Quid autem utilitatis ex acriorum cultu se percipere dicebat?

THRAX. Ne de iis quidem, vir strenne, boni

Ὡς τάχοιθ' ὑπ' ἔρωτος ὁ Μόνδιος ἀτύχα δαίφινις.

(28) Lucan. vi, 460:

Tortæ magica vertigine flit

At illos ἀθεμίτους ἀφορκισμοὺς Græculus man. omnes habet.

(29) In commentariis Græcorum ἀποφράδες, αἱ ἀπηγορευμένα ἡμέρα. διὸ καὶ ἐπιθετικῶς τοὺς πονηροὺς ἐκάλουεν. At τὸ μελίσσονται corruptum pro μελίσσονται nemo non videt. Nec arguamur μελίσσασθαι quod μελίχιοι θεοὶ sint οἱ τῶν νεοτέρων in Zozimo (ii, c. 6) et Orpheo (ad Mus. 30).

(30) Precabantur ne quod subterraneum irrepere Jamblich. ; Orph. Περὶ λίθου de achate (Lith. 722: Ἀρᾶσθαι δὲ Μέγαίραν ἀπόπροθι παθλάζοντος Σευέμεντι τρίποδος. Si quod irrumperet, Zoroastri præceptum fuit: Θῦε λίθον, μνίζουριν ἐπασυδῶν. Lapidem sacrificia, inclamans Muisurim. Vide quæ interpres ad illum locum (Psellus in orac. Chabl. infra).

(31) Hujus generis dæmoniorum exempla plura Delrius in *Disquis. magicis*.

quidquam asserebat. Si quidem vel ipsa sese factum, imposturam vanamque imaginationem insolentius esse jaclant, ultroque profitentur. Ab iis enim in eos a quibus coluntur ignei quidam fulgores descendunt (eujusmodi sunt scintillarum quæ διαττόντες a Græcis, stellæque cadentes vulgo dicuntur) excursu substantes, quos quidem fulgores insani θεοκτίας, seu Dei apparitiones vocitare audent. Quibus nihil veri, nihil certi, nihil firmi si-bique constantis continetur (quid enim lucis in tenebricosis demonibus?), sed quæ sint eorum ludæra eujusmodi videntur in oculorum productionibus, aut in iis quæ miracula vulgo vocantur, quæ idcirco fiunt, ut videntibus illudatur. Quamvis autem hæc mihi ego longe antea deprehendissem, et ab hac religione desciscere meditarer, tamen in hodiernum usque diem præstigiis eorum irretitus atque detentus sum, atque adeo miserrima ego morte occubuissem, nisi tu me veram in viam reduxisses, tanquam fax in pharo, ad discutiendam maris illuc tenebrosi caliginem allulgens. His dictis Marcus in tantas prorupit lacrymas, ut iis genæ utrinque diffluerent. Ego autem eum consolatus, Lugere tibi postea licbit, inquam, nunc vero liberalia festivo ritu celebranda sunt, agendæque Deo gratiæ, eujus beneficio anima tua et mens a perniciosis demonibus liberatæ sunt.

CAPUT XXIII.

Quomodo dæmones percutiantur, deque dæmoniæ a solido corpore differentia.

TIMOTH. Jam hoc tu mihi discendi percupido edissere, numnam dæmonum corpora percuti possint?

THRAX. Ita percutiuntur, quemadmodum Marcus astruebat, ut etiam cerlo ictu in eulem inflicto indoleant. Qui vero fieri hoc potest, inquam, cum sint spiritus, non autem solida compositaque corpora, quibus sensus suus et peculiaris est? Ad hæc ille, Miror, inquit, hæc ignorari, non os in quovis homine, neque nervum, id esse quod sentit, sed spiritam iis insitura. Proinde quantumvis prematur nervus, aut refrigeretur, aut aliud hujusmodi patiat, dolorem ex spiritus in spiritum immissione oboriri. Nec enim fieri posse, ut compositum corpus per se doleat, sed quia spiritus particeps est: quandoquidem in frustra dissectum vel mortuum sensu prorsus caret, quia spiritu privatum; itidem et dæmonem, cum totus sit spi-

A χρηστόν, ὅτι καὶ τὰ τούτων περιαιτολογία καὶ τόφος, ἀπάτη τε καὶ φαντασία διάκηνος. Ἀφικνοῦνται μὲν γὰρ ἀπ' αὐτῶν ἐπὶ τοὺς θρησκείοντας αὐγαὶ πυρώδεις (32), οἷαι δὲ τινες αἱ τῶν διαττόντων ὑποδρομαὶ (33), ἃς θεωπτίας οἱ μεμηρότες ἀξιοῦσι καλεῖν, οὐδὲν ἐχούσας ἀληθές, οὐδ' ἐσθηκός οὐδὲ βέβαιον· (τί γὰρ ἐν δαίμοσιν ἐξοφωμένοις οὐσι φωτισθός;) ἀλλὰ παύγια τούτων οὐσας, οἷα τὰ ἐν ταῖς τῶν ὀμμάτων παραγωγαῖς (34), ἢ τὰ περὶ τῶν κλουμένων θεωματοποιῶν ἐπ' ἐξαπάτη τῶν ὀρώντων γινόμενα. Καὶ ταῦθ' ὁ δεῖλαιος ἐγὼ πρὸ πολλοῦ φωράσας, καὶ τούτου μελετῶν ἀποστήσασθαι τοῦ θρησκείματος, ὅμως ἕως τοῦδε κατειχόμεν γοητευθεῖς, καὶ μοι σῶος ὄλεθρος (35) ἦν ἂν, εἰ μὴ σὺ μοι τῆς ἀληθοῦς ἐξηγήσῃς τρίβου, καθάπερ πυρός ἐπὶ θλαττίης σκοτομήνης ἀνφανείς. Ταῦτ' εἰπὼν, ὁ **B** Μάρκος δάκρυσι τὰς παρειὰς κατηρόνιζεν (36). Ἐγὼ δὲ αὐτὸν ἀνακτώμενος, Πενθεῖν μὲν ἐξέσται σοι καὶ μετέπειτα, ἔφη· νῦν δὲ ὥρα πανηγυρίζειν σοι τὰ σωτήρια (37), καὶ θεῶ χάριν εἶδέναι παρ' οὗ καὶ ψυχὴ καὶ νοῦς ὄλεθρίων ἀπαλλάττεται.

TIMOTH. Τοῦτο δὲ μοι μαθεῖν βουλομένην φράσον εἰ τὰ δαιμόνια σώματα οἷα τὲ ἐστὶ πλήττεσθαι.

C ΘΡΑΞ. Πλήττεται, ὁ Μάρκος εἶπεν, ὡς καὶ ὀδυνᾶσθαι στερεῶς ἐπνευχθείσης ἐν χρωῖ. Ἀλλὰ πῶς, ἔφη, πνεύματα ὄντα, καὶ μηδὲ στερεὰ μηδὲ σύνθετα; καὶ τοὶ τῶν συνθέτων ἢ ἀσθησις. Καὶ ὅς, θαυμάζω, εἶπεν, ὅτι σοι τοῦτο ἠγνόηται, τὸ μὴδ' ἐπιτυροῦν μὴν ἢ νεῦρον εἶναι τὸ αἰσθανόμενον, ἀλλὰ τὸ ἐν τούτοις ἐνοπάρχον πνεῦμα. Διὸ καὶν θλιθῆται τὸ νεῦρον, καὶν ψύχεται, καὶν ἄλλο ὅποῖον δὴ τι πάθῃ, τοῦ πνεύματος εἰς τὸ πνεῦμα περπωμένου τὴν ὀδύνην εἶναι· καθ' ἑαυτὸ γὰρ οὐκ ἂν ὀδυνῶτο τὸ σύνθετον, ἀλλὰ τὸ μετέχον τοῦ πνεύματος· ἐπεὶ παραλελυμένον ἢ νεκρωθὲν ἀνεπαίσθητόν ἐστι, τοῦ πνεύματος γομνωθὲν. Καὶ τὸ δαιμόνιον ἄρα, πνεῦμα δι' ὅλου ὄν κατὰ φύσιν ἀσθητικόν, κατὰ πᾶν ἑαυτοῦ μέρος ἀμέσως ὀρεῖ τε καὶ ἀκούει καὶ τὰ τῆς ἀφῆς ὑπομένει

GAULMINI NOTÆ.

(32) Αὐγαὶ πυρώδεις. Optime Jamblichus de illis.

(33) Non intelligo illa, αἱ τῶν διὰ τούτων ὑποδρομαί. Indubie corruptus est locus. Lego αἱ τῶν διαττόντων ὑποδρομαί. Οἱ διαττόντες vel διαθέοντες ἀστέρες, ut vocat Nicephor. Blemnyd. c. 12 φυσικ. notissimi sunt. Nemo nisi τυφλὸς τὸν τε νοῦν τὰ τ' ὄμματα, dubitavit.

(34) Παύγια καὶ κωβαίαν magicæ præstigiæ dici vir solide doctus pridem est cum annotavit. Cæterum αἱ τῶν ὀμμάτων παραγωγαὶ oculorum fascinationes sunt. Nam productiones, ut κατὰ πόδα reddiderat interpretes, nemo probet, nisi de optica ad hunc locum disputando. — Morellianum produ-

ctiones nullæ de optica disputationes nitide probarunt. Sunt ὀμμάτων παραγωγαὶ allucinationes variorum, quæ, læso nervo ipso optico, quod rarissimum, vel vitiatō humore crystallini, quod frequentissimum nec periculosum est, nebulas tenues, spissiores quoque, ac filamentorum nexus, et globulorum tractus, muscarum volitantium imagunculas, cernentibus objiciunt. BOISSONADE.

(35) Σῶος ὄλ. Loquendi elegans formula, de qua dicemus alio loco.

(36) Ἐλαίω καταιονᾶν, μέλιτι, ὕδατι, etc.

(37) Eustath. par. lib. xi, καθ' ὄσρ. καὶ ὄσμιν. Eumath. xi, inil.: Παιονίζειν ἐπινίκια καὶ ἐλευθερία πανηγυρίζειν καὶ σωτήρια κροτεῖν.

πάθη, καὶ διαιρούμενον ὑδονᾶται, κατὰ τῶν σωμα-
των τὰ στερεὰ· ταύτη τούτων διενεγκόν, ὅτι τὰ μὲν
ἀλλὰ τῶν διαιρεθέντων μόλις ἢ οὐδαμῶς οὐλοῦται,
τὸ δὲ διαιρούμενον εὐθὺς συμφύεται αὐ, καθάπερ
ἀέρος ἢ καὶ ὕδατος μόρια, μεταξύ τινος ἐμπύπτον-
τος στερεοῦ. Ἄλλ' εἰ καὶ θᾶπτον ἢ λόγος (38) τοῦτ'
τὸ πνεῦμα συμφύεται, πλὴν ἀνιάττι κατ' αὐτό τὸ
γίνεσθαι τὴν διαίρεσιν. Διὸ καὶ τὰς ἀκμάς τῶν
σιδηρίων δέδοικε καὶ περόβηται. Καὶ τοῦτ' εἰδότες
οἱ τοὺς ἀποτροπισμοὺς τεχναζόμενοι, βελόνας ἢ
μαχαίρας (39), ἧ ἂν μὴ προσπελάζειν ἐθέλωσι, κατ'
ἀρθὰς ἰστώσι, καὶ ἄλλ' ἄττα ἐπιτηδεύουσιν, ἢ ταῖς
ἀντιπαθείαις ἐκτροπιάζοντες, ἢ ταῖς συμπαθείαις
μειλίσσοντες (40).

linquunt, ut eos amoliantur et aspellant, quocumque eos accedere velle præsentiant, ibi acus aut gla-
dios cuspidibus erectis insignunt, aut alia quæpiam hujusmodi excogitant et comminiscuntur, dum vel
contrariis affectionibus et qualitatibus eos effugant, vel mutuis rerum cognationibus et consensibus
alliciunt.

Ταῦτα περὶ τούτων, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, πιθανῶς ἐξ-
ηγεῖτο ὁ Μάρκος.

Aritus, ex sui natura sensus omnibus in membris
suis particeps, immediate videt et audit, affectio-
nibus ex tactu conflatis obnoxius, dissectus indo-
let, solidorum corporum instar; hæc ab illis ratione
differens, quod cum cætera quæ dissecantur, vix,
vel nullo potius modo consolidentur, dæmonium
contra dissectum statim coit et redintegratur :
quemadmodum particulæ aeris, vel aquæ, solidi
cujuspiam corporis interjectu divisæ et discriminatæ
coalescunt. Tametsi autem spiritus hic vel dicto
citius in pristinam formam redeat, eo tamen mo-
mento dolet quo dissectio fit. Proinde gladiatorum
mucrones timet et expavescit. Cujus quidem rei non
ignari dæmonum adjuratores qui nihil intactum re-

Hæc sunt, quæ dæmonibus probabiliter, ut mihi
quidem videtur, Marcus exposuit.

CAPUT XXIV.

Ex variis prognósticis, hoc est prænotionis, modis, quinam dæmonibus competat propriusque sit.

TIMOTH. Ἐφη δὲ σοι καὶ τοῦτο, ὦ Θραξ, εἰ πρό-
γνωσιν τὸ δαιμόνιον ἔχει γένος ;

ΘΡΑΞ. Πρόγνωσιν μὲν εἶπεν ἔχειν, πλὴν οὔτε τὴν
ἀγνώστην καὶ νοερὰν, οὔτε τὴν ἐπιστημονικὴν, τὴν
συμβολικὴν δὲ μόνον (41)· διὸ καὶ διαπίπτειν ὡς τὰ
πολλὰ· μάλιστα δὲ τὴν πρόγνωσιν ἰσχυρὴν τοὺς προσ-
βλους ἔχειν, ἀμέλει καὶ ἀληθεύειν ὡς ἥκιστα ἢ ὡς
ἐλάχιστα (42).

TIMOTH. Ἐνεστίν οὖν καὶ περὶ τῆς ἐν αὐτοῖς προ-
γνώσεως διελεῖν.

ΘΑΔΞ. Διεῖλον ἂν, εἴ μοι λέγειν ὁ καιρὸς παρεῖ-
χεν· νῦν δὲ, ἀλλ' ἄρα σὺ καὶ ἀπιέναι. Καὶ γὰρ ὁρᾷς
ὡς ὁ περὶ ἡμᾶς ἀήρ συννεφής ἐστι καὶ ὠδίνων ὕμ-
βρον. Κίνδυνος οὖν ἐστίν ὑπαιθροῦς ἐνθαδὶ παρα-
καθημένους διαβραχῆσθαι.

TIMOTH. Οἶον, ὦ ἐταῖρε, ποιεῖς, ἐκκερμητὸν τὸν λόγον
ἔτι καταλιπὼν (43) ;

B. TIMOTH. Hocne tibi etiam, mi Thrax edisseruit
Marcus ille, numquam rerum prænotionem habeant
dæmones annon ?

THRAX. Prænotionem quidem habere dixit, quæ
tamen neque causalis et intellectualis, nec scienti-
fica sit, sed conjecturalis duntaxat : proinde ut
plurimum evanida et caduca. In primis autem pro-
xylos, hoc est, materiæ affectos dæmonas tenui ad-
modum exiguaque prognosi præditos esse : unde
nimirum fiat, ut quam minime vel quam rarissime
vere dicant.

TIMOTH. Licetne tibi de eorum quoque prognosi
pertractare ?

THRAX. Libens quidem pertractarem, si dicendi
ocasio se mihi libera offerret. At nunc tempus
est abeundi domum. Vides enim quemadmodum
nobis circumfusus aer nubilus imbrem parturiat,
Quare cautio nobis est, ne si diutius hic sub dio
consideamus, pluvia tandem perfundamur et im-
madescamus.

TIMOTH. Vide quid agas, charissime amico, qui
suspensum sermonem nostrum relinquas.

GAULMINI NOTÆ.

(38) Adagium λόγου τάχιον· sed et νοῦ τάχιον, D
quod extulit Claudian.

Quantum...

Non leve sollicitæ discurrit mentis acumen.

(39) Diximus de illo ritu. Sed et ταῖς βελόναις
καὶ μαχαίριδιαις γράφειν in pluribus maleficiis alius
ritus est. Græculus : Ταῦτα δὲ ῥήματα γράφει ἐν
ὄστράκῃ μετὰ βελόνης χρυσοῦς, καὶ ταῦτα θυμῶν
λέγει. Et alibi : Μετὰ μαχαίριδιου χαλκοῦ.

(40) Ut in νεκρομαντείᾳ terreni ensæ : ecce τὴν
ἀντιπαθειαν : alliciunt sanguine et melle ; ecce τὴν
συμπαθειαν. Nihil notius.

(41) Vult dæmonas habere πρόγνωσιν συμβολι-
κῆν. Ita Athenæsius (*Vita Anton.* § 33) μᾶλλον στο-

χαστὰς ἢ προγνώστας esse concludit. In Deo γνώ-
σιν, πρόγνωσιν, ἐπίγνωσιν, ὄρισμὸν, προορισμὸν Da-
mascius distinguit contra Mamchæos.

(42) Vide quæ Zoroastris interpres (*Psellus in-
fra*) ad illa, ὅτι λίθον, μνίζουριν ἐπαυδῶν Præter
Jamblichum *De myst.*, magi vitimi ævi idem perhi-
beant ; sed cogi posse ut verum dicant nunguntur.

(43) Inde conjectare licet verum forsitan esse
quod Gesner. (*Biblioth.* p. 609) scriptum reliquit,
Psellum duos de dæmonibus libros scripsisse.
Quod si verum est, certe nec interpretes Morol-
lum et Ficinum legisse illos apparet, etsi de Fi-
cino quis dubitet, ideo maxime, quod in excerptis
e Psello, quæ cum excerptis pariter ex Jamblichio,

THRAX. Ne tibi, quæso, dulcissime, grave molestumve hoc sit; Deo enim juvante, si unquam tecum una eundem in locum conveniamus, quidquid huic disputationi nostræ deesse tibi videtur, id copiose ac liberaliter supra Syracusanorum decimas repensabimus.

GAULMINI NOTÆ.

Proclo et Porphyrio, edita sunt, aliqua ultimo capite afferat, quæ desumpta ex secundo illo, si quis est, libro videri possunt. — Quæ Ficius habet ex libello sequente desumpta sunt, quem ipse nunc primus edo, sed qui, cum nihil, nisi verbulum (num. 6) de præscientia dæmonum contineat, non ille est qui Timothei quæstioni queat respondere. BOISSONADE.

(44) Vaticana Appendix proverbiorum: Δήμων Συρακουσίους εὐδαιμονήσαντας φησι ψηφίσασθαι

Α ΘΡΑΞ. Μὴ ἄχθου, φιλιτατε ἀνδρῶν· Θεοῦ γὰρ παρέχοντος, εἴ ποτέ σοι συνανεχθείημεν, ὄν ἂν τῷ λόγῳ ἐνδεῖ, φιλοτίμως ὑπὲρ τῆς Συρακουσίων (44) δεκάτας καταθησόμεθα.

τὴν δεκάτην τῶν ὑπαρχόντων ἀποδίδουσαι εἰς ἐπισκευὴν ναῶν τε καὶ ἀνάθημάτων καὶ ἰσραήλων· πολλοῦ γε χρήματος συναχθέντος, εἰς παροιμίαν ἔλθειν. Adi Strabon. lib. vi Γεωγρ. Alique hæc sunt quæ ad Pselli dialogum Περὶ ἐνεργείας δαιμόνων prope- rantes singulis diebus pro penso operarum scripsimus. Tu, qui stilum et mentem dirigis, Deus, dux fuisti erisque. Tu ab illis, de quibus disserui, quosque me sentio dicere, æternum serva, conserva, defende.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

TINA

ΠΕΡΙ ΔΑΙΜΟΝΩΝ ΔΟΞΑΖΟΥΣΙΝ ΕΛΛΗΝΕΣ

EJUSDEM PSELLI

QUÆNAM SUNT GRÆCORUM OPINIONES DE DÆMONIBUS.

1. Nostra quidem doctrina voluntatem angelis tribuens eosque ad meliorem inclinationem vergentes indicans, non tamen eos perjuris inespaces credens, inde ab angelico ordine cecidisse dæmones demonstrat et pro cuiusque merito et ordine ruinam subiisse. Græcorum vero doctrina talem inclinationem naturis corpore carentibus abnuens, post mundum angelicum dæmonum ordines esse supponit. Et alios quidem esse intelligentes dicit, alios mente et ratione constare, alios ratione tantum; alii vero una cum ratione irrationale quoque sortiti sunt; ultimos vero ex dæmonibus et irrationale solum projicit, quos materiales et pœnas infligentes nominat. Mundum inter illos dividit ita ut per illos calorem et aerem vitalem accipiat. Et aliis quidem ignem, aliis aerem, aliis aquam, aliis terram subicit; quosdam vero climatium præsidēs facit, et alios corporum tutores et materiae custodes. Invadere autem eos dicunt animas nostras, non propter quoddam in nos odium aut malam voluntatem, sed ut eas ob admissa peccata puniant. Addunt eos ad materiam animas trahere, non illis nocendi causa, sed ut earum turpitudine per suam cum materia relationem figuretur. Iram autem et impudentiam illis tribuunt, ut leopardis et lionibus, eosque corporibus vincunt levibus, aeriis et minus duris,

α'. Ὁ μὲν ἡμέτερος λόγος προαρέσεις καὶ τοῖς ἀγγέλοις διδοῦς, καὶ πρὸς τὴν κρείττονα μὲν τούτους ἀπευθύνων βροπήν, μὴ μέντοι γε καὶ τῆς χείρονος ἀνεπιδέκτους οἰόμενος, ἐνταῦθεν ἐκπεσεῖν τοὺς δαίμονας τῆς ἀγγελικῆς τάξεως ἀποφαίνεται, καὶ, κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἐκάστου ἀξίας ἢ τάξεως, τὴν πτώσιν ὑπομεμενηκέσαι. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς, ἀναιρῶν τὴν τοιαύτην βροπήν ἐπὶ τῶν ἀπολελυμένων τοῦ σώματος φύσεων, μετὰ τὸν ἀγγελικὸν διάκοσμον τὰς δαιμονίας τάξεις ὑφίστησι. καὶ τὰς μὲν αὐτῶν νοεράς τίθεναι, τὰς δὲ κατὰ νοῦν ἢ λόγον οὐσιώσθαι, τὰς δὲ κατὰ λόγον οὐσίως· ταῖς δὲ πρὸς τῷ λόγῳ συγκατακληροὶ καὶ τὸ ἔλλογον· τοὺς δὲ ἐσχάτους τῶν δαιμόνων εἰς ἀλογίαν μόντην ἀπορρίπτει, οὓς δὴ καὶ ὑδαίους καὶ ποινάιους κατονομάζει. Ἐπιδαιρει δὲ αὐτοῖς τὴν κτίσιν, ἵνα παρ' ἐκείνων ζώωρηται καὶ ἐμπνέηται· καὶ τοῖς μὲν τὸ πῦρ, τοῖς δὲ τὸν ἀέρα, τοῖς δὲ τὸ ὕδωρ, τοῖς δὲ τὴν γῆν ὑποτιθῆσιν· ἐνίοις δὲ καὶ κλιματάρχας ποιεῖται, καὶ σωματίων ἐτέρους προστάτας καὶ ὕλης φύλακας. Ἐμπέπτειν δὲ τούτους φασὶ ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς οὐ διὰ μισανθρωπίαν τε καὶ δυσμένειαν, ἀλλ' ὡς κολαστὰς ὧν ἡμαρτήκασι· καὶ κατασπῆν πρὸς τὴν ὕλην, οὐ λογισμὸν ἔχοντας ταύτας κακοῦν, ἀλλ' ἵνα τὸ αἶσχος ἐκείνων μορφοῖτο διὰ τῆς τούτων πρὸς αὐτὴν σχέσεως. Τὸν δὲ θυμὸν τούτοις καὶ τὴν